

НЯХАЙ ЖЫВЕ 62-ая ГАДАВІНА ВЯЛІКАЙ КАСТРЫЧНІЦКАЙ
САЦЫЯЛІСТЫЧНАЙ РЭВАЛЮЦЫ!

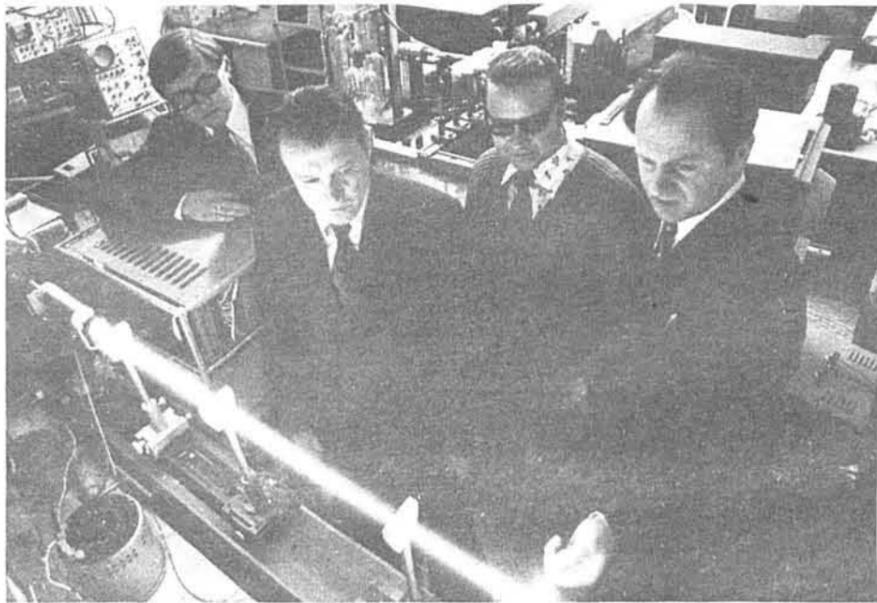
Пралетарыі ўсіх краін, аднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

№ 44 (2987)
2 лістапада 1979 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

Выдаецца з 1932 г.
Цана 8 кап.



Акадэмія навук БССР. Кандыдаты фізіка-матэматычных навук Г. Таўстарожаў, В. Грызінскі, Л. Балоцьна і В. Талкачоў у лабараторыі фізікі інфрачырвоных праменняў.



Пачатак змены ў салігорскіх шахцёраў.



Настаўніца СШ № 60 г. Мінска Ніна Міналеўна Барышнева са сваімі выхаванцамі.



Перадавяў механізатары саўгаса «Заказельскі» Драгічынскага раёна Пётр Іосіфавіч Зосік і яго сын Анатоль.

Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ.

МАЦНЕЦЬ ТВОРЧАЙ САДРУЖНАСЦІ

У прэзідыуме адкрытага партыйнага сходу Саюза пісьменнікаў БССР на гэты раз побач з вядомымі беларускімі пісьменнікамі знаходзіліся прадстаўнікі працоўнага калектыву Мінскага станкабудаўнічага завода імя С. М. Кірава. І не выпадкова. На суд калектыву літаратараў было вынесена пытанне аб творчай садружнасці СП БССР з працоўнымі калектывамі, пытанне, ад рашэння якога ўзаемная выгода: пісьменнікі маюць магчымасць глыбей пазнаць складаныя вытворчыя працэсы, якія адбываюцца сёння, зразумець і асэнсаваць месца рабочага чалавека ў гэтых працэсах; у сваю чаргу для вытворчых калектываў кантакты з пісьменнікамі дапамогуць у многім вырашаць выхавальныя праблемы.

Аб стане шэфскай работы СП БССР расказаў Мікалай Кругавых. Ён адзначыў, што сёння ўсе перыядычныя выданні Саюза пісьменнікаў маюць творчыя сувязі з працоўнымі калектывамі. Так, часопіс «Полымя» ўстанавіў шчыльныя кантакты з Баранавіцкім заводам аўтаматычных ліній, часопіс «Беларусь» — з метрабудаўніцкай Мінска, часопіс «Неман» шэфствуе над прафтэхучылішчамі, добрыя дзелавыя сувязі наладзіліся паміж калектывамі часопіса «Маладосць» і саўгаса «Адраджэнне» Брэсцкай вобласці, дзейнічае нараспаўднёўскі пост «Ліма» на Мінскім трактарыным заводзе. На старонках гэтых выданняў час ад часу з'яўляюцца матэрыялы, якія расказваюць пра вытворчыя поспехі і культурнае жыццё падшэфных калектываў.

ЗАПРАШЭННЕ НА ПРЭМ'ЕРЫ

ГОМЕЛЬ

Перад тым, як адкрыць сезон у Гомелі, артысты абласнога драматычнага тэатра трыма творчымі групамі выправіліся да сельскага гледача. Імха-ры Жыткіўскага, Мазырскага, Калінкавіцкага і Рагачоўскага раёнаў цэпла сустракалі спектаклі «Апошні парад», «Жывы партрэт» і «Муж сваёй жонкі», у якіх выступалі прадстаўнікі старога пакалення і маладыя артысты. Сёлета адзначалася 40-годдзе Гомельскага абласнога драматычнага тэатра, які пачаў сваю дзейнасць у 1939 годзе, калі з выхаванцаў Дзяржаўнага інстытута сцэнічнага мастацтва імя А. Луначарскага была сфарміравана самастойная група. Кіраўнік курсу народнай артыст ССРС прафесар Л. Леанідаў падрыхтаваў са сваімі вучнямі талы спектаклі «Рэвізор» М. Гоголя, «Чайка» А. Чэхава, «Хто смеяцца апошнім» К. Крапівы і «Падзь Сярэбраная» М. Пагодзіна, з якіх і склаўся рэпертуар першага сезона новага ў Беларусі тэатра. Пазней калектыв узначалівалі народныя артысты БССР І. Папоў, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР Ю. Арынінскі, заслужаны дзеяч мастацтваў Карэліскай АССР Л. Эльстон Развіваючы традыцыі заснавальнікаў тэатра, рэжысура і акцёры рэгулярна папуляруюць рэпертуар класічнымі творами, звяртаюцца да п'ес сучасных савецкіх драматургаў. На гомельскай сцэне наблілі тэатральныя жыццё такія спектаклі, як «Глыбокая плынь» і «Сэрца не далі» паводле прозы І. Шамякіна, «У бітве валаікаў» і «Толькі адно жыццё» А. Маўзона, «Рудабельская рэспубліка» паводле кнігі С. Грахоўскага, «Подох навальніцы» па матэрыялах палескай трылогіі І. Мележа.

— Мы і сёлета імінемся ўчыць вернымі леанідаўскаму пачатку, — сказаў нараспаўднёўскі тэатра Вячаслаў Кручой. — На

пачатку сезона запрасілі гамельчан на прэм'еры. Гэта — «Мы, што падпісалі ніжэй» А. Гельмана і «Спржант, я страляю першым!» Э. Валадарскага. Персанажы — людзі нашых дзён; праблемы — сучасныя, надзённыя; ідэіны пафас — у закляці да грамадзянскай адказнасці чалавека, да маральнай прычыповасці. Сучаснасць і ў творчых пошуках арыгінальных твораў. Наш лектыв падтрымлівае кантант з народным пісьменнікам Беларусі І. Шамякіным. Мярнуем паставіць яго п'есу «Залаты медаль» і інсцэніроўку рамана «Атланты і карытвыды». Неўзабаве прачытаем з калектывам новыя п'есы А. Макаёнка.

Тэатр пачынаўся з гомельскай бессмяротнай камедыі. Нам хацелася б і тут быць паслядоўнымі. З рускай класікі цяперашні сезон узбагаціцца, відаць, «Платонавым» А. Чэхава і, магчыма, «Дачнікамі» М. Горькага. У 1958 годзе Л. Эльстон ставіў на нашай сцэне вельмі складаную па праблематыцы і па вобразным ладзе «Зімовую казку» У. Шэкспіра. Мы лічым, што настаў час зноў звярнуцца да гэтага твора, які служыць добрым выпрабаваннем майстэрства акцёраў і абуджае цікавасць у гледачоў. Прагу раматэатра Ф. Шылера, якая апыла сапраўдных маральных каштоўнасці ў чалавеку. Мы пазначылі на нашай юбілейнай афішы «Зімову Фіеску ў Генуі». Есць і яшчэ адна задума: даць, сцэнічнае ўвасабленне сроднамі драматычнага мастацтва «Яўгенія Анегіна» А. Пушкіна.

Творчы склад у нас стабільны, правераны. Запрошаны і новыя артысты — Міхаіл Мацвееў і Анатоль Дударэў, рэжысёр Валерыя Бартосік і мастак Віктар Сямёнаў. Спадзяёмся, што даволі адназначны задачы, якія ўзнікаюць перад калектывам пры такім рэпертуары, будуць вырашаны.

БАБРУЙСК

Сёлета Магілёўскі абласны тэатр драмы і камедыі імя В. Дуніна-Марцінкевіча ў Бабруйску запрасіў на адкрыццё сезона гледачоў, пазначыўшы першай назвай драму «І змоўлілі птушкі» народнага пісьменніка Беларусі І. Шамякіна. На пытанне нараспаўднёўска іштотніка «Літаратура і мастацтва» пра навіны сезона дырэктар тэатра М. Манохін адказаў так:

— Калектыву лічыць сваім абавязкам быць у актыве ідэалагічных работнікаў, удзельнічаць у ідэа-эстэтычным выхаванні людзей, асабліва маладога пакалення. Жыццёвая праўда і паглыбленне ў неадназначныя чалавечыя характары — вострыя рысы такіх п'ес, як «Мы, што падпісалі ніжэй» А. Гельмана і «Залаты медаль» І. Шамякіна. І для рэжысуры з выкананцямі працаваць над асэнсаваннем і ўвасабленнем персанажы такіх, прасякнутых пафасам сучаснасці, твораў цікава.

Вялікая руская літаратура

ТВОРЧАЯ СПРАВАЗДАЧА ПАЭТА

У Доме літаратара адбыўся юбілейны вечар паэта Алеся Ставера. Гэта імя неадлучна ад нашай беларускай песні. Яе, шырую, бліжнюю, заварожана слухалі шматлікія прыхільнікі песеннай паэзіі Алеся Ставера, якой было адвечнае галоўнае месца на ўрачыстым вечары юбіляра. То жартаўліва-вясёлая, то журботна-светлая, заўсёды знаёмая і дарагая, гучала імя ў выкананні Т. Раеўскай, Ю. Смірнова, Л. Каспорскай, Т. Нікалавай, А. Рудноўскай і Дзяржаўнага народнага хору БССР. Кампазітар Ігар Лучанок, які напісаў шмат цудоўнай музыкі

прадстаўлена ў рэпертуары такімі імёнамі, як А. Астроўскі («Свае людзі — паладзім») і М. Лясноў («Лэдзі Макбет Міцэнскага павету»). Калектыву блізка на сябе смеласць даць сучаснае сцэнічнае тлумачэнне даўно знішчым з афіш п'есам — гэта будучы спектаклі «Вяселле мльдзведзя» А. Луначарскага і «Буйны выйгрыш» Шолам-Алейхема. «Важна» п'еса румынскага драматурга Г. Станку, якой дэбютуе на бабруйскай сцэне рэжысёр Уладзімір Унукаў. Антраж таго, у калектыву запрошаны малады рэжысёр В. Смяля і галоўны мастак В. Казлоўскі.

Творчыя планы прадугледзіваюць шырокі паназ артыстычнага багацця трупы ў разнастайных ролях. Рэжысура на чале з мастацінкі кіраўніком калектыву Ф. Пуховічам вырашае і складаныя задачы асваення вялікіх пастановачных магчымасцей на сцэнічнай плошчы новага будынка тэатра. Усё гэта абяцае сезон 1979—80 гг. цікавым для тых, хто выступае ў промянях рампы, і для тых, хто запаўняе нашу залу.

на словы паэта, сказаў: «Наша супрацоўніцтва са Ставерам пачалося з песні «Жураўлі на Палессе ляццяць». З гэтай песняй мы павязалі ва ўсіх кутках нашай вялікай Радзімы, і ўсюды песня знаходзіла шлях да сэрцаў людзей, які ўсе песні на словы Алеся Ставера».

Вершы А. Ставера прачыталі артысты В. Анісенка і Р. Маленчанка. Цёплае слова пра паэта сказалі на вечары В. Быкаў і А. Вольскі. З роднай Бягомльскай зямлі прывезлі шчырыя пажаданні юбіляру яго землякі.

Х. ЛЯЛЬКО.

КАСТРЫЧНІКУ ПРЫСВЯЧАЕЦА

У гарадах і сёлах рэспублікі пачаўся шырокі паназ кінафільмаў, прысвечаны 62-ой гадыня Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

З цікавасцю паглядзіць гледачы ў гэтыя дні мастацінкі кінакарціны «Чалавек з ружоном», «Жалезны паток», «Чырвоная плошча», «Крамлёўскія куранты», «Мы з Кранштата», «Камуніст» і многія іншыя фільмы, што заваявалі прызнанне гледача.

Пра жыццё і дзейнасць Уладзіміра Ільіча Леніна ў дні падрыхтоўкі і здзяйснення Кастрычніцкай рэвалюцыі, у перыяд станаўлення Савецкай улады расказваюць мастацінкі кінастужкі «Ленін у Польшчы», «Шостага ліпеня», «Ленін у Кастрычніку», «Ленін у 1918 годзе», «Сіні сшытан», «Расказы пра Леніна», «Скірозь ледзяную імглу», а таксама хранікальна-дакументальныя і навукова-папулярныя кінафільмы «Жывы Ленін», «Кінадакументы пра У. І. Леніна», «Ленін у Смольным», «Пецярбургскія годзі», «Вечна жыць» і іншы.

Выпускаецца на экраны рэспублікі і новая каларовая шырокафармаатная мастацінкі кінааповесць «Забудзьце слова «смерць» вытворчасці Адзінскай кінастудыі. Пастаноўшчык фільма рэжысёр Самвел Гаспарэў у сваёй новай рабоце працягвае апаўдненне пра геральтычны характары і лёс тых, хто са зброй і рукамі абараняў маладую Савецкую рэспубліку.

Убачыць гледачы і новую каларовую мастацінкі кінастужку «Шукай ветру...», знятую рэжысёрам Уладзімірам Любаўдравым. У аснове сюжэта — гісторыя выратавання ў час грамадзянскай вайны табуны коней нядаўна выведзенай каштоўнай пароды. У галоўных ролях здымаліся папулярныя кінаакцёры Павел Кадачнікаў, Алена Проклава, Леў Прыгуноў, Міхаіл Конанаў, Аляксандр Парахоўшчыкаў і іншыя.

Вялікую цікавасць уяўляе таксама новая каларовая шырокаформатная мастацінкі кінакарціна «Мяцкны «Арыён», пастаўленая рэжысёрам Яўгенам Шарстабітавым на Кіеўскай кі-

настудыі імя А. П. Даўжэнкі па матэрыялах рамана Сяргея Жэмаіцка «Кліпер «Арыён». Яна расказа пра падзеі бурнага 1918 года, калі маракі кліпера «Арыён», здзейсніўшы амаль кругасветнае падарожжа з англійскага порту Лімут ва Уладзівастон, прыйшлі на дапамогу рэвалюцыйнаму пралетарыяту, які змагаўся з белгвардзейцамі на Далёкім Усходзе.

З хваляваннем глядзіца і новая каларовая поўнаметражная хранікальна-дакументальная кінастужка «Свято Кастрычніка», што расказвае пра слаўны шлях, пройдзены нашай краінай за гады Савецкай улады.

Пра легендарнага камандзіра грамадзянскай вайны І. Ф. Фядзько, кавалера чатырох ордэнаў Чырвонага Сцяга, які прайшоў шлях ад радавога чырвонаармейца да намесніка наркома Абароны, дэпутата і члена Прэзідыума Вярхоўнага Савета ССРС, расказвае новая кінакарціна «Чатыры ордэны камандзіра Фядзько».

У новым каларовым хранікальна-дакументальным фільме «Галоўная магістраль часу» раскрываецца значэнне Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі ў барацьбе за нацыянальнае вызваленне народаў Азіі, Афрыкі і Лацінскай Амерыкі.

На экраны рэспублікі зноў выпушчаны хранікальна-дакументальныя і навукова-папулярныя кінафільмы «Прэдадзены Кастрычніка», «Валанцёры рэвалюцыі», «Усеаюзны староста», «Розум, гонар і сумленне нашай эпохі», «Мы ішлі з Ільічам», «На штурм царскага самаўладдзя» і іншыя.

У многіх кінастужках і клубнах арганізаваны выстаўкі і экспазіцыі, прысвечаны Вялікаму Кастрычніку, жыццю і дзейнасці У. І. Леніна, наладжваюцца сустрэчы гледачоў з большавікамі, удзельнікамі Кастрычніцкай рэвалюцыі.

Р. КАРОТКІ.

У САЮЗЕ ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

Адбыўся сход сенцы паэзіі СП БССР, на якім ішла шырокая гаворка аб творчасці маладых паэтаў — Л. Філімонавай, В. Ракава, Ю. Багданова, П. Сушко, М. Вяршыніна.

Маладыя паэты пішуць пра сучасны дзень Радзімы, славаць чалавека працы, паназваваюць прыродні краі дзясляты пцігодні, барацьбу савецкіх людзей за шчасце і мір. Пасляхова асвойваюць лны законы паэтычнага майстэрства. На жаль, у першых іх кнігах сустракаюцца асобныя творы, якім не хапае ўсхваляванасці, мужнай інтанацыі. Некаторыя аўтары слаба працуюць над мовай. Аб усім гэтым гаварылі ў сваіх выступленнях А. Русецкі, В. Бечык, А. Лойка, А. Бажно, Н. Цвірка, В. Тарас, А. Бачыла, М. Арочка, М. Аўрамчык, М. Скрыпка, Р. Баравікова, Г. Юрчанка, А. Сямёнава, П. Пруднікаў.

На сходзе сенцы выступіў сакратар праўлення СП БССР А. Вяршынін, які падвёў вынікі абмеркавання творчасці маладых паэтаў.

Адбылося чарговае пасяджэнне камісіі па рабоце з маладымі пры Саюзе пісьменнікаў БССР. Заслухана інфармацыя аб пастанове ЦК ВЛКСМ, Міністэрства культуры ССРС, Саюза пісьменнікаў ССРС «Аб мерах па паллпашэнні працы літаратурных аб'яднанняў» і «Палажэнні аб літаратурных аб'яднаннях». Абмеркавана пытанне аб снежаннінскіх семінарах маладых пісьменнікаў у Каралішчавічах, які будзе прысвечаны тэме «Жыццё сацыялістычнай

вёскі ў творах літаратуры». Зацверджаны план работы камісіі на 1980 год. Сярод мерапрыемстваў камісіі на будучы год — абмеркаванне творчасці маладых пісьменнікаў, удзел у падрыхтоўцы і правядзенні рэспубліканскага семінара творчай моладзі, правядзенне нарады кіраўнікоў літаратурных аб'яднанняў у адной з абласцей, вызнана пасяджэнне камісіі ў раўным літаратурным аб'яднанні, падрыхтоўка і правядзенне чарговага семінара маладых пісьменнікаў у Каралішчавічах, выезды членаў камісіі ў падшэфныя літаб'яднанні.

У пасяджэнні прынялі ўдзел і выступілі пісьменнікі В. Адамчык, М. Аўрамчык, С. Грахоўскі, А. Гардзіцкі, У. Дамашэвіч, А. Лойка, старшыня камісіі Я. Сіпаню, сакратар праўлення СП БССР Л. Гаўрылінкі.

Слухачы рэспубліканскіх курсаў кіруючых кадрў — сакратары гаркомаў партыі па ідэалагічнай рабоце — сустраля з беларускімі пісьменнікамі. Аб рабоце праўлення Саюза пісьменнікаў расказаў яго старшыня Максім Танк. Сакратары праўлення Іван Чыгрынаў, Барыс Сачанка, Леанід Гаўрылінкі зрабілі паведамленні аб новых творах беларускай прозы, крытыкі, аб удзеле пісьменнікаў у беларускім кіно, адказалі на шматлікія пытанні гасцей. Свае новыя паэтычныя творы прачыталі Максім Танк і Максім Луканін.

Слухачы курсаў прысутнічалі ў Доме літаратара на вечары, прысвечаныя памяці В. Шукшына.

ДНІ ЛІТАРАТУРЫ

У МАГІЛЁВЕ

У Магілёўскім дзяржаўным педагагічным інстытуце імя А. А. Куляшова адбыўся вялікі літаратурны вечар, прысвечаны Міжнароднаму году дзіцяці. Адкрыў вечар уступным словам рэктар інстытута Я. П. Кудрашоў. Ён прадаставіў слова народнаму пісьменніку Беларусі, першаму сакратару праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Івану Шамякіну, які расказаў пра поспехі беларускай літаратуры, яе месца ў нашай краіне і на міжнароднай арэне.

Літаратурны крытык, намеснік дырэктара Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР Уладзімір Гнілаўдаў прадоўжыў гаворку аб ролі беларускай літаратуры ў навуковым выхаванні працоўных, засяродзіў асаблівую ўвагу прысутных на значэнні дзіцячай літаратуры.

Сакратар Магілёўскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў БССР Аллісей Пысін падзяліўся ўражаннямі ад паездкі па ленынскіх мясцінах Сібіры, прачытаў вершы аб Леніне, расказаў аб дзейнасці маладых літаратараў Магілёўшчыны.

Паэты Рыгор Куранёў, Нэла Трупува, Мікола Аўрамчык прачыталі новыя вершы, адказаў на пытанні чытачоў. Празаік Пётр Шасцерыноў расказаў аб геральтычнай барацьбе студэнтаў педагагічнага інстытута ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

У заключэнне І. Шамякін падраўзна адказаў на шматлікія пытанні прысутных.

Удзельнікі вечара выказалі сардэчнае ўдзячнасць пісьменнікам за іх шырую, цікавую і змястоўную гаворку. Многія чытачы атрымалі аўтографы пісьменнікаў. Гасці-літаратары азнаёміліся з музеем педагагічнага інстытута, мемарыяльным кутком, прысвечаным А. А. Куляшова.

Сустрэчы з чытачамі прайшлі таксама ў бібліятэках, школах, на прадыпрыемствах, у рабочых калектывах горада.

Завяршыліся дні літаратуры святам дзіцячай кнігі ў абласным Палацы піянераў і школьнікаў.

В. АРЦЕМ'ЕУ.

МАРШРУТАМІ

ПЕСЕННАГА СВЯТА

Звыш 500 майстроў прафесійнага і самадзейнага мастацтва Віцебска на працягу месяца будуць выступаць на сцэнах сельскіх клубаў і дамоў культуры Бешановіцкага раёна. На змену ім прыйдуць удзельнікі мастацкай самадзейнасці калгасаў, саўгасаў, прадыпрыемстваў раённага цэнтру. Абдуцуюцца дзясляты абменныя канцэрты ў самых аддаленых вёсках раёна. Так будуць праходзіць дні культуры, якія пачаліся на Віцебшчыне.

Адкрылі іх сваімі выступленнямі вядомыя ў вобласці мастацінкі калектывы — ансамблі «Маладосць», «Юлас», «Лявоніха», «Зялёныя агеньчыкі», а таксама народныя хоры, канцэртныя брыгады прадыпрыемстваў. У гасці да земляробаў прыехалі акцёры Беларускага дзяржаўнага Акадэмічнага Кампазітара імя Якуба Коласа, Кампазітары, мастакі, паэты і пісьменнікі выступаюць перад працаўнікамі вёскі з творчымі справаздачамі. У гаспадарках раёна праводзіцца кніжныя кірмашы, разгортку мастацінкі выставкі, экспазіцыі дэнаратыўна-прыкладнага мастацтва.

Маршруты дзён культуры пройдуць эстафетай па ўсіх раёнах вобласці і фінішуць у 1982 годзе — напярэдні 60-гадовага юбілею ўтварэння ССРС.

(Кар. БЕЛТА).

ВІНШУЕМ!

За шматгадовую плённую работу ў галіне тэатральнага мастацтва і ў сувязі з шасцідзясляцігоддзем з дня нараджэння Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР узагародзіў дырэктара Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы МІХАІЛЮТУ Івана Францавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

За вялікую работу па прапагандае беларускага харэаграфічнага мастацтва Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР узагародзіў вакальна-харэаграфічны ансамбль «Харошкі» Беларускай дзяржаўнай ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга філармоні Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

Наступны нумар «Літаратуры і мастацтва» выйдзе 16 лістапада г. г.

НАДЗЁННЫЯ ЗАДАЧЫ

Адбыўся VII пленум праўлення Беларускага тэатральнага аб'яднання, які абмеркаваў задачы творчых работнікаў у святле пастановы ЦК КПСС «Аб далейшым паліпашэнні ідэалагічнай, палітычна-выхаваўчай работы». З дакладам выступіў старшыня прэзідыума праўлення БТА, народны артыст БССР М. Яроменка. У абмеркаванні ўдзельнічалі заслужаныя работнікі культуры БССР Г. Асвяцінскі (Віцебск), І. Андрэеў (Рускі тэатр БССР імя М. Горькага), народная артыстка БССР Л. Даводовіч, крытыкі Р. Смольскі і Г. Колас, заслужаныя артысты БССР У. Мішчанчук (Гродна) і С. Еўдашэнка (Брэст), прафесар У. Няфёд, рэдактар Беларускага тэлебачання М. Гарэцкая, намеснік міністра культуры БССР М. Шаўчук. У рабоце пленума прыняў удзел міністр культуры БССР Ю. Міхневіч.

АБ КАМУНІСТЫЧНЫМ Выхаванні

Кнігу «Антыўная жыццёвая пазіцыя барацьбы за камунізм», падрыхтаваную на аснове матэрыялаў Усесаюзнай навукова-практычнай канферэнцыі, праведзенай нядаўна ў Баку ЦК КПСС сумесна з ЦК Кампартыі Азербайджана, выпусціла выдавецтва палітычнай літаратуры ў Маскве. У ёй змешчаны даклады і выступленні ўдзельнікаў, інфармацыя аб рабоце секцыі, рэкамендацыі канферэнцыі.

Пераклічка сяброў

У часопісе «Донбас» (№ 5, верасень - кастрычнік), які выходзіць у Данецку на украінскай і рускай мовах, чытач пазнаёміцца з творами беларускіх паэтаў. «Голас Беларусі» (так названа падборка) прагучаў у шматзначным, сімвалічным раздзеле — «Зоры братэрства». Паэт Браніслаў Спрынчан на гэты раз пераняў на рускую мову і прапанаваў з'явіцца па аднаму вершы Рыгора Барадуля («Украіне»), Пётруся Маліка («Перасленне»), Геннадзя Бураўкіна («Я — камуніст»), Пімена Панчанкі («Дзеці»), лірычны радкі Кастуся Кірэенкі.

«ПУБЛІЦЫСТ» ЗАПРАШАЕ ДА РАЗМОВЫ

«Што значыць — быць творчай асобай, каго можна назваць творцам, ці можна тварыць на кожным рабочым месцы?»

Такое было кола пытанняў, якія абмяркоўвалі ўдзельнікі «круглага стала» чарговай тэлевізійнай перадачы «Публіцыст». За ім сабраліся знатныя людзі рэспублікі — Герой Сацыялістычнай Працы тначыха

Л. Трусава, свідравальшчык М. Еўціхевіч, слесар У. Заблоцкі, ападэмік М. Яругін.

Б. РЫМАР.



Ападэмічны тэатр імя Якуба Коласа пазнаёміў глядачоў Віцебска з новым спектаклем — камедыяй венгерскага драматурга К. Сакані «Тэлевізійны пераход». Пераклад на беларускую мову зрабіў Ю. Гаўрук. Паставіў спектакль рэжысёр С. Артамонаў, аўтар сцэнаграфіі — мастак К. Карнілаў.

На здымку: у ролях Дзёніцы, Шацы і Ванды артысты В. Цвяткоў, В. Петрачкова і В. Войчанка.

Фота С. КОХАНА.



Беларускі рэспубліканскі тэатр юнага глядача паказаў прэм'еру спектакля «Імем зямлі і сонца» па п'есе І. Друцэ. Пастаноўна спэктэля — І. Нікалава, сцэнаграфія — Я. Ціглова, нацхаванне — Л. Рулявой, музычнае афармленне — Э. Зарыцкага. Пераклічыў п'есу на беларускую мову А. Дудароў.

Фота Ул. КРУКА.

ФАРБЫ СОНЕЧНАГА ЎЗБЕКІСТАНА

Першая ў нашай рэспубліцы выстаўна самадзейнага і народнага мастацтва Узбекістана адбылася гэтымі днямі ў Палацы культуры Мінскага камвольнага камбіната. Край унікальных помнікаў архітэктуры Усходу і навішых індустрыяльных пабудов, край, які ў гады Вялікай Айчыннай вайны стаў месцам, дзе знайшлі прытулак, сяброўскую падтрымку і магчымасць працаваць нашы буйнейшыя пісьменнікі і мастакі, дэманструе сучаснае мастацтва твораў, для якіх жываць ці чаканка з'яўляюцца не спецыяльным, прафесійным заняткам, а патрабай выказацца.

Ва Узбекістане, як і ва ўсёй нашай краіне, прыкладаецца шмат намаганняў, каб мастацкая самадзейнасць усіх відаў мастацтва атрымала шырокае распаўсюджанне і прызнанне. У экспазіцыі, хоць колькасць і невялікая, прадстаўлены цікавыя творы жывапісу, графікі, скульптуры, дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. У кожным творы — свая індывідуальная творчая манера, свая графічная мова і пластычны строй, свая мера канкрэтнасці і сіла эмацыянальнасці.

Заварожваюць багаццем узораў, насычанай дэкаратыўнасцю колеру, вытанчанай пластычнасцю форм чаканення падноўнага народнага майстра з Бухары Т. Касымава, гліняныя цацкі самарнандскага кераміста Ж. Эгамбердыева, разьбяныя вырабы ташкенцкага самадзейнага мастака А. Вяльдына.

Мяркуючы па выстаўцы, пейзаж складае адзін з мацнейшых баноў сучаснага жывапісу самадзейных мастакоў Узбекістана. Пейзаж-абраз, у якім раскрываецца пераўтваральная дзейнасць народа, увабляецца прыгажосцю роднага краю, у якім прырода, гарадскія матыўныя трактоўкі як нацыянальнага спадчына — ярка падаюць у творах жывапісцаў і графікаў Х. Бабаева, А. Насырава, В. Тахтабаева і іншых. Асаблівай цеплынёй, любоўю да роднага горада, таямнічай экастычнасцю архітэктуры старажытнага Усходу вабляе гарадскі пейзаж Бухары «Мячэць Мірдустум» старэйшага жывапісца Х. Бабаева. Нягледзячы на ўрост, мастак прыехаў у Мінск і з вялікім захапленнем раскаваў наведвальнікам выстаўкі аб прыгажосці новай і старой Бухары, аб тых сацыяльных і культурных пераўтварэннях, якія адбыліся ва Узбекістане за гады Саветскай улады.

М. РАМАНЮК.

МУЗЫЧНАСЦЬ ПАЛІТРЫ

У буйнейшым кінатэатры Мінска «Кастрычнік» адкрылася выстаўка «Выстаўна незвычайная. Навае нечаканае. Работы нібыта выраваюцца за межы звыклых, апрабаных норм і паняццяў, ураджаюць сваёй навізнай, хоць падчас і цяжка вызначыць наштоўнасць той альбо іншай работы, цяжка пагадзіцца з тым або іншым рашэннем мастакоў.

Букуб — псеўданім, апраўданы з філалагічнага пункту гледжання, аб'яднаў двух маладых мастакоў Анатоля Кузняцова і Міколу Бушчына, нядаўніх выпускнікоў БДТМІ. Можна прыгадаць групавы партрэт юрыстаў ці палатно «Дубы ў Берасоўцы» А. Кузняцова, можна назваць карціны «Кансіліум» і «Дыялог» М. Бушчына — гэтыя работы былі ў экспазіцыі папярэдніх рэспубліканскіх выставак. На асобных з іх звярнулі ў свой час увагу мэсгэцтвазнаўцы. Але раней жывапіс маладых мастакоў не вылучаўся з агульнага рэчышча пошукаў...

У аўтарэлях і латонах, што сілалі экспазіцыю ў фае кінатэатра «Кастрычнік», нішто не чагэдае студыйнага пастаноўніці заданні летняй прэтыні. У іх, перш за ўсё, відавочны са-

мастойны творчы пошук — мастакі імніцкую пранікнўць у глыбіню і сутнасць прадметаў і з'яў прыроды. Адсюль і адмаўленне ад звыклых уяўленняў аб лінейнай перспектыве, і музычнасць палітры, і эмацыянальнае напружанасць кожнай кампазіцыі, калі бачыш не дождж — лісьне летніх мелодый, не марскія хвалі — санату пены і сонца.

Раптам пачынаеш разумець, што ападэмічны жывапіс — не адзіная магчымасць для мастака выказацца. М. Бушчына і А. Кузняцова нібы прадзіраюцца праз гушчар цяжэйшых ісцін, канечне ж, не без пэўных выдаткаў. Але нельга за гэтымі выдаткамі пошуку не заўважыць, як шмат пазіі ў гэтых работах, што ёсць у іх нешта няўлоўнае — шчылівае. Чаму, напрыклад, кіпарысы цягнуцца не ў неба, а ў чорную бездань? Чаму ў руках дзюўчыны кантас без адзінай налючкі, а «Пяшчотны нашоуморт» сапраўды пляшчотны? Як рэстлумаць цяжар смутку ў пейзажах? Адказ — у саміх работах А. Кузняцова і М. Бушчына, якія сілалі, на маю думку, цікавую экспазіцыю.

К. ЗЕЛЯНОЙ.

Алена ВАСІЛЕВІЧ

У СВЕЦЕ ПАВІННА ПАСВЯТАЦЬ

Лаўрэат прэміі «Лотас», намеснік генеральнага сакратара Саюза пісьменнікаў В'етнама То Хоай на Другой міжнароднай сустрэчы дзіцячых і юнацкіх пісьменнікаў у Маскве раскаваў удзельнікам гэтай сустрэчы, як яго пяцігадовая ўнучка, калі ён збіраўся ехаць у Маскву, вельмі прасіла ўзяць яе з сабою. І, загадзя ведаючы, што дарослыя часцей за ўсё адмаўляюць дзецям, абяцала:

— Мілы дзядуля, я не буду дурэць, я буду паслухмянай-паслухмянай!

І калі ўсё-такі мілы «дзядуля» вымушаны быў адмовіцца ўзяць яе з сабою, таму што з Ханоя да Масквы вельмі далёкая і вельмі нялёгкая дарога — праз Лаос, Тайланд і Індыю, — унучка ўздыхнула, засмуцілася. Аднак неўзабаве вочкі яе зноў успыхнулі і засвяціліся:

— Тады прывязі мне з Масквы ляльку!

Якія падобныя ўсе дзеці на свеце! І якое непатрабавальнае, якое бясхітраснае іх шчасце...

Пра гэта і пра абавязак дарослых абараняць дзіцтва і шчасце дзяцей усяго свету і вялася гаворка на Другой міжнароднай сустрэчы дзіцячых і юнацкіх пісьменнікаў у Маскве, прысвечанай Міжнароднаму году дзіцяці пад дэвізам «Юнацтва планеты і дзіцячая літаратура».

— Недататкова любіць дзяцей, за жыццё дзяцей трэба змагацца. І мэта года дзіцяці звярнуць увагу на становішча дзяцей у самых розных рэгіёнах нашай планеты.

Такімі словамі пачаў свой даклад перад удзельнікамі сустрэчы лаўрэат Ленінскай прэміі, Герой Сацыялістычнай Працы Сяргей Міхалкоў.

У гэтым годзе спаўняецца 20 год з дня прыняцця ААН Дэкларацыі правоў дзіцяці. У сувязі з гэтай падзеяй XXXI сесія Генеральнай Асамблеі ААН вызначыла 1979 год Міжнародным годам дзіцяці. Гэта ініцыятыва была гораца падтрыманам многімі краінамі свету, а таксама міжнароднымі як урадавымі, так і няўрадавымі арганізацыямі — МДФЖ, Сусветнай асацыяцыяй сельскіх жанчын, Лігай таварыства Чырвонага Крыжа, Міжнародным саюзам абароны дзяцей і іншымі арганізацыямі.

У нас, у Саветскім Саюзе, Міжнародны год дзіцяці пачаўся з навагодняга выступлення па Цэнтральным тэлебачанні Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварыша Л. І. Брэжнева. «Мы імяем навучыць дзяцей дабру, дружбе, навучыць іх жыць па-добраму, з усімі людзьмі любой нацыянальнасці і колеру скуры, навучыць іх паважаць працу і ўмець

працаваць на карысць усіх людзей».

Дзеці... Яны наш клопат. Наша радасць. Наша заўтра. І каб яго, гэта заўтра, не заслалі чорныя хмары вайны і бясэсавасага знішчэння, усе людзі добрай волі павінны бараніць яго сёння.

І ў гэтым сэнсе Другая міжнародная сустрэча дзіцячых і юнацкіх пісьменнікаў у Маскве была сустрэчай аднадумцаў. Усе гэтыя дні, на ўсіх пасяджэннях, якія адбываліся ў Дубовай зале ЦДЛ, выразна гучала адна дамівучая нота — заклапочанасць лёсам і будучыняй дзяцей, іх жахлівым і безвыходным становішчам у цэлым яшчэ шэрагу краін Азіі, Афрыкі і Лацінскай Амерыкі.

Пра гэта вельмі ўсхвалявана гаварыла прадстаўнік ЗША Мірыям Мартон — пісьменніца і перакладчыца рускай і саветскай літаратуры для дзяцей і юнацтва, аўтар кнігі па эстэтычным і фізічным выхаванні дзяцей і юнацтва ў СССР, член журы Міжнародных кінафестывалюў у Маскве, старшыня Міжнароднага камітэта па прысуджэнні прэміі імя Джэйна Адамса з кнігі для дзяцей.

— Я звяртаюся да вас, — пачала сваё выступленне Мірыям Мартон, — не толькі як пісьменнік, які піша для дзяцей, а як чалавек, якога хвалюе лёс дзяцей... Палова нашых дзяцей пазбаўлена дзя-

цтва ў самыя першыя гады свайго жыцця. Яны і потым працягваюць гэта сваё не жыццё, а толькі існаванне, поўнае маральнага і фізічнага прыгнечання і знявагі. І выратоўваць іх ад гэтага, не здоўна нават цудадзейная эластычнасць дзіцячай душы. Мы павінны паказаць пальцам — хто ворагі дзіцтва, хто пагражае ім вайной... Такія тэмы павінны быць асновай, мозгам вялікай дзіцячай літаратуры.

Прадстаўнік Кубы Элісео Дыгеа — паэт, перакладчык, пачынальнік кубінскай дзіцячай літаратуры пасля рэвалюцыі, сказаў:

— У маёй маленькай краіне адбылася Рэвалюцыя. І я ўпэўнены, што на зямлі няма чалавека, які не ведаў бы пра яе... Рэвалюцыя — гэта не ўпрыгожанне, не арэол для абраннікаў. Рэвалюцыя — гэта перш за ўсё — свабода і права для ўсіх. На Кубе, пакуль яна была самастойнай, не існавала нават паняцця «дзіцячая літаратура»... Важна тое, каб дзеці ўмелі і мелі магчымасць чытаць тое, што ім пішуць. Зараз на Кубе такая магчымасць ёсць! Зараз усе дзеці на Кубе вучацца!

— Дзеці ўсяго свету па сваіх учынках, па тым, як яны гуляюць і дурэюць, як яны радуюцца і пакутуюць, падобныя, як родныя браты. Гэтак жа, як і дарослыя, усе людзі

добрай волі, таксама — браты... — так пачаў сваё выступленне паэт, публіцыст, член Саюза пісьменнікаў Анголы Рауль Давід. — Няхватка дзіцячых дзеячаў і пісьменнікаў у Анголе тлумачыцца тым, што каланіяльная сістэма не давала магчымасці прагрэсіўным пісьменнікам пісаць пра тое, што іх хваліла і пра што яны жадалі пісаць. Каланіяльная сістэма пакінула нам 80% непісьменных. Ангола, як і ўся Афрыка, багатая невычэрпнымі скарбамі духоўнай народнай культуры. Нашчадкамі ўсіх гэтых багаццяў павінны стаць перш за ўсё дзеці. Навучыць іх валодаць гэтымі багаццямі — у гэтым сэнс і мэта дзіцячай літаратуры і дзіцячых пісьменнікаў.

— У дзіцстве я марыў злавіць вясклу... Мне пашанцавала. Я злавіў шматколёрную вясклу, і гэта была дзіцячая літаратура... У нашых руках толькі аўтарушка, але яна мацней за нейтронную бомбу.

Так коратка выказаў свае пацукі і адносіны да літаратуры для дзяцей і да той адказнай ролі, якая адводзіцца ёй і пісьменнікам для дзяцей у свеце, Доржыйн Гармаа, сакратар Саюза пісьменнікаў МНР, празаік, які піша сваё вясклавыя кніжкі пра дзяцей і дзецям свае краіны.

Падтрымліваючы і працягваючы тую думку, што дзіцячая літаратура і дзіцячыя пісьменнікі ўсяго свету павінны ажыццяўляць і адстойваць свае на-

(Заканчэнне на стар. 4).

ВЯЛІКАЯ КАСТРЫЧ-
НИЦКАЯ сацыялістычная
рэвалюцыя... Галоўная
гістарычная падзея веку, якая
карэнным чынам змяніла лёс
чалавецтва! З-кожным годам
узрасце яе веліч, яе гістарыч-
нае значэнне не толькі ў жыцці
нашага савецкага народа,
але ў жыцці і справах працоў-
ных усяго свету. Пад яе сцягам
згуртоўваюцца мільёны і міль-
ёны людзей, якія змагаюцца за
свабоду і незалежнасць.

З далёкага маленства памя-
таюцца малючкі тых незабыў-
ных дзён. На вуліцы нашага
мястэчка — святая, на кожным
доме развіваюцца чырвоныя
сцягі. Навакольныя паны неку-
ды збеглі, але ў маёнтках пакі-
нулі сваіх давераных людзей-
праслужачоў, каб сачылі за па-
радкам, пэўна, думалі, што ўсё
яшчэ перамелецца, і яны вер-
нуцца ў свае наседжаныя гнёз-
ды. Не дачакаліся. Савецкая
ўлада ўсталявалася трывала і
назаўсёды. Улада перайшла ў
рукі рабочых і сялян. Рабочы
стаў гаспадаром фабрык і за-
водаў, селянін атрымаў зямлю.
У палацах адкрыліся школы
для вясковай моладзі, чырво-
ныя куткі і клубы, зараджаліся
першыя калектывныя гаспадар-
кі.

Жылі мы ў глухім кутку Бе-
ларусі, дзе пісьменных можна
было пералічыць на пальцах.
Але і там людзі па-свойму рэ-
агавалі на тое, што адбыва-
лася навокал. І ўсё пыталі пра
Леніна. Што гэта за чалавек?
Адкуль з'явіўся такі волат-ге-
ній, што перавярнуў свет, пра-
гнаў багацеяў-прыгняталіні-
каў, а бедных зрабіў гаспада-
рамі жыцця, даў ім уладу?
Кастрычнік на Беларусі рых-
тавалі і ажыццяўлялі такія
слаўныя бальшавікі-ленінцы,
як М. Фрунзе, А. Мяснікоў,
В. Кнорын, К. Ландэр, В. Фа-
мін, Б. Позерн, І. Любімаў і
іншыя дзесячы нашай партыі і
дзяржавы.

Вось што пісаў у сваёй аўта-
біяграфіі М. В. Фрунзе ў 1921
годзе: «...У пачатку Лютаўскай
рэвалюцыі стаў адным з кіраў-
нікоў рэвалюцыйнага руху ў
Мінску, у Беларусі і на За-
ходнім фронце. Правёў аб'яз-
зборненне мінскай паліцыі і
жандармерыі і стаў начальні-
кам мінскай грамадзянскай мі-
ліцыі. Быў арганізатарам Мін-

скага Савета рабочых дэпута-
таў і пастаянным членам вы-
канаўчага камітэта. Быў арга-
нізатарам Саветаў сялянскіх
дэпутатаў у Беларусі, правёў
два з'езды беларускага сялян-
ства. Быў старшынёй Савета
сялянскіх дэпутатаў першага
склікання і старшынёй Выка-
наўчага Камітэта. Быў чле-
нам прэзідыума Усерасійска-
га з'езда сялянскіх дэпутатаў
ад Беларусі. Быў адным з ар-
ганізатараў з'езда арміі Заход-
няга фронту і ў выніку з'езда
быў абраны членам франтавога

А гэта толькі некалькі эпізо-
даў з барацьбы працоўных Бе-
ларусі за ўстанавленне Савец-
кай улады, за перамогу Каст-
рычніка ў нашай рэспубліцы.
Шлі гады. Дужэла і ўмацоў-
валася ўлада рабочых і сялян.
Памятаецца, як у 1935 годзе
адзначалася гадавіна Савецкай
улады. Ужо тады мы мелі вя-
лікія, рашаючыя дасягненні на
ўсё франтах сацыялістычнага
будуўніцтва, а рэспубліка бы-
ла ўзнагароджана ордэнам Ле-
ніна.

З кожным годам дужэла і ба-

кі чалавек не мог уявіць свай-
го жыцця.
Аб гераізме і мужнасці на-
шага народа, аб яго непамер-
най стратах у Вялікай Айчын-
най вайне вядома ўсяму свету.
Аб гэтым напісана шмат кніг,
створана шмат кінафільмаў,
жыве шмат песень і легенд. І
ўсё ж не ўсё яшчэ сказана аб
ёй, бо кожны чалавек, які
ішоў у бой, не шкадуючы жыцця
за нашу перамогу, варты доб-
рага слова і пашаны. Пісьмен-
нікі шмат пісалі і будуць яшчэ
пісаць аб гераізме і мужнасці

мужны голас у абарону пры-
гнечаных і зняволеных народаў
чуваць на ўвесь свет.

Цяпер паўсюдна шырыцца
барацьба за захаванне міру на
зямлі. Гэта стала справай не ад-
ной якой-небудзь дзяржавы, а
народаў усяго свету. Прамова
Леаніда Ільіча Брэжнева, ня-
стомнага барацьбіта за мір на
зямлі, на ўрачыстасцях у Бер-
ліне выклікала вялікі рэзананс.
У той час, калі стратэгі ЗША і
НАТА пленуюць пераўзбраен-
не членаў свайго агрэсіўнага
блока новымі ракетамі, якія
дасягалі б тэрыторыі Савецка-
га Саюза, наша дзяржава аб-
вясціла аб скарачэнні ў цен-
тральнай Еўропе колькасці сва-
іх войск на 20 тысяч чалавек
і вывадзе тысячы танкаў у ад-
набаковым парадку. Гатова
таксама скараціць колькасць
ракет сярэдняга радыуса дзе-
яння ў заходніх раёнах нашай
краіны. Гэта не пустыя размо-
вы аб змяншэнні напружана-
сці ў Еўропе, а канкрэтныя ме-
рпрыемствы, якія павінны
стаць добрым прыкладам для
заходніх дзяржаў...

Зараз савецкія людзі і ўсё
прагрэсіўнае чалавецтва рыхту-
юцца шырока адзначыць
110-ую гадавіцу з дня на-
раджэння Уладзіміра Ільіча
Леніна і 35-годдзе вялікай Пе-
рамогі над гітлераўскім фа-
шызмам. Працоўныя рэспублі-
кі імкнуцца сустрэць гэтыя вя-
лікія падзеі новымі важкімі
падарункамі. На заводах і
фабрыках, будоўлях і калгасах
разгарнулася шырокае сацыя-
лістычнае спорніцтва за да-
стойную сустрэчу гэтых свят.
Людзі імкнуцца працаваць як
мага лепш, мацаваць эканоміку
нашай Радзімы.

Вялікі ўклад у гэту справу
і нашай інтэлігенцыі. Пісьмен-
нікі, мастакі, дзеячы навукі і
культуры імкнуцца ўвасобіць у
сваіх творах наш плённы ства-
рэнны постуч, данесці да кож-
нага чалавека веліч нашых пера-
мог, што асветлены ленін-
скім геніем і нягаснымі кастры-
чніцкімі зорамі.

Не стрымайце поступ камуні-
зму, ленінскіх ідэй, бо яны жи-
вуць у сэрцах мільёнаў і міль-
ёнаў людзей усяго свету. Сус-
ветна-гістарычны паварот ад
капіталізму да сацыялізму ад-
бываецца на нашых вачах на
ўсёх кантынентах. Такі непа-
збежны ход гісторыі.

Рыгор НЯХАЙ.



камітэта арміі Заходняга
фронту. Быў адным з рэдакта-
раў бальшавіцкіх газет, якія
выдаваліся ў Мінску («Звяз-
да»). У Карнілаўскія дні на
сумесным пасяджэнні франта-
вога камітэта і выканаўчага
камітэта Мінскага Савета быў
прызначаны начальнікам штаба
рэвалюцыйных войск Мінскага
ўчастка...»

Вось чаму на пасяджэнні ЦК
РСДРП(б), дзе прымаўся ра-
шэнне аб узброеным паўстанні,
падрабязна разглядалася
станоўшча ў Мінску і на За-
ходнім фронце. Мінскі баль-
шавікі прэпанавалі паслаць у
дапамогу Петраграду рэвалю-
цыйны корпус.

У. І. Ленін тады сказаў, што
прапанову з Мінска трэба вы-
карыстаць для рашучых дзея-
нняў.

25 кастрычніка 1917 года з
Петраграда ў Мінск прыйшла
вестка аб пераходзе ўлады ў
рукі Саветаў. Адрозна ж з'явіў-
ся загад № 1 Выканкома Мін-
скага Савета аб устанавленні
Савецкай улады і стварэнні
1-га імя Мінскага Савета рэва-
люцыйнага палка, які прайшоў
слаўны баявы шлях на фран-
тах грамадзянскай вайны...

гацела наша краіна, наша рэ-
спубліка.

Мы ведалі, што міжнародная
рэакцыя не змірыцца з існаван-
нем на планеце адзінай тады
сацыялістычнай дзяржавы —
Савецкага Саюза. Яна ўчыняла
правакацыі на нашых граніцах.
Умацаванне абараназольна-
сці краіны было тады адной з
важнейшых задач, якая стаяла
перад нашым народам і яго
арміяй. Мы мацавалі наш са-
юз, мы ўмацоўвалі і інтэрнацы-
янальную дружбу народаў.
Тут нельга не ўспомніць доб-
рым словам нашага земляка,
не захапіцца яго мужнасцю і
гераізмам. Я маю на ўвазе
двойчы Героя Савецкага Саю-
за Сяргея Грыцаўца, праслаў-
ленага ваеннага лётчыка нашага
часу. Першую зорку Героя ён
заваяваў у іспанскім небе, дру-
гую — у братняй Манголіі ў
баях на Халхін-Голе з японскі-
мі самураямі. Гэта быў са-
праўдны лётчык-інтэрнацыяна-
ліст, якога ведалі і шанавалі
не толькі ў нашай краіне.

І вось Вялікая Айчынная...
Увесь наш народ стаў на абар-
ону заваёў Кастрычніка, Са-
вецкай улады, бо яна — яго,
родная ўлада, без якой савец-

нашага народа ў барацьбе з
ворагам. Гэта патрэбна не
толькі нам, з і народам свету,
якія вядуць і будуць весці
змаганне за свабоду і незалеж-
насць, за сацыялізм.

Гераізм на фронце, працоў-
ны гераізм у тыле... А хіба не
гераізм — тое, што ў цяжкіх
умовах вайны, калі значная
частка нашай тэрыторыі была
акупіравана ворагам, а асноў-
ная рабочая сіла знаходзілася
на франтах, у нашай краіне не
было голаду і эпідэміі. Фран-
ты забяспечвалі ўсім неаб-
ходным для перамогі. Я прай-
шоў вайну ад першага да
апошняга дня і асабіста магу
засведчыць гэта. А мы ж яшчэ
знаходзілі сілы і запасы, каб
дапамагчы галадаючаму на-
сельніцтву Варшавы, Берліна,
Прагі хлебам і іншым прадук-
тамі. Асаблівым клопатам ка-
рысталіся дзеці...

Цяпер мы жывём у садруж-
насці з іншымі сацыялістыч-
нымі краінамі, а наша рэспублі-
ка стала членам Арганізацыі
Аб'яднаных Нацый. Збылося
тое, аб чым марыў Янка Купа-
ла: «Занімай, Беларусь мала-
дая мая, свой пачэсны пасад
між народамі». І заняла. Яе

У СВЕЦЕ ПАВІННА ПАСВЯТЛЕЦЬ

(Заканчэнне.)

Пачатак на стар. 3).

меры і ідэалы, моцна ўзяўшы-
ся за рукі, вядомы болгарскі
паэт, народны дзеяч культуры,
лаўрэат Дзімітраўскай прэміі
Асен Восеў расказаў народную
балгарскую казку пра лесаруба
і лес, які ён хацеў высець
сваёй сякерай — кожнае дрэва
па чарзе. Але дрэвы згавары-
ліся між сабой, моцна спляліся
галінамі — і не лесаруб іх, а
яны адолелі лесаруба. Так і
дзіцячыя пісьменнікі — нібы
асобныя дрэвы, — моцна
ўзяўшыся за рукі ў сваім па-
этычным лесе дзіцячай літарату-
ры, здольны дамагчыся пера-
могі над злом, якое пагра-
жае свету, пагражае міру ў
свеце, пагражае дзецям усёй
зямлі.

Італьянскі паэт Рэні Раджані
заклікаў усіх прысутных узма-
ціць сваю актыўнасць у ба-
рацьбе за светлы дзень дзя-
цінства планеты.

Дзіцячая літаратура і тыя,
хто піша кнігі для дзяцей, па-
вінны перш за ўсё клапаціцца
пра сярброўства з сябрамі...
Пра павягу да бацькоў і стар-
эйшых, павінны дбаць пра ха-
рацтва і багацце прыроды,

якая, як і мы самі, людзі, вель-
мі адчувальная да крыўджання
і здзеку над ёй...

— Толькі дваццаць гадоў за-
стаецца да новага стагоддзя.
Чаму б нам не прыкласці нама-
ганні, каб забяспечыць у на-
ступным стагоддзі роўнасць і
брацтва?

Так, на ўсходні лад узвыша-
на і высакародна, выказваў
свае спадзяванні пасланец Ін-
дуй — паэт, лаўрэат прэміі
Неру Рамеш Каушык.

Выключна кранальна і ўсхва-
лявана прагучала выступленне
прадстаўніка Арганізацыі вы-
звалення Палесціны Алі Зейн
Аль-Абдзін Аль-Хусейна.

— Вобраз радзімы нязменна
стаіць у вачах і ў марях палес-
цінскіх дзяцей. Сцены лагераў
для бежанцаў замянілі ім род-
ныя сцены ў родных паселіш-
чах. «Калі мы вернемся дадо-
му?» — вось тое пытанне, якое
не сыходзіць з вуснаў гэтых
маленькіх спакутаных неба-
рак-бежанцаў.

— Я сваё выступленне пачну
з лічбаў, выпаленых агнём у
памяці і сэрцы беларускага
народа...

Выступленне Васіля Віткі
было сустрэта ўсімі ўдзельніка-

мі Маскоўскай сустрэчы з глы-
бокай увагай.

— На нашай зямлі фашысты
знішчылі больш чым два міль-
ёны дзвесце тысяч чалавек.
Загінуў кожны чацвёрты... 627
вёсак — беларускіх Хатыней —
спалены разам з усімі людзь-
мі. Каты не пакінулі ніводнага,
нават самага маленькага дзіця-
ці... На беларускую літарату-
ру, як і на ўсю савецкую дзі-
цячую літаратуру, легла цяж-
кая адказнасць — гаварыць з
юным чытачом пра з'яві і па-
няцці вельмі складаныя для
дзіцячага ўзросту... Да гонару
нашых пісьменнікаў кожны з
іх разумее адказнасць выхава-
целя, заўсёды імкнучыся знай-
сці тую меру чалавечнасці, вы-
шыню таго маральнага і эста-
тычнага ідэалу, які заўсёды і ва
ўсім вызначаў сапраўдную каш-
тоўнасць літаратуры для дзя-
цей.

— Дзіцячая кніга павінна
даваць сваім чытачам аб'ек-
тыўную інфармацыю. Яна па-
вінна развіваць у іх пачуццё
ўласнай годнасці... У Францыі
мы, дзіцячыя пісьменнікі, кры-
тыкі, педагогі, імкнемся да
таго, каб дзіцячая кніга вы-
хоўвала і адпавядала інтарсам
дзіцяці...

Жанін Дэспінет — крытык,

член журы па прысуджэнні
прэміі імя Г.-Х. Андэрсена.
Жанін Дэспінет з'яўляецца вы-
кладчыкам Сэрбонскага ўнівер-
сітэта і працуе ў Цэнтры Жор-
жа Пампіду ў Парыжы.

Прадстаўляецца слова для
выступлення Хрысту Кындравяну
— румынскаму паэту, пра-
заіку, які гаворыць, што літа-
ратура для дзяцей і юнацтва
перш за ўсё павінна быць вы-
хаваўчай літаратурай — у ма-
ральным і эстэтычным плане.
Яна павінна выхоўваць муж-
насць і смеласць, годнасць і
высакароднасць. «Тое, што мы
завём літаратурай для дзяцей,
— кажа Хрысту Кындравяну, —
гэта літаратура для ўсіх. Толь-
кі ў больш дасканалым яе вы-
яўленні. Я толькі лічу, што аў-
тары не павінны «прысядаць»
да ўзроўню дзяцей, а павінны
ствараць праўдзівы свет».

Вельмі заклапочаным і эма-
цыянальным было выступленне
Сігэа Ватанабэ — дырэктара
навукова-даследчага інстытута
Като па праблемах дашкольна-
нага выхавання, віцэ-прэзідэ-
нта Міжнароднага Савета па
дзіцячай і юнацкай літаратуры.
Яно было прысвечана таму
згубнаму ўплыву, які нясуць у
капіталістычных краінах сродкі
масавай інфармацыі, тэлеба-
чанне і той брудны бессаром-
ны патак літаратуры, якая бес-
пакарана прапагандае насілле
і парнаграфію.

«Мы павінны абараніць дзя-

цей ад тэлевізара!» — такім
заклікам канчалася выступлен-
не прадстаўніка з далёкай ас-
траўной Японіі.

Іна Ноэл, якая прыляцела ў
Маскву з яшчэ больш далёкай
Аўстраліі, сказала:

— Я не хацела б зменшваць
значэнне тэлебачання, але ўсё
ж давайце ўсе разам змагацца
за лепшую кнігу для дзяцей...

Лепшая кніга... Кніга для дзя-
цей...

Пра яе з хваляваннем, тры-
вогай і надзеяй гаварылі ўсе
прадстаўнікі Маскоўскай між-
народнай сустрэчы — і госці з-за
мяжы, і нашы савецкія дзіця-
чыя пісьменнікі. Паэт, лаўрэат
Дзяржаўнай прэміі Малдаўскай
ССР Грыгар Віеру і заслужаная
пісьменніца Эстонскай ССР
Элен Ніт. Народны паэт Латвіі
Імант Зіедоніс і лаўрэат прэміі
Ленінскага камсамола Украіны
Багдан Чалы...

— Хочацца верыць, што ў
свеце павінна пасвятлець... Гэ-
та павінна адбыцца яшчэ і та-
му, што ўвесь свет павярнуўся
тварам да дзяцей...

Такая надзея — не без пад-
ставы — прагучала з вуснаў
лаўрэата Ленінскай прэміі па-
этэсы Агніі Барто.

Гэта павінна адбыцца.
У свеце павінна пасвятлець.
Толькі за гэта трэба змагаць-
ца!

СВЯТЛО КАСТРЫЧНІКА НЯЗГАСНАЕ

Леанід ДАЙНЕКА

Кастрычнік

Дым чалавечага жылля...
Дыханне вод крынічных.
Была б сляпой мая зямля,
Калі б не ты, Кастрычнік.

Паміж гримот і завірух
Узняўся ты над светам.
Кастрычнік — ты чырвоны плуг,
Што ўсю ўзараў планету.

Для тых, што ў голадзе жылі,
Ты стаў сваім навекі,
Бо ў кожным сейбіце Зямлі
Убачыў Чалавека.

Квітней, мацней і маладзей,
Нясі свой сцяг крылаты.
Ты — поле ўсіх людскіх надзей,
А мы — твае зарняты.

Мая зямля

Твае пралескі не завянуць.
Ідзі шляхамі новымі,
Мая зямля, мая славянка
З вачамі васільковымі.

Заўсёды пець тваім цымбалам.
Мне ў іх бяссмерце верыцца.
Ты пад вайны дзевятым валам
Свае пранесла ветразі.

Цябе ламалі і тапталі,
Цябе жалезам нішчылі.
Крывёй сыноўняй адпалала
Зара твая агністая.

Імчаць удаль твае машыны,
Шумяць лясы высокія,
Гудуць над морам канюшыны
Чмялі залатавокія.

Капаеш соль. Пампуеш нафту.
Станкоў мацуеш мускулы.
Даеш крылатым касманаўтам
Імёны беларускія.

Хай вечары твае і ранкі
Цвітуць красой вясноваю,
Мая зямля, мая славянка
З вачамі васільковымі.

Генадзь ДЗМІТРЫЕЎ

Ленінград, Херсонская вуліца, 5

Тут, на кватэры У. Д. і В. М. БОНЧ-БРУЕВІЧАЎ, у ноч з 7 на 8 лістапада 1917 г. У. І. Ленін напісаў гістарычны Дэкрэт аб зямлі.

Гул машыны.
Прыглушаны гоман.
(Затаіся, замры на імгненне)
Не калісьці ў Кастрычніку,
а сёння

У кватэру ўваходзіць таварыш Ленін.

— Натаміўся, што з ног валюся...
Так, работа была незвычайная.
З першым днём Рэвалюцыі,
Дарагая Вера Міхайлаўна!

І здаецца,
усмешкай партрэт на сцяне праясніцца
І пачуюцца цёплыя словы:
— Уладзімір Ільіч, адпачніце, —
Самавар даўно ўжо гатовы...

Я пайду, правадыр,
Каб твайго не парушыць спакою,
Незнарок каб не рыпнуць паркетам...

У зачыненым шчыльна рабочым пакоі
Ціха Ленін схіліўся
над новым Дэкрэтам.

Максім ЛУЖАНІН

Два класы

Я — колас,
Сеяны ў сорок другім,
З апошняй жмені кінуты ў разлогі,
Незаараныя —

тут, у баі даўгім,
Гарматы працавалі, як нарогі.
Я рос і тросся,
Каб галодны рот
Маё жыццё
Не абязвечыў хіжа.
Дзесятак зерняў спеліў на завод,
Каб новы колас
У налеці выжыў.

Я верыў:
Стану ніваю шумець!
Сталь сталі пераесць-такі вантробы.
Мяне падыме,
Запыніўшы смерць,
Кроў воіна майго,
Пот хлебабароба.
Я вырас на крыві.
Яна ж — і кроў твая,
Наступнага калена беларусе,
Лічы, што я —
Чацвёрты твой сваяк,
Што ў бітву
Жытнім коласам вярнуўся.

Генадзь ПАШКОЎ

Ці сінню ласкаваю мора асвеціць,
ці снегам аслепіць суро́ва скала,
стаіш у вачах ты, адна ва ўсім свеце, —
вачмі не ахопіш, —

Сцяпан ГАЎРУСЕЎ

Тугімі ветрамі наш ветразь напята

Зіма намяце іскрамётнага снегу рулоны:
Разгортвай натхнёна і —
вечную кнігу пішы.

Трымаюць нябёсы праменняў нязломных калоны,
І ў свеце раздолына, нібыта ў юнацкай душы.

З кастрычніцкіх дзён зіхатліваю тчом самабранку,
Штогодна уток урачысцей, трывалей, гусцей.

І, як падарунку, мы рады працоўнаму ранку,
Прыязнасці братняй, адкрытасці сэрцаў гасцей.

Бялюткі сняжок, нібы ватманскай аркуш паперы.
Давер яму думы і ўсе парыванні свае.

І згодным акордам надзейна уважанай веры
Часцінкаю кожнай яна пад рукой запле.

Бялюткі сняжок. А можна падумаць і гэтак:
Вятры асыпаюць дадолу вішнёвую бель,

І юныя маці люляюць шчаслівейшых дзетак,
З якіх заўтра многім міжзорны вясці карабель.

У бамаўскіх далях тайгі заізелі аркады,
Мартэнаўскім бляскам сцюдзёнае сонца гарыць.

Каменні і дрэвы шчапае мароз языкаты,
Але мы навуным па-людску яго гаварыць.

Тугімі ветрамі наш ветразь імклівы напята,
З надзейнага курсу нішто не паверне яго.

І партыя Леніна — наш незаменны важаты,
Якой, як заўсёды, ёсць справа да ўсіх і ўсяго.

Праменнямі сонца сцягі баявыя прашыты,
З'яднана і дружна мы Ленінскім шляхам ідзём.

І кожны наш дзень акрылена і ярка пражыты —
Яму дываны, як да ног касманаўта,
кладзём!

II.

Я — колас,
Вырасшы праз трыццаць пяць
Гадоў,
Што без спачыну лета ў лета,
Былі ў заслоне,
Каб не падпусакаць
Крысо пажараў
Пад будынак свету.

Шумлю тым шумам я, —
Жывая плоць
Таго зарняці
І яго трываласць:
Да росту прагі не перабароць
На даляглядзе ўсклубленым навалам.

Я чуюся, як роўны між людзей.
Я — колас,
З зернем залатое пробы.
Дзеля мяне змагалі сухавей
Пот воіна,
Кроў хлебабароба.

Калі ж на дол
Я лустай упаду,
Схіліся, дружа, нізка,
Не лянуйся!
Пачуеш ты:
І голас,
І хаду
Чацвёртага,
Што коласам вярнуўся.

Айчына мая!

Ды што там вачмі,
хоць бы ў думках спасцігнуць
усю, да рачулі ў зраселых лугах.
...Святлісты Тбілісі...
Даўнінную Рыгу...
Пасёлак туркменскі
ў сыпучых пясках...

Уладзімір ПАУЛАЎ

З глыбін вякоў, нібыта з сутарэння,
Надзея кволым парасткам расла:
Павінен быў прыйсці таварыш Ленін,
Павесці каб народы да святла.

Трымалі і за ногі, і за рукі,
Яшчэ здаваўся непакісны трон,
Ды яркім промнем Марксавай навукі
Ленінскі быў геній азарон.

І ён прыйшоў...
І ёсць я, а не буду!
І ведаю, нашчадка не міне! —
Зямліцу нашу ад хлусні і бруду
Да праведнасці ачышчаць і мне!

І стуль, здавён, для нас і пакаленняў,
Пабачы свет, свяці, душа мая:
Узыходзіць сонца і ўзыходзіць Ленін —
І праўдай акрыляецца зямля.

Міхась КАЛАЧЫНСКІ

Я — камуніст

Я — камуніст.
І званняў больш высокіх
Не трэба мне, па шчырасці кажу.
Я гэтым, нібы святасці вытокам,
З адданасцю сыноўскай даражу.

Парою дадзена яно суро́вай
Даверлівай супольнасцю салдат,
Як чужаземец хіжы ад Растова
Ірваўся на Каўказ і Сталінград.

Тады на грознай пад агнём паверцы
Зарок сумлення даў я Ільічу:
Калі надарыцца ў баі памерці,
То камуністам смерць прыняць хачу.

Лёс франтавы выгодаў мала зычыў,
Кідаў, як хвалі зыбаўку, ў віры,
Дух гартваў пякеллем навальнічным,
Ніколі славы лёгкай не дарыў.

Разбег падзей той нецішы вайсковай,
Якую памяць здатна ўзварушыць,
Запісаны ў парткартачцы ўліковай
І назаўжды — ў нязрушнасці душы.

Я — камуніст.
Па званні ж анідзе я
Не меў, не дабіваўся прывілей.
Адна-адной была ўсё ж прывілея —
З людзьмі ісці, жыць толькі для людзей.

Гадоў багата—падлічыце самі —
Прайшло, шугнула з ветрам за спіной.
Я перад партыяй трымаў экзамен
І прысвяціў імкненні сэрца ёй.

Дакладна выснуе гістпарт, магчыма,
Узвжыўшы пражытага багаж,
Што не гады — эпоху залічыла.
Жыццё ў мой ленінскі партыйны стаж.

Мечыслаў ШАХОВІЧ

Пуцяводная зорка

Не толькі ён — у мармуры і бронзе,
У помніках-гігантах новай эры.

Кастрычнік — з намі вечна ў дарозе,
Да камунізму шлях ён зорны мерыць.

Кастрычнік наш — не толькі ў песнях веку,
Не толькі у легендах і паданнях.

Ён сёння — побач з кожным чалавекам,
Зямля жыве яго жывым дыханнем.

Глядзі, як абнаўляецца планета, —
Азорана яна святлом ягоным,

Яго цяплом жывым яна сагрэта,
Бо з праўдаю Кастрычнік заручоны.

Ягоны шлях — суровы і цяжкі,
Скрозь цемру ночы, буры — навальніцы...

Яму давалі клятву камуністы,
Што болей нам ніколі не скарыцца.

Кастрычнік — гэта Ленінскае слова.
Кастрычнік — гэта кулі і снарады.

Кастрычнік — гэта Праўда Ільічова,

Што клікала народ на барыкады.
Кастрычнік — наша слаўная Айчына,

Народ наш гераічны, нелакорны
Да камунізму крочыць несупынна,

Да новых светлых дзён дарогай зорнай.
Кастрычнік — гэта Ленінскае сонца.

Яму свяціць заўжды: і днём, і ўночы.
Быць пуцяводнай зоркаю бясконца.

Ён шчасце на вякі Зямлі прарочыць.

Рыга

Тут што ні крок, — то помнік славы.
Гранітны твар латышкага стралка,
Тут чаіца калыша над Даўгавай
Бурштынавую песню рыбака...

Каго тут больш: рыжан або турыстаў?..
У золаце і цэгле — пульс вякоў.
Над сівізнай стагоддзяў сцяг агністы
Палае. То — жывая кроў стралкоў.

І помніць горад, хто ў пачатку веку
Хадзіў па вузкіх вуліцах яго.
Тут кожны камень помніць чалавека,
Што з думак выкрасаў жывы агонь.

Не бачыў ён свабоды у маленні,
А клікаў латышоў на жорсткі бой...
Ішоў па Рызе непрыкметна Ленін —
І будучыню ў сэрцы нёс з сабой.

Тут мужнасць увасоблена у камень.
Жыве партовы горад — вартавы,
Услаўлены латышскімі стралкамі,
Нязломны дух якіх — заўжды жывы.

Максіму ЛУЖАНІНУ — 70

Выдатнаму беларускаму паэту, празаіку і публіцысту Максіму Лужаніну—70 гадоў. У сувязі з гэтым праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала яму прывітанне, у ядм гаворыцца:

«Дарагі Аляксандр Амвросьевіч!

Горача вітаем Вас, выдатнага беларускага паэта, празаіка і публіцыста, заслужанага дзельца мастацтваў БССР, з 70-годдзем з дня нараджэння.

Ваша юнацтва прыпала на гады, калі толькі закончылася грамадзянская вайна і мацавалася Савецкая ўлада. Сын селяніна, Вы адгуннуліся на покліч часу і паехалі ў беларускую сталіцу, каб вучыцца, пазнаць святло навукі.

Атрымаўшы дыплом настаўніка, Вы працягвалі вучобу на аддзяленні педфана БДУ. З 1935 да 1941 года працавалі ў Маскве рэдактарам выдавецтва.

У час Вялікай Айчыннай вайны Вы — афіцэр Савецкай Арміі, удзельнічаеце ў баях пад Масквой і Сталінградам. У першыя пасляваенныя гады Вы працавалі ў рэдакцыях газеты «Звязда», часопіса «Вожык», потым у Акадэміі навук БССР, галоўным рэдактарам кінастудыі «Беларусьфільм».

Першая Ваша кніга паэзіі «Крокі» выйшла з друку ў 1928 годзе. З таго часу Вы плённа і шматгранна працуеце на літаратурнай ніве. На Вашым творчым рахунку больш як 25 кніг, сярод якіх зборнікі вершаў і паэм — «Неаплочаны рахунак», «Новая ростань», «Аднагалосна», «Галасуе вясна за вясну», «Кастрычнікам! Ліпенем! Маем!», «Першамайская вуліца», «Шырокае поле вайны», «Поступ», «Святло Радзімы», «Моваю сэрца», «Прасторы», «Росы на коласе», «Прага крыла», «Лявоніха», «Як нараджаўся новы свет» і іншыя.

Цікава праявілі Вы сябе таксама і ў жанры прозы, публіцыстыкі і літаратурна-знаўства, аб чым сведчаць кнігі «Вачыма часу», «Дванаццаць вячорных вогнішчаў», «Рэпартаж з рубцом на сэрцы», «Людзі, птушкі, прастор», «3 ранку да вечара». За кнігу «Колас расказвае пра сябе» Вы ўдасцелены звання лаўрэата рэспубліканскай літаратурнай прэміі. У 1970 годзе ўбачыў свет Збор Вашых твораў у трох тамах, які па праву можна назваць мастацкім летапісам нашага часу.

Цікава выступілі Вы і як кінадраматург, стварылі сцэнарыі фільмаў «Паўлінка», «Народны паэт», а ў садружнасці з А. Куляшовым — «Першыя выпрабаванні», «Запомнім гэты дзень».

Значныя Вашы заслугі і ў галіне мастацкага перакладу. Вы далі магчымасць беларускім чытачам прачытаць на роднай мове творы А. Радзішчава, А. Пушкіна, А. Грыбаедава, М. Гогаля, А. Міцкевіча, М. Горкага, У. Маякоўскага, А. Фадзеева, У. Бранеўскага, П. Тычыны і іншых.

Ваша мастацкая палітра яркая і самабытная. Шчырым, натхнёным словам Вы ўспяляеце светлы дзень Радзімы, ратныя і працоўныя подзвігі савецкіх людзей у імля шчасця і міру. Свет жыцця нашага сучасніка паўстае ў Вашых творах у першароднай праўдзівасці. Адною з умоў, якія вызначаюць сваеасаблівае і непаўторнае Вашых твораў, з'яўляецца багацце моўных і стылявых выяўленчых сродкаў. Тут Вы смела і шчодро чэрпаеце з народных крыніц, паказваеце прыклад ашчадных адносін да жывога народнага слова.

З вялікай і нястомнай літаратурнай працай Вы спалучаеце актыўную грамадскую дзейнасць: з'яўляецеся дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР, членам прэзідыума праўлення СП БССР, членам рэвізійнай камісіі Саюза пісьменнікаў СССР, членам праўлення Саюза кінематографістаў БССР, актыўна ўдзельнічаеце ў жыцці пісьменніцкай арганізацыі. Вы шмат увагі аддаеце маладым літаратарам, рэдагуеце іх кнігі, вучыце майстэрству, умённа адчуваеце пульс сучаснага жыцця.

Жадаем Вам, дарагі Аляксандр Амвросьевіч, доўгіх год жыцця, новых творчых дасягненняў на карысць нашай роднай літаратуры, народа і Радзімы.

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання і жадае Аляксандру Амвросьевічу цудоўнага творчага настрою, пастаяннага пісьменніцкага гарэня і неспакою.

РУПЛІВАЮ ЖМЕНЯЙ

Успамінаецца даўняя паездка на Смаленшчыну, калі ў Расіі праводзіліся Дні беларускай літаратуры. У нашай групе пісьменнікаў, якую ўзначальваў Пятро Глебка, знаходзіўся і Максім Лужанін. Тады я ўпершыню так блізка сустрэўся і пазнаёміўся са славным нашым паэтам, адным з карыфеяў савецкай беларускай літаратуры, чьё імя — у самым яе выто-



ЯГО ВЫШЫНЯ

«Колькі б мы ні хадзілі па тваіх дарогах, колькі б вёсен ні сустрэкалі пад дахам тваіх нябёс, колькі б разоў ні натольвалі нашу смагу твае ручаіны з баравою вадою, ніколі не здасца чэрствам твой хлеб і ніколі не будзе скупою рука твая, бацькаўшчына!» Вычытаў аднойчы такія словы ў Максіма Лужаніна пра Бацькаўшчыну, а дакладней — пра маладосць. І ўявіў сабе даваенны Мінск, драўляны раён Старажоўкі, цямянаватае мігценне лямпны-васьмілінейкі, усё тое, пра што думаў паэт. Нездзе тут і пачатак вялікай пісьменніцкай працы. А пісаць М. Лужанін пачынаў у той час, калі маладая рэспубліка, узятая Кастрычнікам, будавала новае жыццё. Гэта быў ранак небывалых пераўтварэнняў, сягання ў нязведанае, смелага наступу на ўсё варожэе новаму часу. Магутнай плыні новага адгукалася і маладое сэрца паэта:

Хочацца новага, хочацца блізкага!
Хочацца свет і жыццё перайначваць!
(«Песня бадзёрасці»).

Поступная хада новага часу, нечуваным рытм новабудуоўля аж заклісвалі ў твае гады маладую паэзію. Гэта нагадвала веснавое разводдзе, дзе ўсе зліваецца ў адну плынную лавіну, у якой цяжка вылучыць адзін-два самастойныя ручаікі. Зразумела, што трэба было нейкім унутраным позіркам глянуць на сябе і на іншых, каб пачаць усё нанова і па-свойму. У рускай паэзіі ўжо на ўсе лады заліваўся салаўінай чысціні голас Ясеніна, і магутна гучаў гарланым бас Маякоўскага. Маладым было чым спакушацца. Пісалі і пад Ясеніна, і пад Маякоўскага. У гэтым было не столькі вучобы, колькі простага пераймання.

М. Лужанін настойліва шукаў сябе. Ужо тады ён зацвердзіў: «Сэрца паэта біцца павінна дваццаць чатыры гадзіны». І гэтым лозунгу застаўся верным на ўсё сваё жыццё.

Працаваў паэт вельмі плённа. Штогод — адзін, а то і два зборнікі. Было ў іх многа таго, што гаварыла пра паэта М. Лужаніна як пра ўдумлівага і нястомнага шукальніка дакладнага народнага слова, свежага вобраза, трапнай дэталі, усёга таго, што робіць паэзію паэзіяй.

Перадаваенных чытачоў не мог не ўсхваляваць верш «Рух таварных цягнікоў»:

Жахне ў вочы кур'еркі,
гарачы, як чутка,

ку. Аляксандр Амвросьевіч уставаў раненька і шыбаваў у горад. Аднойчы мне давялося быць яго спадарожнікам. Пабылі на беразе Дняпра ў яго тутэйшым вярхоўі, пахадзілі па ўскраіне Смаленска. Потым скіравалі на калгасны рынак, ужо абуджаны, гаманлівы. Апрача ўсіх добрых дароў прыроды, якія мы ўгледзелі, рынак трымаў вялікае рэштата з чырвонымі варанымі ракамі. Такія вусачы з учэпістымі кляшніямі рэдка ўжо дзе водзяцца, бо патрэбна ім чысцютка крынічная плынь. І цікава ж ведаць, з якога «запаведніка» гэтыя прышэльцы, якія дажываюць свой век у казках для дзяцей? Аказалася, з Ельні. Ракі — ракамі, а як прыемна пагаварыць з людзьмі з той жа ельнянскай вёскі, з землякамі Міхаіла Ісакоўскага, праслухацца да іх гаворкі, плыняй, мілагучнай, вельмі блізкай да нашай беларускай, усходнемагілёўскай.

Пасля былі — Вязьма, потым Гжацк, радзіма нашага першага касманаўта Юрыя Гагарына, сустрэча з яго бацькамі. З усёй нашай пісьменніцкай бригады Аляксандр Амвросьевіч вылучаўся нескі непакрэсленай статнасцю, дабрадзейнасцю і дабраторнасцю, па-сялянску няспешнай і прыгожай дыкцыяй, мовай. І на Смаленшчыне, і ў Калінінскай вобласці, і ў Ленінградзе, куды прывяла нас

І раскроіць зялёным хвостом краявід.
Бліскавіцаю шкла
прамільне заклапочаны хуткі.
Пратуркоча паштовы,
Прасыпле вясёлы транзіт.

Вялікая Айчынная вайна — асабліва старонка ў творчасці паэта. Афіцэру пятохы Алесю Каратаю давялося браць удзел у баях пад Масквой, у Сталінград-

скай бітве, потым супрацоўнічаць у сацыялістычным часопісе «Раздавім фашысцкую гадзіну».

Убачанае сваімі вачамі, адчутае праз боль сэрцаў народных лажылася на паперу гнеўным абвінавачаннем фашызму і яго нечалавечнасці. Згадаем радкі М. Лужаніна, датаваныя 1942 годам. У іх — самы пачатак вайны (верш так і называецца — «Пачатак»), а колькі тут гневу, абурэння. І разам з тым гэта цэлы гімн мужнасці народа:

Я ў бор прыйшоў і доўга слухаў:
Як працавіты дрынасек,
Гром уздыхаў і грукаў глуха
На скрыжаванні шумных рэк.

Каржакаватымі нагамі,
Карэньне вырваўшы з зямлі,
Лясы пайшлі услед за намі
І услед нам рэкі паплылі.

На шлях вясновай бліскавіцы.
Раптоўна сталі халады,
У глыбіню смышлі крыніцы,
Каб вораг не дастаў вады.

Перажытае ў гады вайны для паэта і сёння не застаецца чымсьці застылым, другарадным. Яно ўвесь час адгукаецца ў сучасным. Паэт як быццам дваімым позіркам глядзіць на рэчы, прыглядаецца і зблізку, і здалёку. Самыя розныя даты ў яго кнігах вельмі арганічна пераплятаюцца, суіснуюць. І ў апошнім зборніку «Лявоніха» знаходзім мы раздзел «Галасы пад выраем», заключаны ў прамежак 1933—1940 гадоў. Гэта ціхая і задуманная лірыка каханя, вяртанне ў маладосць ці дакладней — голас самой маладосці. І зусім натуральным здаецца нам тое, што ў раздзеле «Слухаючы свет» побач з вершамі-ўспамінамі пра суровы ваенны час трапляецца верш «Перад наступленнем», датаваны 1944 годам:

На золку мы ў атаку ўстанем,
І ты пачуеш, дружа мой, —
На ўсім прасторы пахне ранне
Смалістай стружкай і вясной.

А гэта ўжо напісанае сёння, праз многа гадоў пасля таго, як адгрымелі страшныя бітвы:

Тады перад вачыма прайшла
сутычка светаў —
Скрываўлены пачатак і мужных
спраў вянец;
Пад сцяг чырвонакрылы я запрасіў
планету
А вораг слаў штандары,
Памог мой друг-баец.
(«Парад перамогі»).

дарога Дзён беларускай літаратуры, былі ў Аляксандра Амвросьевіча добрыя знаёмства. Так здавалася. А здавалася, можа, таму, што ён хутка, даверліва сыходзіўся з людзьмі, знаходзіў агульнае, што лучыла, і веў зацікаўленую гаворку.

М. Лужанін добра пабачыў свету, дзе ён толькі ні пабыў! З усіх дарог і кантынентаў ён, як дбайны гаспадар, заўсёды прывозіць тое, што можа хоць крыху ўзбагаціць наш край, яго духоўнае жыццё, і гэта звычайка ў яго ад дзядоў-прадзедоў, стараных, руплівых, прадбачлівых. Беларусь не мае мора? Але ж на свеце ўсё з драбноткага зярнятка. І каму не вядомы лужанінскі клопат, выказаны паэтам яшчэ ў юнацтве:

Хай сумны мой бацька рупліваю жменяй
У сваім агародчыку мора пасее.

Паэт імкнецца пераканаць, што і зара ў прымерку — здобытак сейбіта, што занялася яна з-пад ягоных рук:

Адвечорнам, мусібыць, на Случчыне
Залаты пасялі ячмень.

Вобраз сейбіта з яго рупліваю жменяй праходзіць праз усю паэзію М. Лужаніна, стаў уваасабленнем усёга самага свяшчэннага і заветнага, і няма, мусіць,

Здаены позірк — зблізку і з адлегласці часу — на адны і тыя ж падзеі маем мы ў даным выпадку. І гэта ніяк не назавеш малюнкам і каментарыем да яго. Тут нешта большае — сцвярдзенне праўды, яе паглыбленае асэнсаванне.

На шляхах часу і ў яго выпрабаваннях сталела, набіралася моцы паэтычнае слова М. Лужаніна, інакш кажучы, здабывалася сваё «права на верш»:

Углыб урасце карэньне —
Выбухам не ўзарвеш.
І скажацца ўсё дарэшты,
Што думаеш, што нясеш ты,
Так лёгка, нібы дыхнеш.

Гэтак яно прыходзіць,
Права тваё на верш.

Творчасць М. Лужаніна — гэта самабытная і непадобная на іншыя вышыня ў нашай паэзіі (і не толькі паэзіі), узыход на якую патрабуе ведання і яе самых ніжэйшых прыступак. Спраўды, нельга весці гаворку пра творчасць паэта, не чытаўшы самых ранніх яго кніг. І як не згадаць тут непаўторных па эмацыянальнай напоўненасці пасляваенных вершаў «Васілёк», «Драч», напісаных у Германіі 1946 года, і яго выдатнай нізікі «На землях чэхаславацкіх», і апошніх зборнікаў «Росы на коласе», «Прага крыла», «Лявоніха».

М. Лужаніна спраўдліва называюць паэтам сучаснай тэмы. І адна з найбольш характэрных рыс яго паэзіі — гэта прысутнасць яе ў часе.

Сутнасць пісьменніцкай працы сам паэт у адным з артыкулаў вызначаў так: «Пісьменнік — чалавек з адзінай і нязменнай настройкай на сучаснасць, з дасканалай і высокай антэнай і звышчутымі лямпамі ці транзістарамі. Сэрца яго не проста адкрыта для прыёму, а само актыўна прымае сучаснасць, удзельнічае ў яе ператварэнні. Тут мы маем не проста формулу, прыдуманую аўтарам. Тут гаворыць сам вопыт паэта».

У 1955 годзе з'явілася паэма М. Лужаніна «На новых прасторах». Разам з «Паэмай пра мора» твор гэты адкрываў шмат новага ў нашай літаратуры, перад гэтым засведчанага ў жыцці. Дарэчы, у нялёгкім жанры паэмы М. Лужаніным зроблена не так ужо і мала. Па сціпласці некаторыя свае паэмы аўтар назваў то замалёўкамі, то накідамі да паэмы, то проста дзённікамі. Аднак яны цягнуць куды на большае. Крытыка яшчэ павінна сказаць сваё слова пра такія лужанінскія паэмы, як «Матчын дом», «Лявоніха», «Як нараджаўся новы свет».

Паслухайце, прайдзіце следам
За мною. Вы павінны ведаць,
Што я пабачыў на вяку,
Каму я паціскаў руку,
Каго я ворагам лічыў,
Якія кнігі я вучыў,
Які гінуў каля перапраў,
Як ажываў я і ўзлятаў.
Дзень гадаваў, узносіў гмах —
І прастарнеў Радзімы шлях.

больш высокага вызначэння чалавечай годнасці, чым сейбіт. У развітальным вершы-рэквіеме «Праводзіны», прысвечаным памяці Якуба Голаса, вялікі пясняр паўстае сейбітам:

Жыта селяў, саджаў маладыя дубкі...

І адну з сваіх кніг паэзіі М. Лужанін называе «Раса на коласе». На тым коласе, які даспявае, каб праліцца песняй неўміручай, жыццём вечным.

М. Лужанін буйны майстра паэтычнага радка, мастацкага слова ўвогуле. Створанае ім — гэта цэлая бібліятека, ёмістая, трывалая, багатая ўсім сваім вабным характам і разнастайнасцю жанраў: таму вершаў і паэм, кнігі для дзяцей, мастацкая проза, сцэнарыі, успаміны, страдная публіцыстыка.

Максіму Лужаніну — 70. А ён без стомы, кажучы яго словамі:

...вее і вее,
Таксама як некалі селяў,
Прапуская праз рукі
Работу сваю на ўвесь год:
І вясну з бараною,
І лета з ісай за плячмі,
І рупліваю вясень
З тугім перавяслам на стане.

Добрай сяўбы вам, дарогі Аляксандр Амвросьвіч, залатога плёнага ўраджаю!

Аляксей ПЫСІН.

Гэта радкі з паэмы «Як нараджаўся новы свет». Прайсціся за паэтам следам — значыць адкрыць для сябе цэлы свет дарог, пачуццяў і памкненняў.

Гаворыць пра М. Лужаніна як толькі пра паэта — будзе неапраўдана мала. Тут прыйдзеца яшчэ нагадаць яго выдатную прэзіянтную рэч «Колас расказвае пра сябе», удастоеную літаратурнай прэміі імя Я. Коласа за 1964 год, яго шматлікія апавяданні, нарысы, эсэ. І працу ў кінадраматургіі. А яго гумарыстычныя творы і творы для дзяцей, а пераклады! Адно пералічэнне зробленага складзе добры дзесятак старонак. Але ў якім бы цэлу літаратуры не працаваў М. Лужанін, як сапраўдны паэт, ён усюды застаецца толькі паэтам.

І што найбольш прываблівае ў творах М. Лужаніна, дык гэта яго любоў да слова. Сталы майстра настойліва і нястомна працуе над радком. З вялікага багацця родных слоў ён вышуквае самыя яркія, найбольш каларытныя, не зацёртыя шматразовым ужыткам. «Багацце мовы — ёсць багацце думкі», — значыць некалі Карамзін. У праўдзівасці гэтага сцвярдзення пераконваецца яшчэ раз, перачытваючы творы М. Лужаніна. Скрозь, усюды пабуду і словам прайду. Перамыю руду, залацінку знайду.

Радкі гэтыя варта лічыць праграмнымі ў творчай рабоце паэта.

Назіральнасць — адна з асаблівасцей сапраўднага таленту. Не адмовіш у ёй і М. Лужаніну. Заўважаеш яе яшчэ ў самых ранніх вершах. Усё гэта жыве ў сядстве з уменнем перадаць убачанае праз удалую метафару, смелае параўнанне.

Жыццё робіць сталымі і радок, і думку. Ад жыцця ідзе і тая мудрасць, якой багата ў творах М. Лужаніна. Магчыма, гэта самазадача вопытнага майстра — уціснуць у некалькі радкоў важную выснову, для якой маглі б спатрэбіцца цэлыя старонкі. Але паэту такое ўдаецца.

Перада мною новая кніга Максіма Лужаніна «З ранку да вечара», якая лясць выйшла ў выдавецтве «Мастацкая літаратура». У ёй — роздумы, водгукі, накіды партрэтаў вядомых людзей. Чытаеш яе, а здаецца — ідзеш па тых дарогах, якія выпалі на лёс аўтара. Тут — увесь шлях выдатнага паэта, грамадскага дзеяча, яго спадзяванні, яго клопат пра дзень сённяшні і будучыню нашай літаратуры.

Больш за пяцьдзсят гадоў натхнёна і самааддана працуе ў роднай літаратуры Максім Лужанін. Радасна, што і ў паэзіі, і ў жыцці ён застаецца маладым.

Казімір КАМЕЙША.

КНІГА ЯНКІ ШПАКОЎСКАГА «Узрушанасць» не пакіне аб'якавым кожнага, хто па-сапраўдному зацікаўлены развіццём сучаснай беларускай паэзіі, яе далейшым лёсам. Напісаная жыва, эмацыянальна-страсна і аргументавана, яна вылучаецца менавіта тым комплексам даследчыцкіх якасцей, якія дазваляюць гаварыць аб арганічным сінтэзе ў аўтара інтуітыўнага «чуцця» твора з яго прафесійным аналізам, аб шчыльнай узаемасувязі публіцыстычна-крытычнага стылю з глыбокім літаратуразнаўчым пазнаннем. Крытык і літаратуразнавец, якія выступаюць у адной асобе, спрыяюць больш доказнаму і пераканаўчаму разгляду твора, вылучэнню яго вартасцей і адметнасцей — з аднаго боку, з другога — дакладнаму вызначэнню «дыягназу» тых ці іншых слабасцей мастака.

расцягнута-апісальны і не новы пераказ сюжэтных асаблівасцей дзесяткі разоў разгледжанага не толькі ў беларускай крытыцы і літаратуразнаўстве «Сцяга бригады». Выяўленне такіх заган, як шматслоўе і таўталогія, у кнізе «Узрушанасць» робіцца асабліва бачным, паколькі ў асноўным стыль яе лапідарны, эканомна-сціслы, багаты інфармацыйным напаяўненнем.

Высвятляючы прыроду лірычнай творчасці вядучых майстроў, аўтар «дае права» кожнаму мастаку сивердзіць сваё грамадзянскае і эстэтычнае крэда, «дазваляе» яму выявіць свой індывідуальны погляд на свет, на творчасць. Адсюль — апраўданае захапленне верлібрам М. Танка, які «нястомна шукае такую форму, якая найболей адпавядала б гістарычнай сутнасці з'яў, духу сітуацыі». Неадназначнасць, непаўторнасць твор-

часці паэтаў так званых сярэдняга пакалення. Пакаленне гэтае цікавае і арыгінальнае. Шматлікае па сваім складзе, у многім сцэнтаванае агульнасцю грамадзянскіх ідэй і сімпатый, яно неадназначнае па сваёй эстэтычнай прыродзе. Кожны талент — непадобны на іншыя, самабытны. Якраз такім падыходам да творчасці гэтых аўтараў у асноўным вылучаецца размова Я. Шпакоўскага. Незалежна ад таго, наколькі багаты «ўраджай» таго ці іншага паэта, наколькі вядомае яго імя, крытык адвольна патрабавальна і ўсхвалявана імкнецца выявіць задачу максімальнай рэалізацыі кожным сваіх магчымасцей, раскрыцця творчых патэнцый. Таму важнымі з'яўляюцца не толькі разгорнутыя артыкулы аб творах П. Макаля і А. Наўроцкага, але і сціслыя эсэ аб паэзіі В. Вярбы і М. Купрэва.

УСХВАЛЯВАНАЯ ПАТРАБАВАВАЛЬНАСЦЬ

Па сваёй структурна-жанравай будове кніга Я. Шпакоўскага ўяўляе сабой актуальны зборнік артыкулаў і лаканічных эсэ, напісаных па «гарачых слядах» развіцця сучаснай беларускай паэзіі. Аўтар вядзе гаворку не толькі пра лірычны верш, але і пра паэму, баладу, публіцыстычна-гістарычны трыпціх і г. д. Кола імен — свядома абмежаванае. У гэтым выявіліся, урэшце, асаблівасці сімпатый даследчыка, на якія ён, бяспрэчна, мае права. Можна, напрыклад, узнікнуць пытанне, чаму ў зборніку няма артыкулаў, прысвечаных таму альбо іншаму вядомаму паэту (П. Броўку, М. Лужаніну, С. Дзяргаву, А. Русецкаму, Г. Бураўкіну, А. Грачанікаву), але нельга не адчуць і таго, што такі «адбор» — не ігнараванне далейшых (як і шэрагу іншых) аўтараў, зусім не замоўчванне іх, паколькі даследчык разглядае паэзію ў рэчышчы выяўлення яе спецыфічных фактараў: умоўнай асацыятыўнасці, густой метафарычнасці, экспрэсіўнага падтэксту, сінтаксічных фігур, што найбольш рэльефна і поўна сивердзілі сябе ў творчасці выбраных мастакоў. Гэта, на маю думку, першае «алібі» крытыка. Другое заключаецца ў тым, што нельга ахапіць усё, і тут, хочацца гэтага ці не, даводзіцца спыніцца на тым, што найбольш імпаануе твайму густу і ўяўляецца з пункту гледжання аб'ектыўнай даследчыцкай задачы найбольш характэрным, яскравым і вучэльным.

Арганічна прасякнуты павагай да традыцый дэмакратычнай беларускай паэзіі пачатку нашага стагоддзя, да творчасці яе класікаў — Купалы, Коласа, Багдановіча, Цёткі, — даследчык імкнецца вызначыць іх жыватворны ўплыў на прадстаўнікоў розных паэтычных пакаленняў, якія працуюць сёння ў нашай літаратуры.

Зусім заканамерна, што гаворка расцягнута асэнсаваным аўтараў старэйшага пакалення, чыя творы шырока вядомы не толькі ў Беларусі, але і далёка за яе межамі. Лірыка М. Танка, П. Панчанкі, А. Пысіна, лірыка і эпос А. Куляшова не сузіраюцца крытыкам, а прычынава-патрабавальна і зацікаўлена аналізуюцца ў непасрэднай сувязі з развіццём яе беларускай, так і ўсёй шматнацыянальнай паэзіі народаў СССР. Асабліва паказальны ў гэтым плане артыкул пра А. Куляшова, дзе асэнсаванае вопыт стварэння беларускай гістарычна-філасофскай паэмы ў 60—70-я гады.

Вядучы размову аб традыцыях і іх трансфармацыі ў сучаснай паэзіі, крытык выходзіць за межы сённяшняга дня, пазначаючы, наколькі гэта магчыма, перспектывы ліній беларускага паэтычнага слова. Таму апраўдана ўз'яўляецца ў артыкуле аб творчасці народнага паэта рэспублікі, аўтара слаўных вясенніх балад і гераічнага «Сцяга бригады» палемічная рэмарка аб паэмах А. Разанова — «паэма, дарчы, недаацэнены і дагэтуль усебакова не асэнсаваны...» як лічыць крытык.

Разглядаючы новыя паэмы А. Куляшова, Я. Шпакоўскі ў многім істотна дапаўняе думкі аб іх, выказаныя ў свой час В. Каваленкам, М. Ароцкам, Р. Бярозкіным, У. Гіламедавым. І зусім неабавязковым на гэтым фоне выглядае

Я Шпакоўскі. Узрушанасць. Артыкулы пра сучасную беларускую паэзію. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1978.

Выразнай дамінантай кнігі з'яўляецца думка аб глыбокай гуманістычнай накіраванасці беларускай паэзіі, якая вырастала, перш за ўсё, з павагі да чалавеча працы, з любові да яго мазолістых рук і светлай душы. Як антыпод гэтай любові і павагі — нянавісць да паразітычнага і пачварнага ў людскім свеце, да тых трутняў, псіхалогія якіх была моцна «заквашана» старым антаганістычным грамадствам, ладам сацыяльнага і нацыянальнага прыгнёту шырокіх працоўных мас.

Выразнай дамінантай кнігі з'яўляецца думка аб глыбокай гуманістычнай накіраванасці беларускай паэзіі, якая вырастала, перш за ўсё, з павагі да чалавеча працы, з любові да яго мазолістых рук і светлай душы. Як антыпод гэтай любові і павагі — нянавісць да паразітычнага і пачварнага ў людскім свеце, да тых трутняў, псіхалогія якіх была моцна «заквашана» старым антаганістычным грамадствам, ладам сацыяльнага і нацыянальнага прыгнёту шырокіх працоўных мас.

Гаворачы, напрыклад, аб творчасці П. Панчанкі, адзначаючы яе ваюнічы максімізм, крытык не выпадкова звяртае ўвагу на тое, што вершы паэта «паранейшаму насычаны задзірлівай палемікай з носьбітамі спажывецкіх поглядаў на жыццё...»

Каштоўнай якасцю кнігі «Узрушанасць» з'яўляецца тое, што ў ёй пераважае надзейны сінтэз сацыяльнага аналізу твора з яго паэтычнымі асаблівасцямі. Менавіта пытанні паэтыкі, якія разглядаў аўтар і ў сваіх папярэдніх працах, атрымліваюць тут далейшую, больш паглыбленую распрацоўку. Шкада толькі, што падчас у часнаую стылістычную плынь урываюцца фрагменты, якія парушаюць гэтае адзінства. Такое здарылася, у прыватнасці, з артыкулам «Часоў былых і новых сувязь», прысвечаным паэзіі А. Пысіна. Разважаючы аб лірыцы паэта, яе асаблівасцях, у «размове» з В. Бечыкам аўтар робіць празмерныя тлумачэнні звычайных рэчаў, даказвае даўно вядомыя аксіёмы, тым самым дапускаючы стыльвае разнабой («Бо ці хлелеб адзіным жыццём чалавек, хіба адной працай задаволіцца ён, тым болей, калі гэта чалавек новага часу і новага грамадства?» і да т. п.).

Не можна выклікаць прэрэчання і вывад крытыка аб тым, што ў Пысіна «цяжка знайсці аператыўны водгук на тэму сучаснага дня». Справа ў тым, што ў паэта такі «водгук» носіць не рэпартажна-справаздачны характар, а глыбокі лірычны роздум (аб чым аўтар гаворыць пасля і сам). Сутнасць у тым, што Пысін застаецца ўлюбёным у пэўныя інтанацыі, у душэўна-спавядальную танальнасць. З гэтым звязаны і выбар тэмы, і форма верша. У гэтым яго стабільнасць. Стабільнасць, у якой у апошні час з'явілася і шмат новага, адметнага.

Большая частка кнігі прысвечана твор-

Аднак у сваім крытычным запале даследчык, бывае, пераходзіць на некалькі «не той» тон і на неўласцівую ўвогуле гэтаму аўтару катэгарычнасць меркаванняў і вывадаў. Як, у прыватнасці, у артыкуле «Насустрач любові людскай» пра творчасць Н. Гілевіча. Канечне, крытыка адзначала (Р. Бярозкі, М. Арочка і інш.) у паэта і неапраўданую рыторыку, і завышаную патэтыку, і дэкларацыйнасць, пра што піша Я. Шпакоўскі. Але пераважна гэтыя заўвагі адносіліся да ранняй творчасці аўтара, яго першых зборнікаў. Абсалютызаваць іх, перабольшваць у творчасці вядомага паэта немэтазгодна.

На маю думку, нельга папракнуць Н. Гілевіча ў несур'ёзных адносінах да сваёй творчасці, у аблегчанасці і павярхоўнасці характараў лірычнага героя, як гэта спрабуе паказаць даследчык: «Улечы, без гаспадарскай зацікаўленасці і турботы шыбуе ён (лірычны герой Н. Гілевіча — В. Я.) як госяць, як турыст пазямлі, асабліва не ўзіраючыся ў з'явы, не праікаючы ў іх сутнасць...» Пра каго гаворка?! Гэта можа ўвесці ў зман толькі таго, хто не ведае ўсёй багатай і шматграннай творчасці паэта. Не, гэта не герой Н. Гілевіча. Тым болей, не сам паэт, аўтар многіх глыбокіх вершаў, сур'ёзных артыкулаў, выдатных перакладаў.

Выклікае прэрэчання і думка крытыка аб тым, што выдатны рускі лірык М. Рубцоў «завабіў чытацкі свет сваёй вясковай тэмай...» Значэнне лірыкі Рубцова ў сапраўднасці, як і яе тэматыка, значна шырэй. І «завабіў» паэт не толькі і не столькі «вясковай тэмай», колькі абвострана-свежым поглядам на жыццё ўвогуле, на многія яго грані і праблемы. Аб гэтым пераканаўча выказаўся ў свой час В. Кожынаў у артыкуле «Самазначнасць слова» («Наш савременник», 1975, № 9).

Шырока і слушна гаворачы аб тых фактарах, якія паслабляюць ці ўзмацняюць сілу гучання твора, аўтар «Узрушанасці» імкнецца часам да такіх адступленняў, якія «вылушчваюцца» з цэласнай інтанацыйна-стыльвай стыхіі размовы. У лепшых выпадках гэта ўзбагачае, ажыўляе самую гаворку, у адваротных — паслабляе адзіны манарыт працы і абцяжарвае навуковую стройнасць канцэпцый крытыка, «размывае» яе неабавязковымі сентэнцыямі.

Здараюцца ў кнізе і прыкрыя недакладнасці тыпу «Перавозы» («Перавозы», назва кнігі Н. Гілевіча), «неабсяжны» замест «небасяжны» (танкаўскі эпітэт)... Часам сустракаюцца думкі, выказаныя празмерна пункцірна і без развіцця (асабліва катэгарычныя разважання); маюць месца і стылістычныя накладкі («успаміны ў засцяпнёвым доме пад вясчэй хвойя за акном крыху рэзкай, адчужанай, але па-свойму арыгінальнай, моцнай жанчыны, якая, улічым, не пабаялася... удачыць Марыську»). У прыведзеным фрагменце фразы навідавоку і пэўна «вінцетачнасць» стылю ў яго, адначасова, выдаткі ў плане лагічнай будовы сказа.

Прыведзеныя вышэй заўвагі не могуць, аднак, засланіць агульнага станоўчага ўражання ад сур'ёзнага і надзвычай патрэбнага даследавання.

Віктар ЯРАЦ.

ПЛАТОН ГАЛАДУШКА — гвардэй сяржант сапёрнай роты 13-га палка, кавалер двух ордэнаў Славы і трох баявых медалёў — ужо трэці суткі даганяў сваю часць і ніяк не мог дагнаць. Усё пераблыталася, перамяшалася на апошніх кіламетрах вайны: дзе свае, дзе чужыя, дзе тылы, дзе перадавыя часці? І калі глядзець збоку, вокам старонняга наглядальніка, можна было б падумаць, што нешта разладзілася ў складаным арганізме аграмаднай ваеннай машыны, нібы страціла яна сваю суладнасць і высокую знітанасць. Адно толькі было нязменным — рух. Рухалася ўсё, што толькі здольна было рухацца: далей, далей на захад, абы толькі хутчэй дайсці да агонніх рубяжоў. Апошніх? А што можа пэўна сказаць, дзе тыя апошнія рубяжы і наогул ці апошнія яны?

Дывізіі фашысцкага вермахта, разбітыя на гэтым напрамку пад Брно і Астравай, імкліва адыходзілі пад націскам двух украінскіх франтоў. І хоць загад аб безагаворнай капітуляцыі і быў даўно ім вядомы, генералы груп войск «Цэнтр» і «Аўстрыя» ўсё яшчэ не складалі зброі, спадзеючыся прарвацца на захад, а калі ўжо і здацца, то толькі амерыканцам альбо англічанам. Дробныя ж падраздзяленні, штабы, эскадрыцы рассыпаліся па лясах, пераапрачаліся ў цывільнае, хаваліся па розных сховішчах, абы толькі мінуць палону, асабліва «рускага». Тут, на ўсход і паўднёвы ўсход ад Прагі, найбольш адпетыя рабілі апошнія спробы пазбавіцца заслужанай кары, ужываючы самыя неверагодныя захады.

Сяржант Галадушка за вайну быў паранены чацвёрты ўжо раз. На гімнасцёрцы паявілася чацвёртая залацістая палоска, а на целе новыя сіні рубец, больш-менш заштукаваны франтавымі хірургамі. За чатыры гады вайны, у самую пякельную якой ён трапіў з першых дзён, бадай што цэлых дзесяць месяцаў пракачаўся па санбатах ды палявых шпіталях. Аднак франтавое шчасце было яшчэ, як кажуць, больш-менш літасцівым да салдата, кожны раз, хоць і з новай адмецінай на целе, выкараскваўся з бяды, не зрабіўшыся пры гэтым ні карацейшым, ні вузейшым: усе яго доўгія рукі-ногі заставаліся пры ім і дзейнічалі па-ранейшаму спраўна.

Аўтамашына, на якой Платон пад'язджаў ад Гумпальца, грузаная да самага верху скрынямі з артылерыйскімі снарадамі, непадалёк скіравала ўправа на толькі ёй адной вядомую дарогу па адмысловаму знаку, прыбітаму да пакалечанай бярэзіны. З гэтай прычыны сяржант вымушаны быў спусціцца з верхатуры на дол і, закінуўшы свой нехлямяжы салдацкі клунак за плечы, зноў мясціць ушчэнт расквашаную ўзбочыну, тэпаць пеша, клянучы незайздросную долю, праз якую ён, гвардзеец Платон Галадушка, у такі гістарычны час валачэцца быццам які зачуханы абознік, у адзіноце, ззаду, замест таго каб быць разам са сваімі аднапалчанамі на апошнім ваенным ігрышчы.

Яшчэ ў шпіталі пад Унгерскі-Бродамі, калі прыйшлі першыя паведамленні аб капітуляцыі фашысцкай Германіі, радасць была настолькі нястрыманай і ўсеагульнай, што літаральна ўвесь медыцынскі персанал вымушаны быў забарыкадзіравацца ў асобным памешанні. Асабліва ратаваліся медсёстры і санітары: яны мелі небяспеку быць да смерці зацалаванымі. Хоць зброі ні ў кога з раненых не было, але ўсе, у каго рукі-ногі былі пры сабе, наладзілі такі святончы вэрхал, што ажно небу стала не пад сілу. Узбуджэнне сярод раненых было такім, што ніхто не мог улежачь у палатцы. Усім карцела хутчэй ляцець у сваю часць, і толькі абавязкова ў саю, дзе б яна ні была, што б ні рабіла. І гэта было зразумела: разам валявалі, разам бедавалі, разам хацелася і святкаваць, калі настаў той час, што сніўся толькі ў снах ды мроіўся ў мроях. Хацелася хутчэй да тых, з кім прайшоў гэты шлях праз агонь і кроў, праз пялішчы і смерць, праз усю Расію і палавіну Еўропы. Засталося іх, праўда, ужо зусім небагата, іх — ветэранаў, што змаглі дайсці жывымі, пераадолець усе нягоды ваенных дарог самай лютай вайны ў гісторыі чалавецтва.

...Вясна ўжо добра бралася ў сілу. І хоць пад салдацкімі чаравікамі чыкала гразь, ад якой армейскія абмоткі з зялёных даўно ператварыліся ў бруднашрыя, на ўзгорках весела зелянела трава і ва ўсю буюлі раннія кветкі. Сонца, калі прабівала чароды гонікіх воблакаў, грэла бадай што па-летняму. Востра пахла набраклая зямля, і калі прыпасці да яе грудзьмі, то можна не толькі адчуць яе цеплыню, але і пачуць, здавалася, яе жывое дыханне.

Па дарозе ішлі аўтамашыны самых розных марак, загрузаныя вайсковым скарбам. Але ўсе яны былі незнаёмых часцей і прасіцца падзеці сяржанту не было сэнсу. Адны з іх тарахцелі на выбоінах, іншыя натужна раўлі на пад'ёмах і па паводзінах кожнай з іх можна было дакладна сказаць, з якім грузам кіраваліся яны ў бок фронту.

Абাপал дарогі, то бокам, то дагары коламі, панічна кінутая ці падбітая снарадамі, валялася нямецкая тэхніка розных сістэм, марак, калібраў. Гарматы і танкі, апусціўшы долу некалі грозныя жэрлы, застылі ў смяротнай знямозе. Некаторыя шчэ назват дыміліся. Смурод гарэлага жалеза стаяў у паветры, над талямі, над дарогамі, і здавалася, нікілі ад гэтага етрутнага чаду вясновай травы, кволая квецень лугоў і дрэў. Відаць, добрая такі віхурэ прашумела над усім гэтым ратным полем, калі прымусіла нават такіх грозных асілкаў анямець навечна!

Нарэшце на дарозе паявілася аўтамашына са знаёмай эмблемай. Сяржант падняў руку, і грузавік, віскнуўшы тармазамі, спыніўся побач. Шафёр спытаў: — Куды, сяржант?

Калі Платон назваў сваю часць, шафёр рагатнуў, быццам сустрэў даўняга знаёмага.

— Наша. Гвардзейская, — і, штосьці спытаўшы ў жанчыны з капітанскімі пагонамі, тыцнуў пальцам у

бок кузава.

— Залазь, гвардыя.

Адным махам перакінуўшы ногі ў кузаў, Платон упаў тварам уніз на нешта мяккае. Калі ж павярнуўся і падцягнуў ногі, штосьці жывое заварушылася ў кутку.

— Асцярожна, бамбіза. Чуць не забіў сваімі аглоблямі.

Платон хацеў нешта сказаць у сваё апраўданне, а можа, і папрасіць прабачэння, бо чалавек ён па натуре быў даволі далікатны, аднак у гэты момант палутэрку гэтак страсянула, што ён разам з цюкам, на які ўзлэгся быў, падляцеў угору і балюча выцяўся аб борт.

З кутка пачуўся кплівы галасок:

— Ну й скажаш жа... быццам у жонкі на вяселлі. Хапайся за што можаш, іначай ці сам заб'ешся, ці мяне прыдушыш.

Платон гаёрзаў і, уціснуўшыся ў шчыліну паміж цюкоў, ухапіўся дзвюма рукамі за пярэдні борт. Старая палутарка калацілася, быццам у ліхаманцы. У матары ўвесь час штосьці стагнала і бразгала, быццам адрываўся, а выскачыць ніяк не магло. Відаць, старая «Гаркаўчанка» хапіла-такі бяды на пакрычастых дарогах вайны не менш за бывалага салдата. І бамбілі яе самалёты, і расстрэльвалі гарматы, а яна, запатаўшы збольшага раны, усё бегла ды бегла па дарогах, а часам і без дарог, і дапяла-такі ажно да самага цэнтра Еўропы.

Платон ляжаў і адно баяўся, каб толькі не рас-

— Вот, вот. А мы, здаецца, пад гэтым небам і ходзім. Адзін крок — і бездань!

— Дык усё ж ужо, усё... Няма вайны... Глядзі, якое чыстае неба, сонца, трава... Глядзі, як радуецца людзі. Мір. Канец вайне, канец. Скінь прасцірадала, хачу бачыць цябе, якая ты ёсць. — Платон падняў руку.

— Рукі, сяржант. — Яна ўдарыла па руцэ. — Не давай волі рукам.

— Нічога не разумею. — Платон недаўменна паціснуў плячмі, аглядаючы яе. — Не магу паверыць... Зіна раптам павярнулася да яго, вочы бліснулі гневам.

— Не можаш паверыць?.. Каму не можаш паверыць? Вайне? Лёсу? Думаеш я чаго баюся? Не-е... Адбаялася... Была сціплая, была баязлівая... Усе якасці адабрала вайна. А ты не адсоўвайся, я не кантужаная, кусацца не буду.

Платон працягнуў руку і, глядзячы дзяўчыне ў вочы, паспрабаваў зняць плашчпалатку з яе галавы — Зіна...

Спачатку Зіна інстынктыўна прыхапіла канцы палаткі, пасля з нейкім адчаем адным рыўком ірванула пакрывава з галавы. Разам зляцела і пілотка. Густыя каштанавыя валасы рассыпаліся па плячах. Зеленаватыя вочы на смуглявым твары свяціліся затоеным болем. Падбародак і сакавітыя вусны былі яшчэ падзіцячаму прыпухлыя.

Дзяўчына сядзела бокам да Платона, і ён бачыў толькі адну палавіну яе твара, прыгожы дзявочы

Міхась БЛІСЦІНАЎ



ТРАФЕІНЬ ГЕНЕРАЛ

А ПАВЯДАННЕ

трушчыла кабінай пальцы. Выгляд у яго быў, відаць, не вельмі самавіты, бо кплівая суседка нават з'едліва засмяялася.

Павярнуўшы голаў у левы бок, сяржант стараўся ўгледзець, хто сядзіць там у кутку і нахабна насміхаецца. Але з плашчпалаткі тырчэў адзін толькі нос, ды і той ледзьве відзён быў.

— Што паглядаеш, як заяц на капусту?—Суседка, відавочна, мела ахвоту паздекавацца з сяржантам.

— Язычок у цябе, дзеўча, як лязо... — Не абрэжашся, калі паслухмяны будзеш. Паўзі бліжэй да мяне, не так трэсці будзеш, — змяніла яна гнеў на літасць.

Не чакаючы паўторнага запрашэння, Галадушка нырнуў пад кабіну, стукнуўшыся пры гэтым аб нешта галавой, прыціснуўшы спіной да сценкі. Стала спакойнай.

— Уладкаваўся? — спыталася.

— Ага... не блага.

Ехалі тым часам вялікім чэшскім сялом. Людзі стаялі абапал дарогі, іграў саматужны аркестр. Відаць, не першы дзень сустракалі так чэхі воінаў-вызваліцеляў.

А сяржанту даўно ўжо карцела паглядзець, якая яна такая гэтая вострая на язычок дзяўчына. Знарок грубаватыя кплівыя словы яе не бянтэжылі Платона. Ён сам быў малады ды зыкаты і добра разумеў, што гэта звычайная дарожная кіданка-лапатуха, якая, зрэшты, нічога не значыць. Ды і настрой быў такі, што самому карцела пагізаваць. Нібыта незнарок ён прыціснуўся сваім плячом да дзявочага пляча, памкнуўся зазірнуць зблізку ў твар.

— Нешта ў нашай часці я вас не прыкмячаў...

Плашчпалатка бліснула зялёным агеньчыкам.

— Кепска глядзеў, мабыць...

— Я зыркні. Далёка бачу.

— Няўжо?

— Так точна.

Адзін букет кветак, кінуты з вуліцы, упаў проста Платону на живот. Ён узяў яго і перадаў суседцы.

— Скажыце хоць прозвішча... можа, чуў.

Дзяўчына прамаўчала, разглядаючы кветкі.

— Я нядаўна ў вашай часці. Таксама з санбата.

А прозвішча маё — Немагай. Ну? Чулі? Я ж казала, што новенькая ў вашым трынаццатым... А завуць Зінай. Так што...

— Будзем знаёмы, Зіна. А я Платон... Галадушка.

— Вот і знаёмліся, — чамусьці засмяялася дзяўчына. — Як у той славацкай песні: «Усё жыццё хадзілі побач, а сустрэліся ў канцы».

— Можа б, вы ўжо скінулі гэтае прасцірадала. Дажду ж няма.

— А можа, мне святло чым перашкаджае.

— Я б не сказаў, каб у вас вочы былі бракованыя.

— Хто знае: мо які брак і ёсць. Ды і наогул мала што бывае. — Яна памаркатнела. — Сорам, страх, болю... Гэтыя паняцці знаёмы вам, гвардэй сяржант!

— Страшней вайны не бывае.

профіль. Сяржант ад захаплення ажно схапіў яе за руку.

— Я так і думаў, што маніш...

Відаць, захапленне было такім красамоўным і шчырым, што дзяўчына не стрымала ўсмешкі, толькі ўсмешка атрымалася горкай. Азёрныя вочы затуманіліся смуткам. Яна павярнулася ўсім тварам, і Платон ледзьве не закрычаў ад крыўды і болю: усю левую палавіну твару, ад вока да падбародка пераразаў чырвона-сіні рубец, і таму тая другая палавіна выглядала зусім чужой, недарэчнай на гэтым мілым дзявочым твары.

— Што прыціх, сяржант? Прыгожая панарама?!

Зініны губы перасмыкнуліся. Яна інстынктыўна зноў нацягнула на галаву плашчпалатку, адварнула ся ўбок, замоўкла. Маўчаў і Платон. Што ён мог гаварыць? Спагадаць? Хіба тут паможа слова спагады? Перад такім горам, перад такім болем...

— Хто ж гэта цябе... так?—амаль не закрычаў ён.

Недарэчнасць гэтага пытання адчуў ён адразу ж. Хто? Вайна, вядома. Хто ж яшчэ.

Зіна кранула вочы хусцінкай.

— Немец пад Балатонам. Паласнуў гад нажом.

— У акопе?

— У бліндажы. Прыкінуўся гад нежывым. А як нахілілася, ускінуўся і вот... на ўсё жыццё. Лепей бы ў сэрца. Куды я цяпер?

— Хоць злавлі?

— Злавіць то злавлі, дзе ён дзенецца...

Палутарка раптам зетармазіла. Стукнулі дзверцы кабіны: шафёр выйшаў на дарогу. Пярэднія машыны гулі. Сяржант, абапёршыся на кабіну рукамі, стараўся праз клубы пылу ўгледзець, што робіцца там, упердазе, на дарозе.

А там стаяў страшэнны вэрхал. Шафёры крычалі, ляляліся, нешта даводзячы адзін аднаму. справа ў тым, што невялічкі масток праз неглыбокую канаву, відаць, не вытрымаўшы нагрукі, асеў у ваду. Машыны пайшлі ў аб'езд, некаторыя перагружаныя пачалі буксаваць, перашкаджаючы іншым.

Збоку стаяў тонкі слупок і на ім чырвоная стрэлка з ілканічным надпісам: «На Прагу. 25 км.» Недзе злева, кіламетраў за сем-восем білі гарматы і відно было зарыва. Яно то павялічвалася, то нібыта зусім пагасала.

— Стреляюць, — цяляпнуў плячмі Галадушка. — Вайна кончылася, а стреляюць.

Недзе збоку затахкалі зеніткі.

— Цяпер такія войны, што не ведаеш, калі яны пачынаюцца, калі канчаюцца, — дэкларавала са свайго кутка Зіна. — Што там на дарозе?

— Звычайная «пробка». Там афіцэр наводзіць па-радак. Скорэ пеедзем.

Калі і як паявіліся фашысцкія самалёты, ні Платон, ні Зіна нават не заўважылі. Відаць, хаваліся яны за хмерай, якая набегла ў гэты час з боку сонца. Звяно «месершмітаў», вынырнуўшы немаведама адкуль, спікіравала на дарогу, скінула на калону машын бомбы. Некаторыя машыны задыміліся. З узгорку

ударылі зеніткі, праўда, крыху позна, калі ўжо самалёты выйшлі з піке.

Пачуўшы характэрны злавесны гуд «месераў», шафёр даў газ. Платон на хату выскачыў за борт бегучы побач з грузавіком, ён крыкнуў Зіне:

— Рукі... рукі давай.

Зіна нахілілася праз борт і сяржант лёгка выхапіў яе з кузава. Дробныя бомбачкі сыпаліся, як гарох.

Падбегам пераадолеўшы дарогу, Платон і Зіна ва-
лохнуліся ў кювет, адкуль паўзком перабраліся ў блізкае лэжак, укрыты невысокімі кустамі вербалозу.

Шафёр палутаркі сваю машыну не кінуў. Застала-
ся ў кабіне і ваенурач. Пры першых жа выбухах шафёр скіраваў палутарку ўбок з дарогі, у нізінку.

Можна, грузавік і выскачыў бы з-пад бамбэжкі, каб не трапіў заднім колам у даволі глыбокую яміну. У гэты момант якраз яго і «накрыла». Бомба трапіла ў кабіну, разнесла яе ўшчэнт. Кастром успыхнулі цюкі ваты і бінтоў, што ляжалі ў кузава.

А з пясчанага ўзгорку ярасна білі зеніткі. Адзін з «месераў», пакідаючы за сабою дымны след, кулём пайшоў уніз, упаў нападальнік, на сядзібе чэшскага хутаранца. На тым месцы пачуўся выбух, шуганула полымя, ахутаўшы дымом будовы.

Платон і Зіна бачылі, як спрабавала выратавацца палутарка, і калі бомба ўсё ж дагнала яе, Платон памкнуўся быў бегчы да таго месца, але новая серыя ўзрываў прыгнула да зямлі. На галаву пасыпаўся счэнены асколкамі друз.

Налёт скончыўся гэтак жа раптоўна, як і пачаўся. Засталіся толькі варонкі на дарозе і абпал яе ды некалькі абгарэлых аўтамашын.

Пасля налёту ўсе высыпалі на дарогу: выводзілі з агню непашкоджаныя машыны, выносілі забітых, дапамагалі раненым. Пераканаўшыся, што ўрачы і шафёры іхняй палутаркі нічым ужо дапамагчы нельга, Зіна кінулася дапамагаць раненым. Паколькі пры ёй была медыцынская сумка, яе дапамога была вельмі карыснай для многіх. Зіна паспела зрабіць некалькі перавязак, пакуль пад'ехалі санітарныя машыны з бліжэйшай санчасці.

На хутары чуліся крыкі і плач: там была свая трагедыя, якая не абмінула гэты ціхі куток нават у час, калі, здаецца, і вайны той ужо не было. Адна з санітарных машын, гучна сігналячы, памчала праз поле напрасткі да хутара.

І сам налёт, такі недарэчны пасля капітуляцыі вермахта, а галоўнае, гібель даволі блізкіх людзей, так уразілі Зіну, што яна доўга не магла апытом-нець. Калі ж усё было скончана, Зіна доўга стаяла над свежым курганком, што вырас пры дарозе. Яна нават скаланулася, калі Платон дакрануўся да яе рукі.

— Трэба ехаць, Зіна.

— Што? А, ехаць... Трэба ехаць. — Зіна паглядзе-
ла на сяржанта такім адчужаным позіркам, быццам не разумеючы, адкуль узяўся гэты цыбаты хлопец з адарваным пагонам і што яму ад яе трэба.

Галадушка настойліва пацягнуў дзяўчыну за рукаў, паўтарыў:

— Трэба ехаць, Зіна.

Хутчэй здагадаўшыся па губах, чым пачуўшы, што ён сказаў, Зіна павярнулася да яго ўсім целам, узяла за руку.

— А-а, гэта ты, сяржант. Не кінуў мяне... добра, што хоць ты не кінуў... А то я зусім разгубілася была. Такое няшчасце, такое няшчасце, божа ж мой... — некая зусім па-бабску заламала яна рукі.

Зіна была без плашчпалаткі і пілоткі — відаць, згубіла іх у часе налёту, пышныя валасы рассыпаліся па плячах. Калі дзяўчына нахілялася, валасы закрывалі страшэнны рубец на шчаці, і твар тады станаўся зусім дзіцячым, як у пакрыўджанага немчым дзеўчынца.

— Знаеш, сяржант, каб не ты... ляжаць бы і мне тут побач з імі... напэўна б ляжаць... І гэта на апошніх метрах вайны.

— Мала што можа быць на вайне. Жывым трэба жыць. Пайшлі.

Праз паўгадзіны рух на дарозе быў поўнасцю адноўлены, быццам тут нічога і не здарылася, — зашумела, загрымела франтавая аўтастрада.

Зіна і Платон ішлі ўзбочынай, на машыны садзіцца не прасіліся, часта спыніліся, размаўлялі ці проста стаялі і глядзелі адзін аднаму ў вочы, быццам рашаючы нейкія важныя для іх задачы. І хоць вайна яшчэ тлела недзе побач, ззаду іх, наперадзе іх, і магла зноў абрынуцца кожны міг гарачым агнём, святла внялікай спагады закрунула ўжо, відаць, іх сэрцы, прагныя да мірнага шчасця.

На адным з участкаў дарогі, дзе лес зусім блізка падступав да шашы, яны спыніліся адпачыць. Зіна села на камень, Платон на зямлю каля каменя. Аўтамат, які ён узяў на месцы бамбэжкі і нёс увесь час на плячы, палажыў побач. Вакол буялі кветкі, іх было многа, мора кветак млела пад сонцам. Зіна сачыла, як пратныя пчолы гулі-шыпырылі сярэд плячэскаў, збіраючы сваю мядовую даніну. Лес, што быў нападальнік, ціха шастаў, шумеў сваімі вяршалі-намі. Раптам у гэтым мірным пошуме ўзніклі нейкія новыя гукі. Зіна павярнула галаву і ціха ўскрыкнула:

— Платон!

Платон, усхаліўся, ускінуў аўтамат. З гушчару па задзіраванай сцяжыніцы проста на іх паціху зьяжджаў закамунфляваны нямецкі «опель-капітан». Спыніўся, нібы спатыкнуўся пад дулам аўтамата. З акенца нечая рука заматляла шматком белай мятэрыі.

— Выхаджай! — павёў Платон аўтаматам. — Вы-
езджай на дарогу, страляць буду.

Опель выехаў і спыніўся ля самай дарогі. З машыны выскачыў шафёр у форме нямецкага яфрэйтара. Выгляд у яго быў зусім не ваяўнічы: на плячах нейкі, відаць, не на яго пашыты мундзір, рудыя

падпаленыя і даўно нястрыжаныя валасы неахайна падалі на нібы бобам абсыпаны вяснушкамі твар.

— Хто такі? — грозна спытаў Галадушка, падазро-
на ўглядаючыся ў цёмнае чэрава машыны.

Яфрэйтар казырнуў.

— Іх ест шафёр... Генерала Вакс.

— Што, што? Якая вакса?

— Іх ест антыфашыста... — ляпаў сябе па жывату яфрэйтар. — Іх таталь, таталь...

— Таталь... усе вы цяпер таталь, — рагатнуў Платон. — А там што за мех? — тыцнуў ён дулам аўта-
мета ў шкло машыны.

Яфрэйтар мітусліва расчыніў дзверцы, некая нена-
туральна, па-дзіцячаму засмяяўся.

— То генераль... гер зольдат, сам-сам генераль. —
І ён закруціў вакол сябе рукамі, ускінуў іх угору. —
Ух, ух, які генераль. Напаследак надзьмуў шчокі, па-
казваючы гэтым, які важны птах ягоны генерал.

— Кінуў свой зольдат, пераапрунуўся... і драп —
драп... а Курт Гашке, — паляпаў сябе па грудзях яфрэйтар, — а Курт Гашке, не будзь пень, свой ге-
нераль цап-цап і пажалста, рус, бяры трафей, цён-
ленькі бяры, як у вас гавораць... — і яфрэйтар ажно
засвіціўся ад усведамлення сваёй гераічнай місіі.

— Зінка! — гукнуў Галадушка на ўвесь голас, хоць
яна стаяла, як укапаная, амаль побач, — сачы за гэ-
тым рудым, каб ён чаго... і страляй без папярэджан-
ня, калі што...

— Есць! — адказала Зіна, хоць зброі пры ёй ні-
якай не было, акрамя уласных пальцаў.

— А я, — казаў далей Платон, — пагляджу блі-
жэй, што за трафей там сядзіць. Драбнаваты нешта
ж!.. — канстатаваў сяржант. — Вылазь... такую
тваю генеральскую душу. Вылазь на белы свет.

Шафёр замітусіўся, паказваючы Платону рукамі,
што генерал вылезці не можа, бо ён яго звязаў вя-
роўкамі і больш таго — усунуў у генеральскі рот
кляп.

— А кляп навошта? Задыхнуцца ж можа, а нам
дохляя не патрэбны.

— Вельмі ляўся... Гаў-гаў на Курт Рашке... Гаў-
гаў. А так нікс гаў-гаў, — расплыўся на ўсе зубы яфрэйтар.

Зіна нарэшце падала голас:

— Ну, ты ж і ваяка.

Яфрэйтар, відаць, не так яе зразумеў, заківаў га-
лавой.

— Таталь... таталь...

Платон нарэшце загадаў:

— Выцягні, Курт, кляп. Цяпер ужо можаш не
баяцца гаў-гаў.

Яфрэйтар асцярожна палез у чэрава машыны,
ірвануў кляп і як куля вылецеў азадкам адтуль.

— Што, кусаецца?

Яфрэйтар моўчкі ўсунуў пальцы ў рот, паказваю-
чы гэтым, што генерал яшчэ ў ваяўнічым настроі.

— Тады вот што... сядай за руль і паехалі ў часць.
Хай бачаць хлопцы, што Платон Галадушка яшчэ не
зусім спазніўся на апошні сеанс.

— Можна, яму патрэбна дапамога? — паказала Зіна
на сваю сумку. — Усё ж генерал...

Сяржант толькі зыркнуў на дзяўчыну, нічога не
адказаў ёй — і без таго ўсё было ясна.

Паехалі. Зіна сядзела побач з шафёрам, Платон з
аўтаматам напачатку на заднім сядзенні.

Генерал туліўся ў кутку машыны. Твар яго, нека-
лі, відаць, ганарліва-самавіты, з тонкімі вусікамі і
вісьлімі бакенбардамі, зараз меў шэра-зялёны колер,
а ў вачах — пуката-вадзяністых, бязлітасна-
ўладарных — поўная абьякаваць і смутак. Відаць,
разумеў генерал, што ўліп канчаткова, што левіца
ягонай кар'еры, па якой ён гэтак імкліва ўзнімаўся
ў фашысцкім вермахце, скончылася і ходу далей
ўверх больш няма і ніколі не будзе.

Платон з агідай паглядаў на яго.

— Не генерал, а шэры пацук. Нездарма ў наро-
дзе кажуць: калі карабель тоне, усе пацукі разбя-
гаюцца і першымі ў ваду кідаюцца.

Ён з агідай плюнуў, шафёр жа лісліва ўсміхнуўся

— А іх антыфашыста.

— Цяпер вы ўсе антыфашысты, каб вас пярун.
А ў Расіі, відаць, не адных толькі курэй давіў?

— Найн, найн...

— Так я табе і паверыў.

Ехалі хутка. Маўчалі. Раптам Платон адчуў нейкі
штуршок. Зірнуў на генерала. Генерал уважліва ла-
віў яго позірк і вачамі паказваў на свае рукі. Сяр-
жант недаўменна зірнуў уніз. Палонны патузаўся,
рукаў у яго адхінуўся, апалілася частка рукі, на якой
бліснуў гадзіннік з бранзалетам, абсыпаным каш-
тоўнымі каменнямі. Губы шапталі:

— Вазьмі... плаціна з брыльянтамі... Вазьмі, сал-
дат... вазьмі. Багаты будзеш.

— Ты што! — чуць не тыцнуў яму аўтаматам у
ашчэраныя зубы. — Маўчаць, гніда!

Далей ужо толькі маўчалі. Платон адно марыў,
як прыедзе ў сваю часць і здасць камандаванню
свой нечаканы трафей.

Аднак марам гэтым не суджана было збыцца. На
першым жа кантрольна-прапусным пункце перад
Прагай у яго забралі і машыну, і генерала. Праўда,
старшы лейтэнант шчыра пазаздросціў яму на раз-
вітанне.

— У сарочцы радзіўся ты, сяржант. Бяры распіску
за поўным подпісам і пячаткай, што захапіў і здаў
такого генерала. Пушка, відаць, важная. Пры ім —
скажу табе — такія паперы, што за гэта могуць
трэцюю Славу табе прышпіліць. Поўным кавалерам
да сваіх дзевак паедзеш. Не спазніўся ты, сяржан-
це, на апошні сеанс. Віншую!

Платон казырнуў.

— А машыну да Прагі мы табе зараз арганізуем. —
І старшы лейтэнант ускінуў руку.

Сваю часць гвардыі сяржант Платон Галадушка і
яго спадарожніца дэгналі на ўскраіне Прагі, дзе
чэшскі народ ужо святкаваў сваё вызваленне.

Мікалаю ГАРУЛЁВУ — 60



Пісьменніку Мікалаю Гарулёву — 60 гадоў. У сувязі з гэтым праўленне Саюза пісьменнікаў Беларусі накіравала юбіляру прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарагі Мікалаю Аляксандравіч!

Горача вітаем Вас, паэ-
та, драматурга і празаі-
ста, заслужанага работні-
ка культуры БССР, у
дзень Вашага шасцідзе-
сяцігоддзя.

За вашымі плячамі влі-
лікі жыццёвы і творчы
шлях. Выхадзец з беднай
сялянскай сям'і, Вы ву-
чыліся ў чыгуначнай
школе, на рабфаку, скон-
чылі Магілёўскі педін-
стытут. Калі пачалася
Вялікая Айчынная вайна,
Вы добраахвотна пайшлі
ў Савецкую Армію, былі
радавым байцом, затым
афіцэрам — палітработні-
кам.

Пасля вайны Вы ўзля-
лі за пры журналіста і
пісьменніка, супрацоўні-
чалі ў перыядычным дру-
ку, былі начальнікам сцэ-
нарнага аддзела кінастуд-
ды «Беларусьфільм», за-
гадчыкам літчасці Рэ-
спубліканскага драматычнага тэат-
ра БССР імя М. Горькага.

САРДЭЧНЫ ГОЛАС

Беларуская літаратура мне ўяўляецца як спрадвеч-
ная, магутная пушча! Кожнае дрэва, успоенае жыва-
творнымі сокамі роднай зямлі, расце вольна, раскі-
дае голле, цягнецца да сонца сваёй пышнаю зялёнай
кронай. І кожнае дрэва мае свой лёс, сваю душу,
свой голас.

Прыслухайся — і ты пачуеш яго!

Я гэта да таго, што наша крытыка часам нагадвае
таго, хто з-за аднаго дрэва (хай то будзе хоць цар-
дуб!) не бачыць лесу...

Мікалаю Аляксандравіч Гарулёў — не з «абоймы». Гэта сціплы працаўнік нашай літаратуры. Тым не менш і ён нямагла зрабіў, і заслугоўвае самага добра-
га слова за сваю патрэбную людзям шматгадоваю і мнагагранною творчую дзейнасць.

Пачынаў ён, як і многія пісьменнікі, з паэзіі. Калі не лічыць першыя перадаеныя літаратурныя вопыты, то асноўная лірыка М. Гарулёва нарадзілася ў грозныя ваенныя і цяжкія пасляваенныя гады. Ад твора да твора набіраў сілу голас паэта.

Ішлі гады, жыццё ставіла перад пісьменнікам новыя задачы, і М. Гарулёў з уласцівай яму энергіяй і працалюбствам бярэцца за адзін з самых складаных жанраў літаратуры — драматургію. І вось тэатры Магілёва, Мінска, Бабруйска ажыццяўляюць пастаноўкі і паказваюць п'есы Гарулёва шматлікім глядачам.

Але ў душы воіна-франтавіка заўсёды жылі і не давалі спакою жадлівыя талюнкы вайны, усталалі ў памяці дарагія вобразы таварышаў-студэнтаў, якія загінулі на франтах Вялікай Айчынай вайны. М. Гарулёў піша кнігу пра камандзіра партызанскай брыгады, Героя Савецкага Саюза, партызанскага генерала Мікалая Піліпавіча Каралёва. Затым з'яўляецца яго кніга «Пра сяброў-таварышаў». Але гэта толькі проба новага жанру, разведка. Нарэшце, тэма вайны выкрышталізоўваецца і выліваецца ў раман «Бы-
вайце, любімыя!».

Шмат напісана твораў пра вайну, пра партызан і падпольшчыкаў, твораў цікавых, глыбокіх, праўдз-
вых, але М. Гарулёў здолеў унесці і сваю лепту ў распрацоўку гэтай неабдымнай тэмы, тэмы гераізму савецкіх людзей. Рамаў каштоўны тым, што пабудаваны ў асноўным на фактычным матэрыяле. Герой яго — жывы ўдзельнік абароны Магілёва, падпольшчык, партыйны і партызанскі кіраўнік, гараджане, студэнт, які мужна змагався з фашызмам у час акупацыі горада.

Мне вядома, што аўтар напісаў працяг рамана, здаў у выдавецтва «Мастацкая літаратура». Маю спадзяванні, што працяг будзе на ўзроўні першай часткі твора — сапраўднай удачай.

Мне радасна за свайго таварыша, што ён увесь час — у руху, у творчым неспакоі, у пошуку. Шмат ездзіць, выступае перад калгаснікамі, рабочымі, ваі-
нзмі. Гэта баявы, жыццярэдны чалавек, чулы та-
варыш.

Калі беларуская літаратура мне ўяўляецца магут-
най бессмяротнай пушчай, то ў ле слеве, у ле дзівос-
ным пошуме я заўсёды чую і дужы, сардэчны і мала-
ды голас Мікалаю Гарулёва.

Эдуард ВАЛАСЕВІЧ.

ЛЕНИН СЛУХАЕ РАСКАЗ ПРА БЕЛАРУСЬ

Зала гісторыі савецкага перыяду Крычаўскага краязнаўчага музея ўзбагацілася новым экспанатам. Гэта вялікі скульптурны твор: У. І. Ленін гутарыць са сваім папленнікам П. М. Лепашыным. Аўтар скульптуры С. Адашкевіч здолеў перадаць усю велізарную значнасць моманту.

Было гэта ў самым пачатку суролага 1919 года. Стары большавік, член партыі з 1898 года Панцеляймон Мікалаевіч Лепашынскі прыехаў у Маскву на важную канферэнцыю першых савецкіх педагогаў. Мелася быць вялікая і сур'ёзная размова, таму што савецкая школа, савецкая педагогіка толькі пачыналі стварацца. Яны нараджаліся ў цяжкіх пошуках, ва ўмовах жорсткай класавай барацьбы, у агні грамадзянскай вайны.

Яшчэ паўгода назад, летам 1918 года, на Першым з'ездзе настаўнікаў-інтэрнацыяналістаў, актыўных барацьбітоў за Савецкую ўладу П. М. Лепашынскі сказаў дэлегатам аб тым, што партыя большавікоў хоча стварыць новую адзіную працоўную савецкую школу. Яна павінна быць і школай політэхнічнай, якая адразу пачне рыхтаваць моладзь для работы на заводах і фабрыках, пановаму вясці сельскую гаспадарку, ствараць новую савецкую навуку і тэхніку.

Адразу пасля з'езда Панцеляймон Мікалаевіч вырашыў, што ён сам павінен прыняць самы актыўны ўдзел у ажыццяўленні грандыёзных планаў, пра якія разам з іншымі кіраўнікамі Наркамасветы гаварылі на з'ездзе. Чалавек, які з'яўляўся адным з намеснікаў Наркомаасветы краіны, вырашае ехаць на радзіму, у глухую беларускую вёсачку. Мэта ў яго такая: стварыць там, у вельмі цяжкіх умовах, вопытна-паказальную працоўную школу.

Мінула шэсць месяцаў творчых пошукаў і найцяжэйшай барацьбы з кулакамі, іх памагатымі. Настаўнікам і юным камунарам-вучням даводзілася абараняць школу літаральна са зброяй у руках. Але не толькі школай займаўся Панцеляймон Мікалаевіч. Ён узначаліў мясцовую партыйную арганізацыю, актыўна ўдзельнічаў у рабоце паятовага Савета, веў вялікую работу як агітатар-большавік.

Ідучы на прыём да Леніна, успомніў Панцеляймон Мікалаевіч той памяты дзень у канцы лета 1918 года, калі ён прыйшоў да Ільіча, каб атрымаць дазвол на ад'езд з Масквы ў Літвінавічы. Уладзімір Ільіч уважліва слухаў свайго таварыша, а потым, пасля доўгіх раздумаў, сказаў: «Паспрабуйце». Вось цяпер і ішоў ветэран ленинскай гвардыі да свайго правадыра і сябра, каб расказаць пра тое, што ўбачыў, перажыў, даведаўся і зразумеў за гэтыя напружаныя месяцы.

Ленін прыняў Лепашынскага адразу ж. Слухаў вельмі ўважліва. Часта задаваў пытанні, што тычыліся розных аспектаў жыцця беларускай вёскі, цікавіўся як жывуць і працуюць мясцовыя камуністы, якая дапамога ім патрэбна.

На ўсё жыццё запомнілася Лепашынскаму гэта сустрэча з правадыром. Пра яе ён не раз успамінаў у сваіх артыкулах.

...Наведвальнікі музея падоўгу стаяць перад скульптурай, угледваюцца ў твары правадыра і яго вернага папленніка. Мінула больш як 60 гадоў з той знамянальнай сустрэчы. Тое, пра што марылі яны, стала сённяшняй явай.

М. МЕЛЬНИКАУ,
дырэктар Крычаўскага краязнаўчага музея
заслужаны работнік культуры БССР.

...І ПЕРШАЕ ЗНАЁМСТВА

Творчал біяграфія значных тэатральных спектакляў блрэ свой пачатак з 7 лістапада, з Кастрычніцкай гадавіны. Праз дзесяць гадоў пасля перамогі рэвалюцыі на сцэне Першага БДТ (Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы) прагучаў фурманавы «Мяцк», пастаўлены Е. Міровічам; у 1928 годзе той жа калектыў адзначае ўсенароднае свята маштабным «Браняпоездам — 4-69» У. Іванава ў рэжысуры А. Вінера і А. Смялянава; 6 лістапада 1929 г. адбылася прэм'ера «Міжбур'я» Д. Курдзіна; пятнаццатая гадавіна Вялікага Кастрычніка адзначаецца «Бацькаўшчынай» К. Чорнага (рэжысёр Л. Літвінаў), дваццатая — інсцэніроўнай аповесці «Салавей» З. Бядулі; у гады ваенных выпрабаванняў купалаўцы ігралі надзейны і ўрашальны «Фронт» А. Карнейчука, прэм'ера якога адбылася 5 лістапада 1942 г. Саранавую гадавіну штурму Зімняга палаца тэатр сустрэў «Навальнічным годам» А. Каплера, у цэнтры падзей якога быў вобраз правадыра рэвалюцыі У. І. Леніна.

Беларуская сцэнічная Ленініяна і брала пачатак з кастрычніцкіх прэм'ер. Коласаўцы 5 лістапада 1938 г. паказалі «Чалавек з ружом» М. Пагодзіна, дзе ўпершыню вобраз У. І. Леніна стварыў Павел Малчанаў. Ён жа выконваў галоўную

ролю ў кастрычніцкай прэм'еры «Крамлёўскіх курантаў» у 1940 г. Брэсцкі тэатр імя Ленінскага камсамола Беларусі таксама ўпершыню звярнуўся да п'есы «6 жыцці і рэвалюцыйнай дзейнасці У. І. Леніна, прысвяціўшы прэм'еру 1950 г. «Сям'я» па творы І. Папова гадавіне Вялікага Кастрычніка.

Сярод твораў Беларускай савецкай драматургіі, што паказваліся ў дні Кастрычніцкіх свят упершыню на сцэне — «У пущах Палесся» Я. Коласа, «Плююць жаваранкі» К. Крапівы, «Шчасце паэта» В. Віткі, «Святло з Усходу» П. Глебкі, «Выбачайце, калі ласка!» і «Трыбунал» А. Макаёнка, «Крыніцы» паводле рамана І. Шамякіна, «Дом на Сонечнай» А. Маўзона.

Традыцыйнай стала ўзбагачэнне рэпертуару і падрыхтоўка да знамянальнай гістарычнай даты акцёрскіх работ: у святочных прэм'ерах заўсёды выступалі са значнымі сцэнічнымі вобразами П. Малчанаў і Б. Платонаў, Л. Ржэцкая і І. Ждановіч, У. Крыловіч і Г. Глебаў, А. Радзюльскія і В. Галіна, А. Ільінскі і Ц. Сяргейчык, З. Стома і Ф. Шмакаў, У. Дзядзюшка і А. Трус, В. Пола і Я. Глебаўская, А. Шэлег і М. Яроменка, І. Шаціла і С. Бірыла... Традыцыйно падхапілі прадстаўнікі маладзёжых акцёрскіх пакаленняў.

А. СУРМІЛА.

Многія яшчэ памятаюць тэлефільм «Побач з камісарам» А. Чакмянёва, які быў пастаўлены на кінастудыі «Беларусьфільм» паводле ранніх апавяданняў П. Броўкі, памятаюць баладна-паэтычны стыль гэтага твора, вобразы камісара (С. Прывіслаў), маленькага пісара камбеда вёскі Селішча Федзкі (В. Станкевіч), спрыжністую дынаміку гэтага тэлефільма, ледзь не дэтэктыўнае разгортванне падзей, якія звязаны з барацьбой за Савецкую ўладу ў глухой беларускай вёсачцы.

І вось зусім нядаўна адбылася прэм'ера радыёспектакля па тым жа сцэнарыі Веры Ганчаровай. Аўтары радыёспектакля «Федзківа раница» (рэж. А. Вавілаў, гукарэж. В. Красоўскі, Р. Дончыс, рэд. Д. Ялугіна).

Няўдзячы гэты занятак — параўноўваць два мастацкія спосабы асацыявання аднаго і таго ж матэрыялу. Розныя магчымасці ў экраннага мастацтва і ў радыё. Відэаочна — і розныя вынікі. Але што здзіўляе пасля неаднаразовага праслухоўвання радыёспектакля (на пачатку цяжка было яго ўспрымаць: неадступна бачыліся вобразы героя тэлефільма), дык гэта тое, што ступень эмацыянальнага ўздзеяння «Федзківай раницы» ніколікі не меншая, а можа, нават большая ў параўнанні з тэлефільмам, таму што ў радыёстановаўцы зракавай фантазіі няма мяжы.

У тэлефільме ж бачыш той мастацкі вобраз, які прапануе табе рэжысёр. А калі ўлічыць яшчэ, што магчымасці радыёрэжысёра абмежаваны колькасцю мастацкіх сродкаў: шум, музыка, галасы герояў, — то...

Але не будзем рабіць паспешлівых вывадаў. Я гэта гавару толькі дзеля таго, што мы, часам, несправядліва аддаём перавагу прынцыпу «лепш адзін раз убачыць, чым некалькі разоў пачуць». Безумоўна, амаль 90 працэнтаў інфармацыі чалавек атрымлівае зрокам, радыё мы часцей слухаем урукамі. Але здараюцца такія шчаслівыя хвіліны, калі мы, быццам зачараваныя, гучней уключаем радыёпрыёмнік, каб не перашкаджалі набочныя гукі, і патанасем у свет галасоў, думак, пачуццяў. Потым пытаем сябе: як жа так — толькі голас акцёра, музыка, а ўспрасаваным адрэзку радыёчасу — цэлае жыццё?

І выкарыстанне гэтых сродкаў з пачуццямі меры і ўяўлення — прыкмета таленавітасці аўтара.

Хто ж ён, аўтар радыёспектакля, што робіць на радыё рэжысёр?

Не, я зусім не выключаю аўтара сцэнарыя, не прыніжаю яго ролі. Без сцэнарыя наогул нічога не было б. У дадзеным жа выпадку мы гаворым пра тых людзей, дзякуючы якім сцэнарый ажыў, задыхаў, нарадзіўся на свет.

Спектакль «Федзківа раница» быў у пэўным сэнсе рызыкай для А. Вавілава. І хоць гэта не першая яго работа на радыё, але воль так, каб усе акцёры былі з аднаго тэатра,

І ЗРОКАВЫЯ МАЛЮНКІ, І ДУМКІ РОЗДУМ ПАСЛЯ РАДЫЁСПЕКТАКЛЯ

вару толькі дзеля таго, што мы, часам, несправядліва аддаём перавагу прынцыпу «лепш адзін раз убачыць, чым некалькі разоў пачуць». Безумоўна, амаль 90 працэнтаў інфармацыі чалавек атрымлівае зрокам, радыё мы часцей слухаем урукамі. Але здараюцца такія шчаслівыя хвіліны, калі мы, быццам зачараваныя, гучней уключаем радыёпрыёмнік, каб не перашкаджалі набочныя гукі, і патанасем у свет галасоў, думак, пачуццяў. Потым пытаем сябе: як жа так — толькі голас акцёра, музыка, а ўспрасаваным адрэзку радыёчасу — цэлае жыццё?

І выкарыстанне гэтых сродкаў з пачуццямі меры і ўяўлення — прыкмета таленавітасці аўтара.

Хто ж ён, аўтар радыёспектакля, што робіць на радыё рэжысёр?

Не, я зусім не выключаю аўтара сцэнарыя, не прыніжаю яго ролі. Без сцэнарыя наогул нічога не было б. У дадзеным жа выпадку мы гаворым пра тых людзей, дзякуючы якім сцэнарый ажыў, задыхаў, нарадзіўся на свет.

Спектакль «Федзківа раница» быў у пэўным сэнсе рызыкай для А. Вавілава. І хоць гэта не першая яго работа на радыё, але воль так, каб усе акцёры былі з аднаго тэатра,

(ТЮГа), такое давялося рабіць яму ўпершыню. І многія акцёры ўпершыню працвалі не на сцэне, а ля мікрафона. А гэта заўсёды патрабуе ад рэжысёра дадатковай працы, новых спроб. А. Вавілаў вельмі давярае сваім калегам (ён сам калісьці быў акцёрам і таму выдатна разумее іх псіхалогію).

На радыё добры рэжысёр (лічыць А. Вавілаў) павінен быць чутны. Як гэтага дамагчыся?

Голас рэжысёра — гэта голас акцёра. Акцёру ж на радыё з усіх яго выразных сродкаў застаецца толькі голас. Гэта вельмі многа і вельмі мала. Многа, таму што слова — «падкаводзец чалавечай думкі» — здольнае захапіць, павесці за сабой, калі яно дакладна разлічана. Мала, таму што перадаць усю разнастайнасць чалавечых думак, пачуццяў толькі голасам, тэмбрам, інтанацыяй — справа вельмі цяжкая, якая патрабуе ўмення «адчуваць» мікрафон, не баяцца яго.

— Сіўся Федзку незвычайна, цудоўны сон, — так, таямнічым голасам пачынае вядучы (заслужаны артыст БССР Б. Барысенак) апавяданне. Яго голас то ўрачысты і рамантычны, то напружаны, то лірычны. Нейкая асабліва меладыч-

ІХ ВЫБРАЎ ЧАС

У першых кадрах фільма мы бачым Івана, які едзе праз бязмежнае жоўтае поле ў вёску, дзе жыве яго каханая. Свет навокал дзівосна прыгожы: лёгкі ветрык гайдае пшанічныя хвалі, над галавой бяздонная сінь неба. Герой бачыць там раскрытыя «парасонкі» парашутыстаў. «Вучэнні, напэўна», — думае ён. Але гэта пачалася вайна...

Эпапея подзвігу камсамольцаў у гады Вялікай Айчыннай вайны паўстала ў пяці серых тэлевізійнага мастацкага фільма «Час выбраў нас» вытворчасці кінастудыі «Беларусьфільм». Аўтары сцэнарыя А. Петрашкевіч і У. Халіп, рэжысёр-пастаноўчык М. Пташук здолелі паказаць нараджэнне камсамольскага падполля і вытокі партызанскага руху на акупіраванай фашыстаў тэрыторыі Беларусі, разгортванне ўсенароднай барацьбы — ад першых разрозненых актаў супраціўлення да стварэння магутных, падпарадкаваных адзінаму цэнтру партызанскіх брыгад і звязанай з імі разгалінаванай сеткі падполля. Глыбока вывучыўшы гістарычны матэрыял, архіўныя дакументы, аўтары пабудавалі апавяданне па гадах вайны, што дазволіла стварыць пераканаўчую экранную храналогію. Вострыя драматычныя сітуацыі таго часу стваральнікі тэлефільма паказваюць праз лёсы і характары канкрэтных людзей, у першую чаргу трох галоўных маладых герояў: сакратара райкома камсамола Івана Варанецкага (артыст Я. Герасімаў), рабача-

га хлопца Пятра Малчанава (артыст В. Праскурын), лейтнанта Аляксея Небыловіча (артыст С. Жданько).

Першыя серыі фільма працягваюць асаблівым лірызмам выяўленчага рашэння (мастак Я. Ігнацёў, аператар Ю. Марухін). Вялікія сцэны вайны быццам убачаны вачамі людзей, якія яшчэ не паспелі адвільнуцца ад шчасця мірнага жыцця. Таму так абстрактна адчуваюць яны характасто наваколля, яго існасць: вялікія вільготныя вочы коней, вогненны шар сонца, што асвятляе млын (тут канспіратыўна сабраліся камсамольцы), крошкі хлеба на руцэ Івана — ён павольна ўдыхае іх цёплыя кіславатыя пах. І таму асабліва блізім глядачу робіцца пачуццё жадання герояў фільма Івана, Пятра і Аляксея помсціць акупантам.

Падзеі першай серыі — блуканне трох бралоў па шматпачутных беларускіх вёсках у пошуках спосабу правацца на фронт — успрымаюцца праз прызму камеры аператара Ю. Марухіна і праз музыку Ц. Хранікава (гучыць тэма роднай зямлі, тэма маладосці) як трагічнае супрацьстаяненне вайны і міру. Вострыя складаныя сітуацыі выяўляюць і характары маладых герояў.

Увага аўтараў сканцэнтравана на вобразе Івана Варанецкага, яго жыццёвы шлях прасочаны з найбольшымі падрабязнасцямі. Акцёр Я. Герасімаў рэалізуе магчымасці, закладзеныя ў драматургіі вобраза, і па меры руху сюжэта гэты характар узбагачаецца новымі рысамі. Спачатку Іван, як і яго сябры, звязвае магчымасць барацьбы з ворагам толькі з фронтам. А нягледзячы на ворага, да фашысцкіх прыспешнікаў вялікая: ён гатовы забіць яго роднага брата

Сцяпана (артыст А. Эйбажэнка) за тое, што той згадзіўся стаць здраднікам — старастам (брат пакуль не мог адкрыцца, што выконвае заданне падпольнага цэнтра). На вачах у глядачоў набывае Іван свой налёкі духоўны і грамадзянскі вопыт барацьбы. Сустрэчы з братам, з сакратаром падпольнага райкома партыі Буцьвічам (артыст П. Вельмінаў) прыводзяць героя да ўсведамлення, што «поле Кулікова кожнага там, дзе ён стаіць». Іван збірае сваіх кемсамольцаў-райкомаўцаў і разам з камуністамі яны пачынаюць барацьбу з акупантамі ў тыле.

Не заўсёды аўтарам удалося з найбольшай глыбінёй пранікнуць у сутнасць драматычнага канфлікту, вырашыць яго ў нетрадыцыйных мізансцэнах. Таму шэраг эпізодаў у тэлефільме нісць толькі інфармацыю аб тым, што адбылося, не пераконваючы эмацыянальна (такія, напрыклад, сцэны, дзе мы бачым Івана з любай дзівучынай — артыстка М. Дзюжава). А калі гаварыць пра лепшае? Тут успамінаюцца кадры ў канцлагеры, куды праніклі падпольшчыкі, каб вызваліць савецкіх ваеннапалонных (праўда, ёсць у эпізоде і недахоп — зацягнутасць); сустрэчы Івана з камсамольцамі; сцэна ў гестапа, калі Іван, фізічна знішчаны, працягвае непахісную сілу духу.

У перспектыве ўсіх падзей, што выпалі на долю героя, перад намі паўстае чалавек, які спасцігнуў навуку янавісці ў барацьбе з ворагам, але не страціў цёплую душу, набыў ідэйную сталасць. З серыі ў серыю аўтары раскрываюць тыповасць лёсу Івана, яго неадручнасць ад тэмыч равеннікаў, якія прайшлі партызанскую школу жыцця. Вобраз галоўнага героя пачынае набываць прыўзнятую эпічную афарбоўку, у ім быццам канцэнтруюцца лепшыя рысы савецкай моладзі: глыбіня светаўспрымання, ідэйная загартаванасць, самаадданасць. Асаб-

«ЛЕНИНЯНА» У КАЛЕКЦЫІ

Да заўзятых, сур'ёзных і, я б нават сказаў, фанатычных (у лепшым сэнсе гэтага слова) збірнікаў адносіцца віцэбанін Анатоль Ханонавіч Шэльцын, галоўны ўрач клінікі Віцебскага ветэрынарнага інстытута. Прадметам яго захаплення з'яўляецца фалерыстычная «Ленініяна», прасцей кажучы, значкі і медалі, прысвечаныя У. І. Леніну. Іх А. Х. Шэльцын збірае амаль 15 гадоў. У яго калекцыі цяпер налічваецца больш за 5000 значкоў і каля 500 памятных медалёў.

Пра калекцыю Анатоля Ханонавіча раскажаць не так проста, як гэта можа падацца на першы погляд. Толькі для павярхоўнага знаёмства з ёй патрэбна не адна гадзіна. А калі гасціны гаспадар пачне яшчэ расказваць пра гісторыю таго або іншага значка, пра тое, як трапіў ён у яго калекцыю, то давядзецца сядзець у яго кватэры, падобнай на музей, дзённа за поўнач. Як і належыць сапраўднай калекцыі, збор віцэбаніна строга сістэматызаваны. Асноўныя яго раздзелы наступныя: Вялікі Кастрычнік; гісторыя КПСС і СССР, ВЛКСМ; юбілеі з дня нараджэння Уладзіміра Ільіча; музеі Леніна; помнікі; прадпрыемствы, гарады і рэспублікі, узнагароджаныя ордэнам Леніна; ленинскі план ГОЭЛРО; ударнікі і ветэраны камуністычнай працы; лепшыя па прафесіі; піянерыя. У калекцыі прадстаўлены мініяцюры з алюмінію, латуні, серабра, бронзы, пластмас, шкла, тэмпака, бурштыну. Яны выраблены ў СССР, Польшчы, ГДР, Чэхаславакіі, Балгарыі, Манголіі, Румыніі, Венгрыі, В'етнаме, Карзі, Фінляндыі. Зразумела, не ўсе яны раўназначныя па сваёму мастацкаму зместу, якасці выканання, ступені рэдкасці. Побач з рэдкімі, даваеннымі выпускамі сустракаюцца значкі, якія можна ўбачыць нават у калекцыях пачынаючых. Але ў гэтым жа і ёсць асноўны сэнс збі-

ральніцтва: патрэбны ўсе значкі, незалежна ад іх каштоўнасці. Толькі такая, як мага больш поўная калекцыя і можа па-сапраўднаму раскажаць пра ўвасабленне вобраза У. І. Леніна і пра ўвекавечанне яго імя ў савецкай і замежнай фалерыстыцы. Аднак, пагадзіцеся, які калекцыянер стрымаецца, каб не пахваліцца «ізіюмінкамі» свайго збору? Па старой дружбе я ведаю, што ў Анатоля Ханонавіча ёсць запаветны планшэт, на якім прымацаваны вельмі цікавыя і рэдкія значкі. Вось, напрыклад, некаторыя з іх, вырабленыя з серабра. На адным адлюстраваны Маўзалей У. І. Леніна і два разгорнутыя сцягі. Гэты значок, выпушчаны ў канцы 20-ых гадоў, і ўручаўся ўдзельнікам будаўніцтва Маўзалея. Не пакідае аб'якавым і значок «Ударніку 1932 г.». Ён быў выпушчаны да 15-ай гадавіны Вялікага Кастрычніка. А цяпер уявіце сабе значок у выглядзе п'яцікутнай зоркі, якую ўтвараюць тры раскрытыя кнігі. У цэнтры — рэльефнае адлюстраванне У. І. Леніна ў галаўным уборы. На кнігах тэкст: «1917—1927. Далоў непісьменнасць!». Гэта мініяцюра — адна з вялікай серыі значкоў, выпушчаных у 20-ыя гады таварыствам «Далоў непісьменнасць».

Значкі А. Х. Шэльцына пастаянна «вандруюць» па розных выстаўках. Іх можна ўбачыць і ў залах абласнога музея, і ў ветэрынарным інстытуце, у магазіне «Філатэлія», на камсамольскіх сходах і канферэнцыях. Часта выступае калекцыянер перад сваімі таварышамі па захапленні, студэнтамі і школьнікамі, маладымі рабочымі, паказвае фрагменты свайго калекцыі. Не выпадкова за вялікую работу па камуністычным выхаванні моладзі А. Х. Шэльцын узнагароджаны граматай Віцебскага гаркома камсамола.

А. ПАДЛІПСКИ.

нась інтанацыі стварае атмасферу даверлівасці, інтымнасці. Вядучы ўводзіць нас у канву радыёспектакля неназойліва. Дзякуючы вядучаму слухач чую звон першых вясновых капляжоў, «бачыць» закінутую сярод лясоў глухую вёсачку Селішча, «бачыць», як Федзька, задыхаючыся ад дыму, у падпаленым кашушку ўсё ж выратаўвае сяня. — наогул, адчувае сябе ў атмасферы тых цяжкіх і далёкіх гадоў.

Вобраз камісара (артыст А. Дударэў) — не тая роля, якую іграе ў тэлефільме С. Прысёлкаў. Не ўзвышанасць інтанацыі, як у тэлефільме, а хутэй будзённасць яе падкрэслівае А. Дударэў у сваім героі. «І калі з'явіцца тут пан Сіпайла і супраць новага жыцця пойдзе — знішчым!» — так, дзелавіта, непахісна, як прысуд, гучаць у радыёспектаклі словы камісара. Гэта прыземленасць інтанацыі ўспрымаецца не адразу. Толькі потым разумееш, што менавіта так і трэба было сказаць, гэта ж была работа, а не толькі рамантыка.

А ці магчыма забыць словы Мірона (артыст Л. Улашчанка), калі яго выбралі старшынёй камбеды. Толькі ў адной фразе: «Дзякуй вам, людзі, што верыце мне». — перадаў ён і хваляванне, і разгубленасць, і ўдзячнасць.

А Міхаліна (артыстка А. Ротар)! У тэлефільме Г. Макарава паднялася да аб'яўляючага вобраза. Дастаткова было ўбачыць буйны план актрысы, пачуць яе «зямелька родная!», калі Міхаліна даюць доўгачаканы кавалак зямлі, каб зразумець гэта. Такага ж эфекту, на мой погляд, дабілася і А. Ротар. Ад яе голасу — дрыжачага, перамяшанага са слязамі, з болем і пакутамі ў кожнай нотцы («Людцы, добрыя

ж вы мае!») — перахоплівае дыханне.

Чысты і светлы вобраз даверлівай і чулай дзяўчынкі Янінкі стварае на радзё артыстка Л. Барташэвіч. Вось ужо сапраўды радыёсюрпрыз! «Радзё ўяўляецца мне ў адносінах да акцёра свайго роду «трымам» вышэйшага значэння, — пісаў крытык Алянскі. — У радыёстудыі ён не датыкаецца да скрыначкі з фарбамі, а ва ўяўленні слухачоў лёгка ўзнікае вобраз, які часам не мае нічога агульнага са сцэнічным вобразам самага выканаўцы. Акцёрская творчая «амплітуда» непамерна шырэй на радзё, чым у тэатры».

Непаседлівы, гарэзлівы хлопчык з яснымі, разумнымі вачамі, маленькі камісар Фёдар Данилавіч (так яго любіўна называюць аднавіаскоўцы) — такі ў радыёспектаклі Федзька (артыстка З. Паўлоўская). Дзелавітасць, дзіцячую непасрэднасць і дарослую мудрасць гэтага рана пасталелага хлопчука перадае актрыса. Гэты вобраз — удача радыёспектакля.

Несправядліва лічыць аўтарам радыёспектакля толькі рэжысёра і акцёраў. Музыка І. Лучанка напоўніла радыёпастаноўку эмацыянальным дыханнем. Іншы раз яна гаварыла больш, чым словы, часам злівалася з дзеяннем, надавала больш дынамікі, рытму, унутранай напружанасці, давала магчымасць данесці стражасць думкі, якая закладзена ў апошні, дапамагала нарадзіцца новым думкам.

А гэта ж вельмі важна, каб узнікала ва ўяўленні слухача не толькі зрокавыя малюнкi дзеяння, але і думкі. І тое, і другое ёсць ў радыёспектаклі «Федзькава рэчца».

Вольга МЯДЗВЕДЗЕВА.

ліва яскрава гэта выявілася ў маральным супрацьстаянні Івана фашысту-«філосафу» Ольца (артыст Г. Якаўлеў) у час допыту. Хітры і дужы вораг сплывае героя стаць лідэрам маладзёжнай арганізацыі, якую б стварылі яны, фашысты, у акупіраванай Беларусі. «Свет прасты, — спрабуе ён пераканаць Івана, — не ты выбіраеш, а цябе. Вобраз нашага часу — сістэма канцлагаераў». Іван — скалечаны фізічна — аказваецца не толькі зольным абвергнуць канцэпцыю свайго праціўніка, але і давесці, што тая «філасофія» нічога не варта, бо хто стаў фашыстам, страціў права звацца чалавекам.

«Час не з вамі. Ён выбраў Сталінград». У гэтых словах героя заключана галоўная думка фільма. Яна пераканаўча прагучала дзякуючы таму, што ў сцэнарыі была адпаведная драматычна насычаная сітуацыя, рэалізаваная потым у фільме. Хацелася б убачыць у гэтым і ў шэрагу іншых вострых па жыццёвым матэрыяле эпізоды карціны больш старанную псіхалагічную распрацоўку паводзін герояў. На жаль, аўтары не заўсёды здолелі з'яўдзіцца ў сваім кінатворы псіхалагічны рад, якога яны дамагаліся, з эпічным радам, які найбольш яскрава раскрываў выбраную імі тэму і які недзе з сярэдзіны фільма стаў галоўным у апавяданні.

Мы бачым герояў фільма ўдзельнікамі падзей, у якіх адбілася сама гісторыя: Варанецкі і яго таварышы-камсамольцы атрымліваюць асобае заданне ЦК камсамола Беларусі і праходзяць некалькі занятых ворагам раёнаў, дзе ствараюць адзіную сетку камсамольскага падполля, вядуць разведку ў тыле ворага, аднаўляюць райкомы камсамола, рыхтуюць падпольную камсамольскую канферэнцыю. Атрад Бутэвіча вырастае ў партызанскую брыгаду, якая ўдзельнічае ў складаных рэйдах і

аднаўляе Савецкую ўладу ў адным з раёнаў. Мы бачым сябу збачыны на вызваленай ад акупантаў зямлі і апошні пераможны бой — дзеля гэтай зямлі, дзеля гэтага хлеба, — які прынялі партызаны напярэдадні прыходу Чырвонай Арміі. На працягу ўсяго фільма адчуваем імкненне аўтара паказаць падзеі Вялікай Айчыннай вайны праз лёсы маладых герояў, якія загартоўваліся ў горане барацьбы.

Але арганічнага спалучэння героіка-рамантычнага пласту вобразаў з развіццём характараў дзейных асоб усё ж не хапае кінатвору. Напрыклад, гэта бачна на вобразе Малчанава, Небыловіча і маладога партызанскага камандзіра Лагутнікава (артыст В. Гасцюхін). На пачатку фільма гэтыя героі паўстаюць як асобы і іх дзеянні абумоўлены не толькі абставінамі, але і іх характарамі, індывідуальнасцямі. Так, Пётр Малчанаў нясе ў сабе гарт рабочага чалавека: яму ўласцівыя адкрытасць характару, кемлівасць, рашучасць. У асобе Пятра прагледваюцца рысы легендарных герояў грамадзянскай вайны, на чых прык-

ладах ён выхоўваўся ў дзетстве. Адсюль тая веселасць і адвага, з якімі герой ідзе на любое рызыкоўнае заданне. Аляксей Небыловіч — камандзір узводу — страціў усіх сваіх байцоў у першыя дні вайны. Таму галоўнае, чым ён жыве, — нястрымнае жаданне ўступіць у адкрыты бой з ворагам, непрымальнасць ніякіх кампрамісаў. З Лагутнікавым мы сустракаемся ў той момант, калі яму, адважнаму камандзіру коннага партызанскага эскадрона (на свой страх і рызыку здзяйсняе камандзір дзёрзкія вылазкі супраць фашыстаў), давядзецца зразумець, што партызанская вайна — не ланцуг дыверсій, а дакладна спланаваная, падпарадкаваная адзінаму кіраўніцтву барацьба. І ён, Лагутнікаў, у гэтай барацьбе можа быць толькі часткай непадзельнага цэлага. Аднак у далейшым ні ў драматычным матэрыяле, ні ў рэжысёрскім рашэнні вобразаў гэтых маладых герояў іх характары не атрымліваюць колькі-небудзь значнага развіцця, яны працягваюць функцыянаваць, не набываючы істотных новых якасцей.

Схематызм адчуваецца і ў такіх важных для ўсяго фільма вобразах, як камандзір партызанскага атрада Бутэвіч, падпольшчыні — прафесар Загорскі (артыст Л. Маркаў) і «Стратэга» (артыст В. Паўлаў), у вобразах ворагаў: обер-лейтэнанта Ольца і фашысцкага пісьменніка Беслера (артыст Г. Кураўскас). Прыемнае выключэнне — вобраз партызанскага сувязнога дзеда Мяфодзія (у выкананні Я. Лебедзева). Абрываваны саванітмі фарбамі, надзелены ўласцівымі толькі яму рысамі характару, дзед Мяфодзіў цікавы нам ужо тым, што ў яго ёсць свае пазіцыі. У спрэчках з партызанамі ён адстойвае свой пункт гледжання на тое, што яны павінны біць ворага з хітрацю, «з кустоў» — і напава, каб берачы сілы. Таму што вайну яны вядуць «не на згубу, а на выжыванне».

Вось такой чалавечай канкрэтнасці, якая ўласцівая дзеду Мяфодзію, бракуе іншым героям карціны. У выніку паміж серыямі тэлефільма застаюцца ў асноўным дзве драматычныя сувязі: часовае і сюжэтная, адна з галоўных жа — раскрыццё і заглыбленне характараў — абрываецца. Натуральна, з'явіліся непазбежныя страты ў мастацкай тканіне твора, якія аўтары кампенсуюць вострай сюжэтай, знешняй дынамікай дзеяння. Такім чынам, напрыклад, чацвёртая серыя тэлестужкі набывае ўсе прыкметы фільма пра разведчыкаў. Тут ёсць і вочныя стаўкі, у якіх сутыкаюцца два святапогляды: герояў і іх праціўнікаў (славесныя паядынкi Івана і Ольца, Загорскага і Беслера, «Стратэга» і начальніка турмы), ёсць і правалы «явак», і выкраданне партызанамі Івана з гестапа, а яшчэ і Беслера — для таго, каб зрабіць абмен з немцамі на прафесара Загорскага. Чацвёртая серыя дакладна арганізавана драматычна. У ёй адчуваецца і больш дэталёвая рэжысёрская распрацоўка псіхалагічнага стану герояў — хоць гэтая серыя не вельмі ўпісваецца ў агульную стылістыку фільма.

Стыльавому разнабоя ў кінатворы садзейнічае яшчэ і адсутнасць выразнай, парэжысёрска прадуманай структуры апавядання. Праз гэта не толькі паслабляецца драматызм шэрагу сцэн, але нават узнікае эфект успрымання, якога аўтары фільма, напэўна, не чакалі. Напрыклад, эпізод спалывання жыхароў адной з вёсак (трэцяя серыя тэлефільма), свядкамі якога становяцца Іван Варанецкі і дзед Мяфодзіў, яўленча вырашана даволі выразна (мастак У. Дзяменцеў, аператар В. Нікалаеў). Урэзанаецца ў памяць такая сцэна: гітлеравец расчыняе дзверы адрны, у глыбіні яе мільгаюць перапалоханыя дзіцячы твары: выраваецца аўтаматная чарга — і на цёмнай саляме застаюцца ляжаць дзве светлыя хустачкі... Падобныя кадры не могуць не хваляваць гледача. Але некалькімі хвілінамі пазней аўтары прапануюць нам перанесціся на канферэнцыю, наладжаную камсамольцамі — партызанамі дзеля абавязання і распаўсюджвання вопыту барацьбы з ворагам. А ці быў па-мастацку падрыхтаваны такі пераход? Седзячы ў глядзельнай зале, міжволі прадвіншы лэастратыўна-справаздачнаму паказу канферэнцыі, успрымаеш яе як непатрэбнае «мерапрыемства»: значны жыццёвы факт з адпаведнай сілай не прагучаў... Не стала элементам вобразнага абавязання і выкарыстанне ў фільме сапраўдных дакументаў часу.

Хаця да эпапей можна прад'явіць і пэўныя іншыя прэтэнзіі (не заўсёды ўзровень мастацкага вырашэння дасягаў значнасці задумкі), трэба зразумець тыя цяжкасці, якія сталі перад аўтарамі пры рабоце над такім маштабным па тэме тэлевізійным серыялам. Самае галоўнае — нельга не бачыць значнасці зробленага. Створана шырокая і праўдзівая панарама падпольнага і партызанскага руху на акупіраванай тэрыторыі Беларусі. Паказана роля партыянага кіраўніцтва камсамольскім падполлем і партызанскай вайной і значэнне ўкладу беларускіх камсамольцаў у слаўныя справы партызан.

Л. БАДЗІЧКА.

Фота У. БОРТНІКА.



Бутэвіч — П. Вельмінаў.

Мінулае не толькі дакументальнае, але і легендарнае ў сьведомасьці нашчадкаў. Гэта ўласцівасьць народнага мыслення заўсёды выкрystaliзаваўла мастацтва, — мастацтва слова і зрокавых вобразаў, рабіла яго манументальным і ўражлівым. Эпічнае паданне, песня, якая прыйшла з мінулага, курганы над магіламі герояў — усё звернута не толькі да сучаснікаў, але і да будучага.



Помнік У. І. Леніну ў Мінску.

Кожнае панатэнне выпрацоўвала і фарміравала свой строй мастацкіх вобразаў, укладаючы ў тыя або іншыя пластычныя формы пэўны сэнс, ідэі, паняцці. Калі анідаваў позірк тэрыторыю Беларусі, здзіўляешся не толькі багаццю і разнастайнасцю гістарычных і мастацкіх помнікаў на яе зямлі, але і пэўнай пераемнасцю форм: канічныя курганы, насыпаныя на магілах старажытных войнаў, пералікаюцца з курганамі Славы і Курганамі Памяці, насыпанымі на месцах жорсткіх бітваў з фашызмам і народных трагедый; сціплыя абеліскі адначасна палі бітваў не толькі з часу паўстання Настуся Каліноўскага і Айчынай вайны 1812 года, але і першых брацкіх магілы загінуўшых у грамадзянскую вайну чырвоных гвардзейцаў, салдат і партызан, якія аддалі сваё жыццё ў гады Вялікай Айчынай вайны. Усе гэтыя помнікі, разам з грандыёзнымі мемарыяльнымі ансамблямі, сталі выразнымі такіх паняццяў, як Патрыятызм, Мужнасць, Радзіма, Перамога...

Маскоўскай шашы, помнікі Маці-патрыётцы ў Жодзіне, мемарыялу «Хатынь», які атрымаў сусветную вядомасць, стваральнікі якога былі ўдасцеены Ленінскай прэміі.

...Развіццё манументальнай пластыкі ў Беларусі пачалося з таго факта. У 1917 годзе, адразу ж пасля абвешчання Савецкай улады ў Мінску быў узведзены часовы помнік салдату-рэвалюцыянеру — помнік-сімвал вялікага перавароту. Аўтарам манумента з'явіўся мінскі скульптар і архітэктар А. Краснапольскі. Весті пра помнік захаваліся даволі сціплыя. Вядома, што помнік быў створаны ў абагульненых, геаметрызаваных формах і быў разбураны ў 1918 годзе ў час акупацыі Мінска нямецкімі войскамі.

З 1919 года пачынаецца планімерная работа па пераўтварэнні ў жыццё ленінскага плана манументальнай прапаганды. І толькі падзеі, звязаныя з ваеннай інтэрвенцыяй і грамадзянскай вайной у Беларусі, не далі магчымасці ажыццявіць гэты план цалкам. Многае, што было створана, адносіцца ўжо да другой паловы 20-ых гадоў і носіць даволі супярэчлівы характар.

Што ж канкрэтна было ўзведзена ў гарадах Беларусі? Які характар мелі помнікі?

У 1919 годзе ў Мінску да Дня Чырвонай Арміі на цяперашняй плошчы Свабоды быў узведзены помнік чырвонаармейцам. Гэта было фармалістычнае збудаванне кубіста М. Цэханоўскага. Захавалася кароткае апісанне манумента ў «Іскусстве Коммуны»: «...Помнік, складзены з асобных дошчачак, крыху больш натуральнай велічыні. Галава чырвонаармейца пакрыта бляшанай шапкай...»

У стылі кубафугурызму былі створаны помнікі К. Марксу і К. Лібкнехту ў Віцебску. Аўтар першага — скульптар А. Мацвееў, другога — Д. Якерсон. Апошні выразаў бюст з зацвярдзелай масы цэменту. Гэтыя помнікі былі створаны па заказе Калегіі па справах мастацтваў РСФСР і ўстаноўлены ў горадзе 1 мая 1919 года. І толькі помнік І. Песталоці, створаны рэалістам А. Бразерам, здзіўляў глядачоў сакавіцкай лепкі, яснасцю і праўдзівасцю форм.

Супярэчлівае творчае працэсу на першых кроках развіцця манументальнай пластыкі Савецкай Беларусі зразумела.

Сваіх мастацкіх кадраў рэспубліка яшчэ не мела. У Віцебску, які стаў асноўным цэнтрам і месцам падрыхтоўкі беларускіх мастакоў, было засілае староннікаў «левых» цяжэнняў, якія гучна сьвярджалі ў тэорыі і практыцы, што яны ствараюць «новую культуру пралетарыяту, які перамога». На чале Віцебскага губернскага аддзела мастацтваў і Мастацка-практычнага інстытута ў 1921—1923 гадах стаяў М. Шагал, адзін з заснавальнікаў заходняга экспрэсіянізму, а афарміцельскае мастацтва горада знаходзілася ў руках «бацькі сусветнага супрэматызму» — К. Малевіча. Што сабой уяўляў тады Віцебск, маляўніча апісаў С. Эйзенштэйн, тагачасны дэкаратар І-БДТ: «...гэты горад асабліва здзіўны. Тут галоўныя вуліцы пакрыты белай фарбай па чырвонай цэгла. А па белым фоне разбегліся зялёныя кругі, аранжавыя квадраты, сінія прамавугольнікі. Гэта Віцебск 1920 года. Па цагляных яго купалах прайшоў пэндзаль Казіміра Малевіча». Такая была атмасфера горада, такое было мастацкае асяроддзе, у якім узніклі і знаходзіліся гэтыя помнікі — фармалістычныя опусы, знятыя ў 1923 годзе па

патрабаванню грамадскасці як чужыя і незразумелыя народу.

Больш пашанцавала Мінску. У 1920 годзе перад гістарычным будынкам — гарадскім тэатрам, дзе была абвешчана Беларуская Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка, — на ўрачыстай абстаноўцы быў адкрыты помнік К. Марксу. Аўтарам бюста, створанага ў рэалістычных традыцыях, быў тагачасны галоўны мастак І-БДТ, вядомы графік К. Елісееў.

Гісторыя не ведае больш шырокага ўздзелу мас ва ўвекавечанні памяці правадзіра, чым удзел народаў рэвалюцыйнай Расіі ў стварэнні Ленініны. Характэрна гісторыя стварэння помніка на Жыткавіцкай паграніччавы ў Гомельскай вобласці. У дзень смерці У. І. Ле-

ніну ў Барысаве і ля клуба будаўнікоў у Мінску. Работы характарызаваўся жыццёвай праўдзівасцю, імкненнем зразумець шматгранную асобу Уладзіміра Ільіча.

Першыя крокі ў стварэнні беларускай Ленініны былі пачаткам да сапраўдных поспехаў манументальнай скульптуры Савецкай Беларусі. Гэты ўздым да 30-ых гадоў і звязаны з перыядам завяршэння сацыялістычнай рэканструкцыі народнай гаспадаркі ў нашай краіне, з перыядам умацавання і развіцця сацыялістычнага грамадства.

Новыя заваяванні ў галіне манументальнай пластыкі звязаны з агульным росквітам мастацтва ў нашай краіне. Сьвярджаецца ў практыцы адны творчы метады савецкіх маста-

коў — метады сацыялістычнага рэалізму. Дасягненні манументальнай скульптуры былі звязаны і з прынцыпова новым рашэннем праблемы станючэга героя. Прыгожжа і ўзвышанае ў чалавечу раскрылася цяпер як гераічна і рамантычна-прыўзнятае. Манументальна-дэкаратыўная пластыка становіцца часткай адміністрацыйных і грамадскіх будынкаў, дамоў піянераў, тэатраў, клубаў.

Менавіта ў гэты час Віцебскі мастацкі тэхнікум падрыхтаваў групу маладых скульптараў-рэалістаў, сярод якіх фігуруюць такія імёны, як А. Бембель, А. Глебаў, А. Арлоў. Сярод старэйшых скульптараў у тыя гады былі вядомыя М. Керзі і А. Грубэ. Менавіта ў гэты час завяршаецца першы генеральны план Мінска, які прадугледжваў узвядзенне ў сталіцы манументальных пабудоваў — Дома ўрада БССР, Беларускага дзяржаўнага тэатра оперы і балета, Дома Чырвонай Арміі, Акадэміі навук БССР, аўтарам іх становіцца буйнейшы дойлід І. Лангбард. У конкурсным заданні, аб'яўленым Саветам Народных камісараў БССР, у сувязі з узвядзеннем Дома ўрада ў Мінску і афармленнем плошчы перад ім, была ўпершыню сфармулявана задача ўзаемазвязі помніка і асяроддзя. На конкурснае заданне адгукнулася вялікая колькасць буйнейшых майстроў. Конкурсныя матэрыялы шырока абмяркоўваліся грамадскасцю Беларусі. Яны былі выстаўлены для прагляду і абмеркавання ў зале рэспубліканскага Дома палітычнай асветы. Думкі журы, прафесійнай крытыкі і грамадскасці былі аднадушнымі. Першай прэміі была ўдасцеена работа, выкананая скульптарам М. Манізерам і дойлідам І. Лангбардам, якія тэматычна звязалі яе з падзеямі ў Беларусі — У. І. Ленін выступае перад адраўкай часцей Чырвонай Арміі на барацьбу з беларэакіямі.

Стварэнне такога значнага архітэктурна-скульптурнага ансамбля, якім з'явіўся Дом урада БССР, стала не толькі значнай падзеяй у гісторыі манументальнага мастацтва Беларусі, што звязала яго маладыя створы, якія пошукі з лепшымі рэалістычнымі традыцыямі рускай і савецкай скульптуры, але і буйной перамогай творчых інтэрнацыянальных сувязей нашых народаў.

І тут вайна...

Беларусь гарэла, разбураліся гарады, гінулі мільёны людзей. Нямецкія захопнікі знішчалі нашу культуру, разбуралі помнікі. Загінулі два шэдэўры А. Грубэ — помнік У. І. Леніну ў Барысаве і Ф. Э. Дзяржынскаму ў Дзяржынску; быў зні-

МАНУМЕНТАЛЬНЫ СКАЗ ПРА ГЕРАІЗМ НАРОДА

ніна пагранічнікі прынялі рашэнне стварыць помнік правадзіру тут, на Заходнім фарпосце Савецкай краіны. Яны самі распрацавалі праект, самі яго ажыццявілі і адкрылі першы помнік Уладзіміру Ільічу ў Беларусі. Гэта быў невялікі бюст, устаноўлены на ступеньчатым кубу, на гранях якога ішлі рады светлых акон, якія сімвалізавалі святло ленінскіх ідэй. Кампазіцыя атрымала тут арыгінальную, хоць некалькі наіўную, прамавугольную трактовку. І хоць гэты помнік быў далёкі ад дасканаласці, ён з'яўляўся прыкладам самавыражэння народных мас, якія страшна і ўпэўнена дэманстравалі салідарнасць з ідэямі новага ладу. Ён каштоўны для нас як прыкмета далёкага, але дарагога для нас часу.

У тыя цяжкія гады ўзвядзенне любога помніка было падзеяй. Грамадскія сходы, дэманстрацыі і мітынгі, якія арганізаваліся ў час закладкі помніка правадзіру і затым адкрыцця першых манументаў, былі адной з форм далучэння мас да ідэй сацыялізму.

Марозным студзеніскім днём 1924 года жыхары вёскі Крынікі Віцебскай вобласці сабраліся на жалобны мітынг і прынялі рэзалюцыю ўвекавечыць памяць аб правадзіру — устанавіць помнік у сваім налгасе. Для гэтай мэты адлічылі 30 пудоў зерня. У 1925 годзе помнік быў адкрыты. У час Вялікай Айчынай вайны фашысты разбурылі манумент, але жыхары сабралі і захавалі яго част-

шаны ўжо адліты, але не ўстаноўлены помнік у гонар вызвалення Беларусі ад беларэакіаў, які ў гераіка-рамантычным ключы стварыў А. Глебаў. Амаль поўнацю было знішчана скульптурнае афармленне Дома ўрада БССР, не ўсе барэльефы і бюсты ўдалося аднавіць. Быў вывезены і знішчаны фашысцкімі захопнікамі помнік У. І. Леніну, створаны М. Манізерам. Пасля вызвалення горада манумент удалося аднавіць. Па мадэлі, якая захавалася ў майстэрні М. Манізера, была зроблена новая адлічка. У 1945 годзе помнік быў устаноўлены на тым жа месцы.

Пасля Вялікай Айчынай вайны, разам з рашэннем аб аднаўленні з попелу і руін нашых гарадоў, перад скульптарамі ставіцца задача стварэння манументальнага летапісу нашай рэспублікі, у якім адлюстравалася б перамога савецкага народа над фашызмам.

Асноўным, вядучым жанрам становіцца помнік- партрэт. Гэта і зразумела, бо ў тыя гады была неабходнасць менавіта апэратыўнага водгукну на падзеі, стварэння мастацтва-дакумента, мастацтва- відавочцы. Неабходна было ствараць галерэю герояў — байцоў і камяндзіраў, партызан і патрыётаў, паказачы герояў з пераконаўчай жыццёвай канкрэтнасцю, даць адчуць іх вялікую духоўную сілу, дакладна перадаць духоўны свет абаронцаў Радзімы.

У рэспубліцы больш за шэсць тысяч помнікаў гісторыі, і большасць з іх узнікла пасля Вялікай Айчынай вайны. Сціплыя абеліскі ўстаноўлены на магілах войнаў і партызан, на зямлі Беларусі ўзведзены Курганы Славы. На пастаментах узвышаюцца сапраўдныя рэалі вайны — самалёты, гарматы, танкі, бронекатэры. На гэтых помніках таксама накладалі адбітак мастацтва ваенных гадоў з цяглай да помніка-дакумента, які увасабляе суровую героіну і годзённасці.

У першыя пасляваенныя гады пры стварэнні мемарыяльных збудаванняў вядучую ролю ігралі не скульптары, а архітэктары. Менавіта ім належыць заслуга стварэння доўгажывучых, звернутых да будучыні гарадскіх ансамбляў з манументамі Перамогі і рознымі сімвалічнымі скульптурамі.

Назаўсёды застаецца значным і велічым у нашай сьведомасці абеліск-помнік войнам Савецкай Арміі і партызанам, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, устаноўлены на плошчы Перамогі ў Мінску ў 1954 г. Над ім працавала такая каторга нашых праслаўленых майстроў, як архітэктары Г. Заборскі і У. Кароль, скульптары А. Бембель, З. Азгур, С. Селіханавіч і А. Глебаў. Гэты помнік з'явіўся адлюстраваннем пачатку новага этапу ў развіцці беларускага манументальнага



Помнік Маці-патрыётцы ў Жодзіне.

Да 60-годдзя БССР і Кампартыі Беларусі манументальнае мастацтва рэспублікі прайшло з дзівоснымі поспехамі, і нам цяжка цяпер уявіць сабе рэспубліку, яе грамадскую і мастацкую атмасферу ў адрыве ад такіх мемарыяльных комплексаў, як «Брэсцкая крэпасць», «Урочышча Гай» у Баранавічах, «Прыру» у раёне Ушачы-Паперына, «Курган Славы» на 21-ым кіламетры

вуліцы пакрыты белай фарбай па чырвонай цэгла. А па белым фоне разбегліся зялёныя кругі, аранжавыя квадраты, сінія прамавугольнікі. Гэта Віцебск 1920 года. Па цагляных яго купалах прайшоў пэндзаль Казіміра Малевіча». Такая была атмасфера горада, такое было мастацкае асяроддзе, у якім узніклі і знаходзіліся гэтыя помнікі — фармалістычныя опусы, знятыя ў 1923 годзе па

кі, што дало магчымасць А. Бембелю ў 1946 годзе яго аднавіць.

Адначасова працавалі над стварэннем помнікаў У. І. Леніну і прафесійныя мастакі. У 1924 годзе народны мастак БССР А. Грубэ выканаў партрэтны бюст Уладзіміра Ільіча для клуба ў мястэчку Краснаполле, у 1925 годзе — статую для камуністычнага ўніверсітэта ў Мінску, а праз дзесць гадоў па яго праектах былі ўста-

мастацтва. Ідэя ўвекавечаньня памяці загінуўшых злілася тут з ідэяй Перамогі, славы Айчыны, савецкага патрыятызму.

Пошукі новых мастацкіх сродкаў выражэння пачаліся і ў асяроддзі маладых беларускіх дойдцаў. Архітэктары — «хатынцы» (Ю. Градаў, Л. Левін, В. Занковіч) да стварэння найго асноўнага мемарыялу, які прынес ім сусветную славу, былі аўтарамі шэрагу невялікіх ансамбляў і помнікаў. І ўжо ў сваіх ранніх работах спрабавалі знаходзіць такія архітэктурныя формы, якія памаглі б прама або апасродкавана, але абавязкова «эмацыянальна» ўспрымаць сутнасць падзей. Яны імкнуліся, каб іх архітэктурныя формы чымсьці пераналізіліся з рэальнага сапраўднасці, былі б зразумелымі ў сваёй сімволіцы і нарадкалі неабходныя асацыяцыі ў гледача. Гэты прынцып упершыню паслядоўна атрымаў сваё ўвасабленне ў створаным ім у 1966 годзе ў Оршы мемарыяльным комплексе «Нацыянальнага ўзбедзеным на месцы першага залпу гвардзейскіх мінамэтаў». Асноўны помнік з'яўляецца не сімвалічным ука-

мяць кожнаму чацвёртаму загінуўшаму ў Беларусі.

Калі аналізуеш адчуванні, якія з'яўляюцца пры наведванні многіх нашых мемарыялаў, то пачынаеш разумець, што агульнае ў іх тое, што яны нараджаюць асяроддзе, у якім глядач становіцца як бы «саудзельнікам» падзей: ён праходзіць шлях ахвяраў ва Урочышчы Гай, узнікаеца на «назіральны пункт» Кургана Славы, прарывае бландаў разам з партызанамі ў «Прарыве», ён уцягваецца сілай мастацтва ў кола «выпуленчай рэжысуры». Гэта пачуццё «быць сведкам», відаць, яшчэ ў больш канкрэтызаванай форме праяўляецца ў Хатыні — каменным рэльефе.

У гэтым мемарыяле і вобраз, і матэрыял ствараюць і сэнсавыя, і канкрэтна-пачуццёвыя асацыяцыі, але самае галоўнае — раскрыта праз прыватную трагедыю агульная трагедыя народа!

У хатынскім мемарыяле зліліся ў дзіўны сплав, у гарманічны сінтэз і скульптура, і дойлідства, і ландшафт, і мастацкае слова, і суровае гучанне званоў, і каляровае асвятленне.

родны архітэктар БССР

У. Кароль, народны мастак БССР А. Бембель, скульптар У. Бабыль, архітэктары В. Волчак, В. Занковіч, Ю. Казак, А. Стаховіч, Г. Сысоў) праявілася тэндэнцыя да сімвалізацыі канкрэтнага прадметнага асяроддзя, і найбольш цікавым у мемарыяле, сур'ёзнай творчай знаходкай з'яўляецца ўваход ў крэпасць. Гэта аграмадны маналіт, урэзаны ў земляны вал, нібы прабіты страшнай сілы выбухам. Праём уваходу — складанай канфігурацыі зорка, тэма якой прасторава вар'іруецца па меры руху. Яе сумежныя зломны канцоўшчы прарывам, праз які ўнікае перспектыва плончы цырыманіялаў са стометровым шыткам-абеліскам і выразным манументальным сілуэтам галавы «Абаронцы цытадэлі».

Павінен быць названы і «Курган Славы», створаны ў гонар Савецкай Арміі — вызналіцельніцы Беларусі. Грандыёзны курган, як назіральны пункт войск над налямі бітваў, праглядаецца здалёк, з шашы, з чыгункі. Яго сідуэт здалёк адразу настройвае на нешта значнае. У ім усё пераканаўчае: і вертыкальны палёт шыкоў, якія злучыліся, і каліцо, якое сімвалізуе «кацёл» для фашысцкіх войск, і прыступкі, якія ўрачыста, як лісты лаўровага вянка, ляжаць на яго схілах. Велічнасць і глыбіня ідэі манумента атрымалі высокую грамадскую ацэнку — Дзяржаўную прэмію БССР.

Тэмпераментнасць і шырыня пластыкі, магутнасць форм, жыццёвая напоўненасць вобраза — такія характэрныя для твораў Анатоля Анікейчыка — праявіліся і ў пластычным элеменце мемарыяла «Прарыв», адкрытага да 30-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў... У імклівым парыванні, грудзмі праклаўшы «калідор» блакады, застыў адліты з бронзы партызан — удзельнік слаўтага прарыву партызанскіх злучэнняў у раёне Ушач-Палерына Віцебскай вобласці вясной 1943 года. Гэта ўжо канкрэтная героіня, ён здаецца «вырваным» з масы атакуючых, увасабляючы ў сабе абагульненыя рысы абаронцаў Радзімы.

Чыста скульптурным з'яўляецца адкрыты ў 1976 годзе ў Жодзіне «Помнік Маці-партызанцы», створаны па праекце скульптараў М. Рыжанкова, І. Міско, А. Заспіцкага, архітэктара А. Трафімчука, і ўзведзены побач з аўтамагістраллю Масква—Мінск. Па гэтай дарозе ішлі на фронт сыны. І не прыходзілі... Стапаная тысяча маліцаў ботаў, яна — маўклівы сведка жорсткіх баёў, горычы страт і пераможнага наступлення Савецкай Арміі.

Зразумела, усім разгледжаным не вычэрпваецца манументальнае мастацтва Беларусі апошніх гадоў — яго можна разглядаць шырай і кола яго ўдзельнікаў значна большае: запамінаецца героіка-рамантычная трантоўка помніка У. І. Леніну ў Пінску (скульптар М. Альтжураў, арх. М. Мілавідаў) і поўны ўнутранай экспрэсіі, высакародны па пластыцы, строга па сілуэтных лініях вобраз Уладзіміра Ільіча, створаны скульптарамі І. Глебавым, Б. Івонцэвым і архітэктарам Ю. Казаквым у Лепелі.

У Мінску створаны помнікі Я. Купалу (скульптары А. Анікейчык, А. Заспіцкі, Л. Гумілеўскі, архітэктары Ю. Градаў і Л. Левін) і Якуба Коласа (скульптар З. Азгур, архітэктары Ю. Градаў, Л. Левін).

Манументальная скульптура прадаўжае свой шлях, на мастакоў-манументалістаў ускладаецца вялікая адказнасць — данесці да будучых пакаленняў велічную і суровую праўду пра ўсенародны подзвіг у гады Вялікай Айчыннай вайны, пра працоўныя і культурныя дасягненні Савецкай Беларусі.

Г. БАРЫШАЎ,
Л. ЛАПЦЭВІЧ,
кандыдаты
мастацтвазнаўства.

БЕЛАРУСКІ ПРАФЕСІЙНЫ- У ПЕРШЫНЮ

Да 40-годдзя з дня прэм'еры спектакля «САЛАВЕЙ» на сцэне Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР.



Народныя артысты БССР С. Дрэчын і А. Нікалаева ў спектаклі «Салавей» (архіўнае фота).

«Салавей» — якое акрыленае імя ў першага Беларускага прафесійнага балетнага спектаклі! Калі да 22-ой гадавіны Вялікага Кастрычніка наш вядучы музычны тэатр абвясціў прэм'еру, гэтае імя было вядомым і любімым тысячамі і тысячамі апавесці З. Вядулі ўжо рабілася хрэстаматычным літаратурным творам, спектакль па ёй з вялікім поспехам паназваў тагачасны Першы БДТ (Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы). Прыцягла незвычайнае другое нараджэнне літаратурна-сцэнічных персанажаў — балетнае. Таму прэм'ера 5 лістапада 1939 года выклікала цікавасць грамадчасці і шырокага гледача.

Першы беларускі прафесійны балет набываў крылы... Кампазітар М. Крошнер і аўтары лібрэта Ю. Сланімска і А. Ермалава знайшлі прозе зусім арганічны харэаграфічны эквівалент. Спектакль меў поспех.

Першую рэдакцыю спектакля ствараў Ф. Лапухоў, другую А. Ермалава. Балет набываў якасці цэласнага і па-мастацку завершанага, гарманічнага ва ўсіх кампанентах відовішча. Асабліва наштоўны ўклад у стварэнне «Салаўя» на балетнай сцэне агульнапрызнанага паэта дзейснага мужчынскага танца А. Ермалава, які ў маляўнічую пластычную партытуру ўносіў ацэнны інтэлектуальны і эмацыянальна-узрушанасці, без чаго немагчымы сцэнічны партрэты таго ж Сымона або Зоські. Удасканаленне спектакля і адчуваўся па ўзмацненні ў ім рысаў народнасці, па ўзбагачэнні фарбаў і каларыту нацыянальнай балетнай лексікі. Пошукі і наватарства тады былі падначалены зусім яснай літаратурнай праграме твора — раскрыць няскораны дух сялян, здатных на бунт супроць паню, на барцаўбу за зямлю і долю, за права «людзкім звацца».

Зразумела, ідэйная задума балетнага твора можа быць рэалізавана тады, калі ў артыстычнай трупце ёсць вартыя выскі задач выканаўцы. Балет «Салавей» пазнаёміў з багаццем танцаваўнай трупы маладога тады нашага опернага тэатра. Выступленне ў галоўных партыях С. Дрэчын, А. Нікалава і І. Курылава пацвярдала наяўнасць здольных на значныя мастацкія адкрыцці і дасягненні балетных артыстаў. Напрыклад, у харэаграфічным відовішчы надзвычай цяжка ўвасобіць вобраз важнага сялянскага мас, правадыра народнага паўстання: тут саліста падпільноўвае спанука балетнай рыторыкі, пампэзнасці... «Салавей» пераконаваў самага патрабавальнага і самага непасрэднага гледача ў праўдзе паводзін балетных персанажаў у самым напружаным хвіліні іх сцэнічнага жыцця і падзей. Нездарма так званы танец гневу ў панскім палацы, які так натхнёна выконваў С. Дрэчын, выклікаў апладысменты ў аднас няўрымслівага і адважнага Сымона. Свабодалюбства працінала танцавальную партыю Зоські, якая стала этапнай у творчай біяграфіі Аляксандра Нікалаева.

Гісторыкі, мабыць, больш падрабязна прааналізуюць розныя рэдакцыі спектакля «Салавей» і яго жыццё на падмоствах. Я ж тут пішу пра тое адчуванне па-

дзе ў нашым мастацтве, якое склалася ў нас тады, а цяпер, з цягам часу, прыгадаецца як незабыўнае ўражанне. Асабліва хваляючы момант сцэнічнага існавання «Салаўя» — яго паказ на Дзядзе Беларускага мастацтва ў Маскве ў 1940 годзе. Музычны тэатр Беларусі наогул упершыню трымаў тады такі адказны экзамен на творчую сталасць. І была немалая смеласць у тым, што на суд патрабавальнага сталічнага гледача быў прадстаўлены фактычна першы беларускі прафесійны балет. Вядома, ніякіх снідак на маладосць ніхто з удзельнікаў спектакля і не чакаў. Не збіраліся і аўтары балета хвацца за этнаграфічна-музейныя засланы. «Салавей» быў тады сучасным творам мастацтва на гістарычную тэму. Сучаснае паэтызацыя фальклорных матываў — вось што пераажала ў творчасці М. Крошнера і пастаноўшчыка А. Ермалава, і маскоўская грамадчасць менавіта за гэта вітала спектакль «Салавей». І дагэтуль нельга без хвалявання перачытваць водгукі аб ім у маскоўскім друку 1940 года: мастацтвам узрушаным, захапляючым, натхнёным, майстэрскім, віртуозным называлася тады мастацтва нашага балета. У ім было знойдзена ваіснае тады сугучна паміж жыццёвай рэальнасцю сюжэтных калізій, вобразаў дзейных асоб і па-ранейшаму самай умоўнай формай паказу гэтых калізій і вобразаў. «Салавей» не быў адзінаваў з'яў у балетных пошуках 30—40-ых гадоў, ён працягваў і разбіваў тое, што выпрацоўвала наша савецкая харэаграфічная школа («Сэрца гор», «Лаўрэсія», «Бахчысарайскі фантаза», «Полымя Парыжа», «Чырвоны мак»).

Сымон — Дрэчын не галантны балетны кавалер, які ў танцы падтрымлівае даму, а жыццёвы, тэмпераментны, палымны герой. Яго гарачае сэрца поўнае вострай нянавісці да паню, што здзекуюцца з народа, і вялікай любові да зняважаных і пакрыўджаных лясам.

Выдатную ацэнку ў тагачасным друку атрымала Зосына А. Нікалаева, якая знітавала ў партыі пластычна п'явучае ігало з вогненным, ярка дынамічным ігіо. Стыль партыі Зоські не «гранд-па», не «чыстая» класіка, і ў той жа час не звычайна этнаграфічны, а такі, у якім спалучаецца класіка з нацыянальным танцам. Гэта і дало магчымасць артыстыцы стварыць героіка-рамантычны вобраз, блізка герайні апавесці З. Вядулі ў музычнай драматургіі балета М. Крошнера (першы інтэрпрэтатар партытуры — дырыжор М. Шнейдэрман). У вобразе не толькі хваляючыя драматычныя рысы, трагічны інтанацыі. У ім багата лірыкі — светлай, адухоўленай; ёсць і энергія, і воля, і сумнал элегічнасці. Зосына А. Нікалаева — паэтычная беларуская дзяўчына, дачка шматпланутнага народа, герайні з хваляючымі думкамі і пачуццямі. «Гэты вобраз, — пісала сама выканаўца, — я глыбока адчула і па-любіла».

Гайдук Макар у трантоўцы І. Курылава не стаў трафарэтным меладраматычным тыпам, а набыў пераканальныя рысы жорсткага і небяспечнага ворага. Гэта ідэйнае «зерне» вобраза было выяўлена ў танцавальнай партытуры, якая цялкам адпавядала агульным прынцыпам рэжысуры і харэаграфіі спектакля. Да творчых удач належаў і вобраз пані Вашамірскай, партыю якой выконвала вядомая балерына З. Васільева.

У партытуры балетнага відовішча выразна гучала народная мелодыка ад зусім дакладных цытатаў з музычнага фальклору і па дзівосным транскрыпцыі. У суладдзі былі задума аўтараў і выкананне. Ці не таму вядомы кампазітар Ц. Хрэнінаў, адзначаючы тады паэтычнасць і сапраўдную народнасць твора, назваў спектакль новым словам у савецкім балете! У святле такой рэпутацыі балета «Салавей» мігвоці думаша ад тым, што ён мог бы і сёння радаваць гледачоў, калі б яго паставілі сучасны харэаграфічны на новым этапе развіцця балетнага мастацтва.

Міхась МОДЭЛЬ.



Мемарыяльны комплекс у Брэсце. Галоўны манумент «Абаронца цытадэлі».

зальнікі, а дынамічна ўскінуць увысь рэйкі на пастаментах, якія не толькі асацыююцца з рэальнымі «кацюшамі», але ператвараюцца ў вечны адначасова застылы і рухомы залп помсты па ворагу.

З'яўляецца цэлая група, понае пакаленне скульптараў-манументалістаў. Сярод іх У. Ананька, А. Анікейчык, С. Вакар, Г. Мурамцаў, М. Рыжанкоў, Б. Івонцэў і інш. Многія з помнікаў, створаныя ім, выкананыя ў неадаргах матэрыялах і не вылучаюцца дасканаласцю формы, але заапляняюць усхваляваным адлюстраваннем герайчных падзей Вялікай Айчыннай вайны, наватарскім падыходам да праектавання мемарыяльных збудаванняў: аўтары аддаюць перавагу непасрэднасці, эмацыянальнасці і жываіснасці трактоўкі, адмаўляюцца ад жорсткай, традыцыйна-сіметрычнай кампазіцыі, ад рэтраспектыўных штампаў.

Але вернемся да «Хатыні». Калі ў 1958 годзе Ю. Градаў, Л. Левін, В. Занковіч — маладыя архітэктары і ўжо вядомы скульптар С. Селіханав пачалі працаваць над праектам мемарыяла, ніхто, ні яны самі, ні грамадчасць нашай рэспублікі не меркавалі, што ствараецца штосьці новае, — помнік сусветнага значэння. Здзіўляешся тым кароткім тэрмінам, у якім ён створаны. Здаецца, што ён створаны як бы на адным дыханні, — 5 ліпеня 1969 года быў запалены Вечны агонь у па-

Вобразныя, мастацкія прынцыпы помніка знайшлі далейшае ўвасабленне ў развіцці цэлага шэрагу беларускіх мемарыялаў наступных гадоў.

Некалькі больш камерна, але не менш выразна вырашаны невялікі мемарыяльны комплекс на магіле трох тысяч чэхаславацкіх грамадзян, якіх расстралялі фашысты ва Урочышчы Гай каля Баранавіч (аўтары М. Мілавідаў, А. Марэніч, А. Макараў).

Ёсць помнікі і памятныя мясціны, на якіх многія эпохі панінулі свой след, яны гістарычна шматслойныя і патрабуюць да сябе асяродковых адносін з боку дойдцаў і мастакоў і асаблівай мастацкай меркі. Прыкладам можа служыць «Брэсцкая крэпасць», якая з'яўляецца помнікам старажытнай гісторыі (на яе тэрыторыі раскапана сярэднявечнае Брэсцкае, помнікам фартыфікацыйнага мастацтва XIX — пачатку XX стагоддзю, месцам рэвалюцыйных выступленняў салдат у 1905—1906 гадах. На яе тэрыторыі быў падпісаны ў 1918 годзе Брэсцкі мір, у яе сценах змагаліся і паміралі савецкія воіны ў 1941 годзе, прыняўшы на сябе першы ўдар фашысцкіх войскаў. Ссечаныя асколкі, апаўленыя агнём і пакаленчаныя артылерыйскімі снарадамі сцены Брэсцкай крэпасці маюць велізарную сілу, эмацыянальнасць уздзянення, узрушваюць праўдай падзей, дакументальна сведчаць пра сілу духу яе абаронцаў.

У вобразным ладзе архітэктурна-скульптурнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой» (аўтары народны мастак СССР А. Кібальнікаў, на-

НАРОДЖАНЫЯ РЭВАЛЮЦЫЯ

...Гэта было 28 верасня 1960 года. Фідэль Кастра, які толькі што вярнуўся з Нью-Йорка, выступаў на мітынг у Гаване. Присутныя, як заўсёды, зацікавілі дыханне, лавілі кожнае яго слова. І раптам непадалёк ад трыбуны пачуўся выбух: контррэвалюцыянеры хацелі сарваць выступленне кубінскага кіраўніка. Але яны пралічыліся. Не прайшло і некалькі хвілін, як Фідэль Кастра зноў загаварыў, і на гэты раз — пра контррэвалюцыю. Менавіта тады ён заклікаў кубінцаў стварыць Камітэты пільнасці, каб абараніць рэвалюцыйныя заваяванні ад замаху ворагаў. Вылазка бандытаў выклікала справядлівы гнеў народа, і Камітэты пільнасці, перайменаваныя пазней у Камітэты абароны рэвалюцыі, узніклі па ўсёй краіне.

У гэтыя дні Камітэты абароны рэвалюцыі адзначаюць 19-ую гадавіну з дня свайго стварэння. Гэта самая масавая грамадская арганізацыя Кубы, якая налічвае ў сваіх радах больш за 5 мільёнаў чалавек, адыграла вялікую ролю ў абароне рэвалюцыі ад падкопаў унутранай і знешняй рэакцыі. Дзякуючы пільнасці яе членаў органы бяспекі рэспублікі аб'яшкодзілі сотні шпіёнаў, правакатараў, дыверсантаў.

Патруляванне ўзбярэжжа, вуліц гарадоў і пасёлкаў, ахова аўтобусных і чыгуначных станцый дапамаглі спыніць многія падрыхтоўныя акцыі контррэвалюцыянераў. Камітэты абароны рэвалюцыі ўсталі на абарону маладой рэспублікі ў красавіку 1961 года ў час высадкі наёмнікаў амерыканскага імперыялізму на Пляя-Хіран.

З гадамі функцыі камітэтаў значна пашырыліся. Члены арганізацыі прымаюць сёння актыўны ўдзел у грамадска-палітычным і эканамічным жыцці краіны, выступаюць ініцыятарамі многіх перадавых пачынанняў. Яны арганізуюць камуністычныя суботнікі, культурна-масавыя і спартыўныя мерапрыемствы. Члены камітэтаў клапацяцца аб добраўпарадкаванні гарадоў і пасёлкаў, будуць школы і дзіцячыя сады, аказваюць каштоўную дапамогу медыцынскім работнікам у час кампаній па прафілактыцы захворванняў.

За апошні год толькі на будаўнічых пляцоўках і ў сельскай гаспадарцы працавалі больш як 2,5 мільёнаў членаў арганізацыі. Сёння камітэты актыўна змагаюцца за ажыццяўленне задач, пастаўленых VIII пленумам ЦК Кампарты Кубы, які заклікаў народ строга захоўваць дысцыпліну, спыніць любыя правыя безгаспадарчасці, парушэнні працоўнага заканадаўства на вытворчасці.

Падводзячы ў гэтыя дні вынікі зробленага за год, камітэты намаячаюць перспектывы новых здзяйсненняў.

— Зараз, — гаворыць член ЦК Кампарты Кубы, нацыянальны каардынатар Камітэтаў абароны рэвалюцыі Хорхе Ляскана, — дзейнасць камітэтаў праходзіць пад знакам падрыхтоўкі да 2-га з'езда Кампарты Кубы. Мы сустрэнем гэтую знамянальную падзею ў жыцці кубінскага народа новымі поспехамі ў працы, далейшым павышэннем яе эфектыўнасці і якасці, узмацненнем барацьбы за выкананне і перавыкананне ўзятых намі абавязацельстваў.

С. ГАРБУНОУ,
карэспандэнт ТАСС.

Гавана.

КАСТРЫЧНІЦКІЯ МУЗЫ БЕРЛІНА

Лічбы «30» і «XXIII» зараз сустракаюцца ў сталіцы ГДР паўсюдна. Першая з іх — на маляўнічых стэндах і плакатах, другая — на не менш яркіх афішах. І хоць гэтыя лічбы азначаюць розныя падзеі, але паміж імі ёсць непарыўная ўнутраная сувязь. Рэспубліка адзначыла свой юбілей — 30-годдзе ГДР. І вось ужо ў 23-ці раз праводзяцца Берлінскія дні тэатра і музыкі, якія зацвердзілі сябе як буйны міжнародны фестываль мастацтваў.

Пра гэта сведчыць і састаў яго ўдзельнікаў у сёлетнім годзе. Тут сабраліся тэатральныя і музычныя калектывы, асобныя выканаўцы з 23 краін, якія прадстаўляюць практычна ўсе кантыненты. Праграма фестыва-

тэатра оперы і балета імя Т. Р. Шаўчэнка, Кіеўскія артысты пакажуць спектаклі «Лясная песня» Скарульскага і «Рамэа і Джульета» Пракоф'ева.

Разам з імі савецкае мастацтва ў сталіцы ГДР прадстаўляюць Дзяржаўны акадэмічны рускі народны аркестр імя Н. П. Осіпава, піяніст Л. Берман. На фестываль прыехалі таксама цікавыя творчыя калектывы з Польшчы, Чэхаславакіі і іншых сацыялістычных краін, ЗША, Францыі, Аўстрыі, Мексікі, Індыі.

Адным словам, берлінцам ёсць што паглядзець. Але ў той жа час майстрам мастацтваў ГДР ёсць што паказаць сваім гасцям. Бо Берлінскія дні тэатра і музыкі лічацца адначасова па традыцыі пачаткам новага тэатральнага сезона ў рэспубліцы. Таму творчыя калектывы краіны, якія ўдзельнічаюць у фестывалі, паказваюць свае навінкі і найбольш выдо-

сцэны берлінскіх тэатраў. Тут у яркім святле рампы б'еца сэрца фестывалю, які стаў уражлівым аглядом дасягненняў майстроў мастацтваў розных краін свету.

В. АБРОСИМАУ,
кар. ТАСС.

Берлін.

3 ПАЧУЦЦЁМ ДРУЖЫ І ЎДЗЯЧНАСЦІ

Упершыню ў горадзе-героі Мінску дэманстравалі свае творы жывапісцы, графікі і скульптары акругі Патсдам. Выстаўка ў значнай меры адлюстроўвае духоўнае жыццё ГДР. Стваральная праца, дружба з народамі Савецкага Саюза і краін сацыялізму, міжнародная салідарнасць — такая асноўная тэматыка творчасці

мінулага — гэта тэма была і застаецца вось ужо больш як трыццаць год актуальнай у творчасці многіх мастакоў. Асабліва радуе тое, што і маладыя мастакі Вольфганг Ліберт, Конрад Шонфельд, Вольфганг Ціль, Готфрыд Гёфер звяртаюцца да яе.

Большасць работ на выстаўцы ў Палацы мастацтваў — карціны і графічныя лісты, якія адлюстроўваюць сённяшні дзень ГДР. Выяўленчыя сродкі самыя разнастайныя, а выбар тэмы вельмі дыферэнцыраваны. Уражання ад пейзажаў, розных падзей, асабістых кантактаў з людзьмі ці запамінальны ландшафт — усё ў цэнтры ўвагі мастакоў. Пра нашу краіну і людзей вобразна, кожны па-свойму, расказваюць Вольфганг Вегенер, Петэр Рон, Вернер Гоцман, Карл Рэч, Крысціян Гейнцэ і Герберт Волерт.

У экспазіцыі 265 работ пяцідзясці пяці мастакоў. І хоць у іх розныя почырк і розныя выяўленчыя сродкі, усім ім уласціва адзінае — жаданне перадаць стрататы букет фарбаў у якасці братняга прывітання і ўдзячнасці жыхарам слаўтага горада-героя Мінска.

Вольфганг ХАУПТ,
мастацтвазнавец.

Патсдам.

ГУЧЫЦЬ У ВАРШАВЕ МУЗЫКА

Першыя акорды, выкананыя 14 верасня вялікім сімфанічным аркестрам польскага радыё і тэлебачання, аб'явілі аб пачатку міжнароднага фестывалю сучаснай музыкі «Варшаўская восень». Ён прадоўжыцца ў сталіцы ПНР дзясці дзён.

Аматары музычнага мастацтва кожны раз успамінаюць добрым словам польскіх кампазітараў Тадэвуша Бейрда і Казімежа Сяроцкага, па ініцыятыве якіх быў зацверджаны 22 гады назад гэты фестываль. Яго па сутнасці можна назваць рабочым святам — настолькі цікавая на фестывалі непасрэдная «канфрантацыя» розных музычных тэндэнцый, настолькі вострыя дыскусіі музыкантаў, плённы абмен вопытам, сакрэтамі майстэрства. Канечны эффект фестывалю таксама цяжка пераацаніць: ён узаемаўзбагачае майстроў, садзейнічае шырокай прапагандзе лепшых твораў музычнага мастацтва ПНР і замежных краін.

Цяперашняя «Варшаўская восень» мае і свае прыкметы. Акрамя сімфанічных, камерных аркестраў, прадугледжваецца справядзача шэрагу оперных калектываў. Другая навінка — сумесныя выступленні майстроў з розных краін. Так, разам з аркестрам польскага радыё і тэлебачання выступіць англійскі барытон Джон Шырлей Куэрк. Буйной падзеяй у культурным жыцці сталіцы ПНР стане таксама опера Кшыштафа Пендэрэскага «Страчаны рай». У ёй выступіць артысты Штутгарцкай оперы.

Аднак «Варшаўская восень» — гэта перш за ўсё прапаганда дасягненняў польскага музычнага мастацтва. Сваё майстэрства прадэманструюць перад варшавянамі і шматлікімі гасцямі сталіцы камерны аркестр, хор Шчэцінскага політэхнічнага інстытута, Вілянўскі квартэт, іншыя творчыя калектывы.

Музычная грамадскасць, крытыка з вялікай цікавасцю чакаюць таксама выступленняў камернага аркестра старажытнай і сучаснай музыкі лінінградскай філармоніі, чэхаславацкага калектыву «Арс камераліс», музыкантаў з ГДР, іншых братніх краін.

А. ШАПАВАЛАУ,
кар. ТАСС.

Варшава.



Народная Рэспубліка Балгарыя. Тэатр імя Канстанціна Нісімава ў горадзе Вяліка-Тырнава. Агенцтва Сафія Прэс.

валю вельмі багатая — каля 400 спектакляў і канцэртаў.

Першыя ўжо выступленні розных калектываў і артыстаў дэманструюць іх высокі прафесійны ўзровень. Бурнымі аванцыямі сустраі, напрыклад, слухачы выступленне скрыпачоў. Разам з вядомым лейпцыгскім аркестрам «Гевандхаўз» Ігар і Валерый Ойстрахі адкрылі берлінскі фестываль.

Вось як выглядае афіша аднаго «рабочага вечара» фестывалю, якая дае ўяўленне аб шматстайнасці жанраў, і што знайшлі адлюстраванне ў яго праграме: Нямецкая дзяржаўная опера — сольны канцэрт спевака з Японіі М. Ітзукі, тэатр «Метраполь» — выступленне народнага ансамбля з Трынідада, кінатэатр «Космас» — вечар амерыканскага джаза, у берлінскім лялечным тэатры гасцююць калегі з польскага горада Гданьска.

Але калі гаварыць аб асабліва-важкіх цяперашняга фестывалю, то нельга не нагадаць пра прыярытэт балета. Тут выступаюць нацыянальныя балеты Нідэрландаў і Кубы, балетная труппа Кіеўскага акадэмічнага

мяя і папулярныя спектаклі.

Напрыклад, берлінскі тэатр «Коміш опер» паказаў балетную праграму, прысвечаную 30-годдзю ГДР. Гэты вечар балета, пастаноўку якога ажыццявіў вядомы харэограф Том Шылінг, быў з захваленнем прыняты гледачамі. Нямецкі тэатр пазнаёміў таксама са сваёй новай работай — спектаклем «Смерць Валенштэйна» паводле твора Шылера.

Па традыцыі ў дні гэтага свята ў Берліне гасцююць драматычныя калектывы з іншых гарадоў рэспублікі. Прычым так званыя «правінцыяльныя» тэатры зусім не саступаюць па ўзроўні майстэрства сваім сталічным калегам. Аб гэтым сведчыць, напрыклад, спектакль «Тэрмін» вядомага швейцарскага драматурга Ф. Дзюрэнмата, пастаноўку якога ажыццявіў драматычны тэатр горада Ратока. Тое ж можна сказаць і пра выступленні аднаго з самых цікавых у цяперашні час драматычных калектываў ГДР — дзяржаўнага тэатра з горада Шверын, які паказвае спектакль «Матросы з Катара».

...Кожны вечар ажываюць

нямецкіх мастакоў. У сваіх творах яны супрацьпастаўляюць сацыялістычны патрыятызм, гонар за дасягнутае, гуманныя ідэалы бездухоўнаму свету імперыялізму.

Мы ведаем, што развіццё сацыялістычнага мастацтва ў нашай краіне стала магчымым дзякуючы разгрому гітлераўскага фашызму слаўтай Савецкай Арміяй у гады Вялікай Айчыннай вайны. Фашысты поўнацю забаранілі дзейнасць прагрэсіўных мастакоў-гуманістаў — адны з іх былі кінуты ў канцэнтрацыйныя лагеры і турмы, іншыя заплацілі сваім жыццём за антыфашысцкую пазіцыю. І пасля вызвалення мастакі, якія многа пакутавалі і многаму навучыліся ў час вайны, многія ў сваім жыцці перадумалі, былі гатовы стварыць прагрэсіўнае жыццесцвярдальнае мастацтва і культуру.

Першыя крокі былі нялёгкай... На выстаўцы прадстаўлены работы Паўла Аўгуста, Юта Гейнрыха, Губерта Глобіша, Магнуса Целера, напісаныя ў першыя пасляваенныя гады.

Пераадоленне фашысцкага

Барыс РАБЕНЬКІ

ВОКА ДЫ ВОКА

Валя і Алег усё рабілі разам. Разам хадзілі на трэніроўкі, разам падарожнічалі па горным Алтаі, разам выбіралі заручальныя прэсценкі, разам куплялі дзіцячую каласыну. Але гэта было дзевяць гадоў назад. Цяпер Алег у гонарны адзінцовы бег на зарадку, у гэты час Валя без ніякай дапамогі гатуе снеданне, Алег адзін бывае ў сяброў, Валя сама выходзіць у фітнесную лазню, Валя — у пральню самаабслугоўвання.

Апошнім часам Алег рэдка бывае ў родным горадзе. Ён — трэнер па акрабятцы, спартоўны, зборны, камандзіроўні — круглы год. Дома Алег адчувае сябе, як стары марак на сушы, яму не сядзіцца ў нватэры. Сумуючы, ён ідзе да сяброў пабавіць час.

Самалёт прыземляецца, і Алег, пасля чарговых спартоўніцтваў на поўдні, загарэлы, у добрым настроі, выходзіць па трапу. Ён даязджае да філармоніі на тралейбусе і далей ідзе дамоў пешшу. Наперадзе Алег бачыць жанчыну. У правай руцэ ў ёй авоська з прадуктамі. «Дзе я ле бачыў?» — напружана ўспамінае Алег. Жанчына ідзе насустрэчу. Яна ўсміхаецца.

— Прывітанне, дарагі! — гаворыць яна са стомленай усмешкай і цягне Алега ў вусны. «Дарагі» называе Алега жонка і яшчэ адна жанчына ў Харкаве. Алег пільна, ва ўпор глядзіць жанчыне ў твар. На вухах ён бачыць знаёмыя завушнікі, якія падарыў жонцы ў гадавіну Вяслела.

«Вось дык справа: жонку не пазнаў!» — думае ён і неспрыемна моршчыцца.

— Ну, якія навіны? — пытаецца Алег і ненаатуральна ўсміхаецца.

— Добра, што ты прыехаў. Цяжка адной, дзеці не слухаюцца. Са школы званіла Пецева класная, запрашала бацькоў, — уздыхнуўшы, адказала Валя.

— А я, Валечка, дрыгну ад холаду. У Сухомі трыццаць чатыры ў ценю, вінаград, персікі, пальмы... Мора цёплае, ласкавае... У панядзелак, праўда, штарміла, але я нырнуў у бурліваю ваду і паплыў далёна, далёна, у адкрытае мора. А хвалі метры тры, жахліва, але я плыву, плыву, вось ужо і берага не відаць.

— Гэта ўжо знаматта, вы загаворваецеся... — пачуў Алег незнаёмы жаночы голас і павярнуў галаву. Побач з сабой ён убачыў маладзенькую бландзінку ў джынсах і свіцеры. Валя ішла недзе ззаду.

— Дык вы не верыце ў заплыў?

— Рашуча не веру. Хто гэта плыве ў моцны шторм у адкрытае мора? Гэта — самазабойства!

— Давайце сустрэнемся вось тут ля тэлефоннай будкі ў восьм гадзін. Я пастараюся развесці вашы сумнненні, — прапанаваў Алег.

— З задавальненнем, — усміхаецца бландзінка. — Да сустрэчы, — махае яна рукой і на хадзе ўсканвае ў тралейбус.

«Чортта звячка хутка хадзіць. Я і не заўважыў, як Валя

адстала», — падумаў Алег і павярнуў назад.

Валя пазналася ў натоўпе пракожных раптоўна. Побач з ёй ішоў нейкі ваенны і нёс ле авоську з прадуктамі.

— Вялікае дзякуй, вось мой мумі, ён возьме авоську, — сказала Валя ваеннаму. Ваенны аддаў сетку Алегу, казырнуў Валі і рхнуў у натоўпе.

— Хто гэты чалавек? — разгублена спытаў Алег.

— Калі ты пайшоў наперад, да мяне падыйшоў капітан і прапанаваў паднесці авоську. Я з радасцю згадзілася.

— Як ты змянілася, Валя. У маю адсутнасць ты прымаеш прапанову першага сустрачнага мужчыны.

— Мне б хацелася прымаць такія прапановы ад цябе, Алег.

— Я ўжо аднойчы зрабіў табе прапанову, хіба гэтага недастаткова? Дарэчы, ледзь не забыўся, дарагая, у восьм гадзін вечара мы павінны сустрацца ўсёй камандай у Хаарланава. Перамогу будзем адзначаць.

— Калі трэба — ідзі, я прывычалася, — ціха сказала Валя і апусціла галаву.

Роўна ў восьм Алег быў калі тэлефоннай будкі. Бландзінка спазнілася. Алег увайшоў у будку і набраў нумар суседа.

— Грыша, прывітанне. Гэта Алег Гуляеў. Я, стары, цяпер рэдка дома бываю. Усё ў раз'ездзе — работа такая. Таму просьба да цябе: ты за майой Валей паглядзі: вокны ж насулраць. Хто ведае, пра што яна думае? За жанчынай, сам ведаеш, вока ды вока патрэбна. Значыцца, зразумеў? Ну, дзякуй. Прывітанне сям'і, — паспешліва скончыў размову Алег.

Бландзінка падыходзіла да будкі. Яна ўсміхалася і ветліва махала Алегу рукой.

БОЦІКІ «КАЗАЧОК»

І трэба ж здарыцца так! Зінаіда Панцялееўна, стоячы ў чарзе за вельветавымі джынсамі, упусціла з рукі дваццацікампеечную манету. Пачала шукаць, ды замест яе знайшла пяцёрку — нейкая раззява згубіла.

Назаўтра яна зноў завітала ў магазін і ахнула: давалі боцікі фасона «Казачок». Жаночая чарга гула ўзбуджаным рознагалоссем. Боцікі чуд: каблук прамы, нос востры, халавы гармонікам! Але ж, прыкінула Зінаіда Панцялееўна, калі станавіцца ў хвост, не меней як гадзіну прастаніш, ды ці хопіць яшчэ! І яна прыняла рашэнне: папрацаваць лонцамі. Хіба гэтая намалеваная пісклявая драбязя ўстаіць супраць яе, як муж нажа, танкавага націску! Яна рушыла. Тая ўправа адлятала ад яе, тая ўлева... Усчаўся вэрхал, гвалт: нахабства, вера-намества!.. Аднак Зінаіда Панцялееўна хутка ўсіх супакоіла.

— Чаго заекаталі? Я маю права без чаргі! — гримнула яна так, што бліжніх аж ударыла паветранай хваляй, як ад выбуху.

— Чапу? На якой падставе? — Што, можа, дакументы паказаць? От людзі пасталі!.. Ды і не вашы ж я вазьму! Мне саранавы памер трэба. А ну сціхніце!

Запанавала такая цішыня, што чуваць было, як разгублена і вінавата міргалючы, зашамцелі пананлейваныя вейкі.

Калі Зінаіда Панцялееўна, прымераўшы боты, збіралася ісці ў наву, каб выбіць чэк, яе раптам асяніла: не можа быць, каб у таўкаці хто-небудзь з гэтага варання грошы не згубіў! Рашэнне прышло само сабою: важкая манета шлёпнулася налле яе ног.

— Бабанькі, капітал выпаў. Не штурхайцеся так, я пашукаю, — з палжлівай жартаўлівацю, разлічанай на прымірэнчы эффект, праранатала яна.

Жанчыны крыху расступіліся, але, зайятыя сваім клопатам, не

звярталі на Зінаіду Панцялееўну увагі. Яна таропна шырыла рукамі з залатымі прэсценкамі на пальцах па падлозе, ды ні скамечанай купюры, ні сваёй манеты так і не знайшла. Пальцы раптам намацалі шчыліну ў падлозе, і яна ўсё зразумела. У душы распаленай лавай хлынула роспач і злосьць.

Плаццы грошы за боцікі, Зінаіда Панцялееўна ўся кіпела. Рукі яе трымцелі і медзлякі, калі адлічвала іх, аж бразгаталі. Можна, яна і супакоілася б неўзабаве, каб яе не абурыла яшчэ адна ганебная акалічнасць. Вярнуўшыся ў аддзел, яна пачула, як прадаўшчыца, чарнявая дэўчына з белай ружай у валасах, кінула маладзенькай пануціцы: — можаце не купляць, ніхто вам іх не навязвае.

— Гэта вы так з пакупніккамі размаўляеце? — выдыхнула Зінаіда Панцялееўна тонам, які не прадказваў прадаўшчыцы нічога добрага. — Такой культурай вы прывітаеце нашага брата? Кнігу скаргаў мне!

— Дык я ж... Даруйце, калі ласка, — узмалілася белая ружа.

— Вам даруй, дык вы на галаву сядзеце! Бач, расперзаліся! Хто для чаго? Мы для вас ці вы для нас? Ну, кажу сказала — кнігу скаргаў! І самаіску!

— Але ж у нас кніга не «скаргаў», а «прапаноў». Скаргаў на нас не бывае.

— Усё роўна — давай! Зараз я вам прапанову дык прапанову напішу!

Праз мінуту, адышоўшы да анка, Зінаіда Панцялееўна ў кнізе прапаноў записала: «У магазіне няма элементарнага па-радку. Мы, пакупнікі, якія стаялі ў чарзе за боціккамі «Казачок», гневаем: самі свае ледзь не паламалі і не павыкручалі ў шчылінах, што ў падлозе. Мы ўсе страшна нерваліся. Гэта каштвала нам здароўе!»

І падпісала: «Уся абураная чарга».

А. МАСКАЛЬЧУК.

ДЗІВАК — ЧАЛАВЕК...



Па звычцы... Мне, здаецца, сюды? Мал. У. МІРОНАВА.

Азбука жыцця

Не заўсёды той, хто думае не спяшаючыся, адстае ад часу.

•

Ён заўжды трымаўся правага боку. Нават у сне баяўся павярнуцца налева.

•

На трынаццатым годзе сямейнага жыцця ён неспрыкетна для сябе закахаўся ў жонку.

•

Не бяда, калі назавуць дурнем. Бяда, калі сапраўды ім будзеш.

•

«Багатая» натура: думак у галаве многа, а сказаць няма чаго.

•

На крутыя вяршыні забаронена хадзіць у адзіночку.

М. МІНЧАНКА.

ТЛУМАЧАЛЬНЫ СЛОЎНІК

ПАРАШУТ — дуэт клоунаў.
 ДРАПЕЖНІК — уцякач.
 ЖУРАВІНА — жонка жураўля.
 ЗЛУЧНІК — сват.

У. РОГ.

ЛАКАМАТЫЎ — галантарэйны аддзел магазіна.
 ПАУЗУНКІ — выпівохі.
 ВАЛЯР'ЯНКА — браты-блізняты.
 БЕТОН — баран-музыка.
 РАСПЯСОЧЫЦЬ — адрыцця кар'ер.

К. КУДЛАЕУ.

Арэст АГРЭСТ

Дзе прытулюся?

Зачнецца слова, вытчацца радок і закірча кнігаўкай над полем... Куды цяпер паеду ці пайду ад кнігаўчых песенных разораў... Сяргей ПАНІЗНІК. Кігіча кнігаўкай радок над пацімняю разораў. Рачулка ёсць, а дзе ж масток, дзе біты шлэх да дсных зораў? Куды ж цяпер паеду і пайду, дзе прытулюся ў паркальвы? ...Таўну да поту ў ступе я ваду, не ведаючы, ці зачнецца слова.

Бой з сабой

Кожны дзень, кожны міг сам з сабой Ты выдзеш бліжні бой... Анатоль ШАЎНЯ. Надакучы мне спаной,—

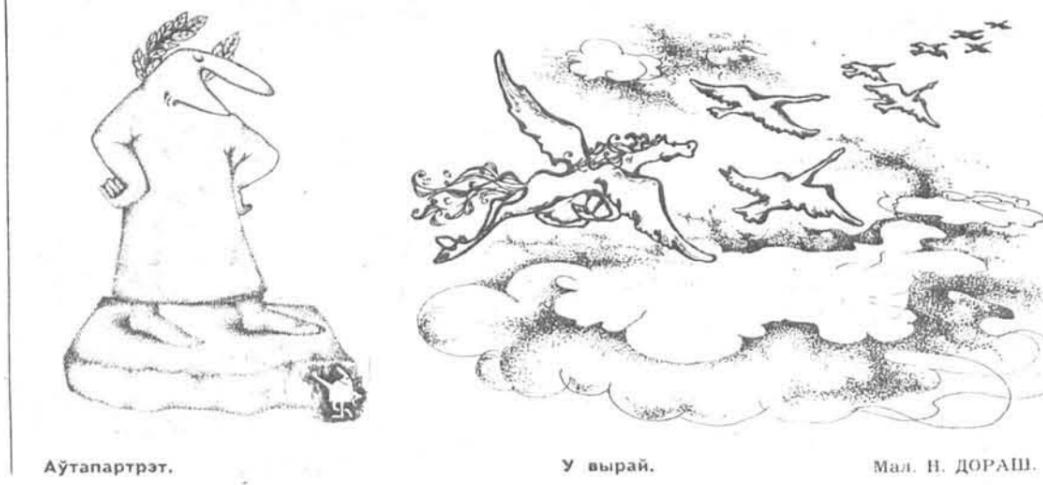
Сонечнае світанне

сам з сабой аяду я бой: сам сябе калю, страляю, адціскаю, акружаю; сам сабе даю я перцу, сам сабе цяляю ў сэрца... І не буду я Шаўняй, калі сончу гэты бой!

Паволі коціцца з ракі Світалыны бубен сонца. Выходзяць з хаты мужыкі і пазяхаюць сонна.

Мікола ФЕДЗЮКОВІЧ. Разбеглася ва ўсе бакі імгла густая, і сонца коціцца з ракі, як скрыпка тая. Выходзяць з хатаў мужыкі, на прызбу сталі, глядзяць на сонца з-пад рукі: — Няўжо світае?..

ДЗІВАК — ЧАЛАВЕК...



Аўтапартрэт. У вырай. Мал. Н. ДОРАШ.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 АТ 14796

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месніна галоўнага рэдактара — 33-25-25, адзназнага сакратара — 33-19-85, аддзела грамадска-палітычнага жыцця — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-19-65, аддзела інфармацыі, пісем і масавай работы — 33-22-04, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтарый — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Алякс АСПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасінія БОНДАВА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (адказны сакратар), Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ, Юрый ГРЫГОР'ЕЎ, Канстанцін ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА, Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір НЯФЁД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Аляксей ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Юлія ЧУРКА.